Республиканский педагогический научно–методический журнал

ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY

Республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік

№5(88)
(2026 ж. Мамыр
/Май 2026 г.)

«Жетісу облысы білім басқармасының Ақсу ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Қуат Терібаев атындағы орта мектебі, мектепке дейінгі шағын орталығымен» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің ұстаздары

Республиканский педагогический научно-методический журнал

ÚZDIK PEDAGOG

Республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналы

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналының №5(88) (2026 ж. мамыр) шығарылымы.
Выпуск №5(88) (Май 2026 г.) республиканского педагогического научно-методического журнала «ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY».

Басылымның кезеңділігі - айына 4 рет шығады

Периодичность издания — 4 раза в месяц.

№ KZ35VPY00080588 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде берілген

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ35VPY00080588

Выдано Комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық, педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату бойынша материалдар жариялау.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по распространению учебно-методического, научно-практического, информационно-аналитического, педагогического инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность материалов несут авторы. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов педагогического научно-методического журнала «ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Байкәрім Г.Б. Құстар әні 4
Шермухан Т.М. Зат есім. Тұсау кесу 6
Майланова А.А. Санды өрнектерді салыстыру. Қазақстан халықтары....9
Укибаева З.К. Күй атасы. Құрманғазы. Ахмет Жұбанов 12
Кайназарова А.Е. Әдебиет сабағында оқушылардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру 15
Куйчибаев С.Д. Жасанды интеллект негізінде колледж студенттерінің эмоциялық күйін анықтауға арналған ANDROID мобильді қосымшасын әзірлеу 17
Зейнедилова С.С. Би-шешендер мұрасын оқытудың әдістемелік ерекшеліктері .22
Мирзаханова Ф.Х. Әмбебап спорт залдарының дене тәрбиесі мен спорт жүйесіндегі функционалдық маңызы және қауіпсіздік талаптары 25
Шолпанкулова Ш.К. Мектепте оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуды басқару: жоспарлау, мониторинг және әдістемелік қолдаудың тиімді алгоритмдері 27
Кульжанова Ж.К. Проектные работы на уроках информатики....29
Қожалақова Р.О. Қазақ хандығының құрылуы және тарихи маңызы 32
Тәуекел К.Ә. Тарих пәнін оқытудағы ұлттық құндылықтар мен тарихи сананы қалыптастыру 34
Әкиза Қ. «Математика сабақтарында ЕКОЕ және ЕҮОБ табу» бойынша мәтін есептер шығару туралы баяндамысы 36
Жазыкбаева М.А. Роль lesson study в профессиональном развитии учителя 38
Нурымбетова М.А. Развитие читательской грамотности на уроках русского языка и литературы в 7 классе 42
Кенжекулова Ж.К. Lesson study как эффективный инструмент повышения качества обучения русского языка и литературы....45
Тюлемисова Г.С. Қазақ тілін оқытуда оқушылардың шығармашылық дербестігі мен іздемпаздығын қалыптастыру....47
Омарова М.Б. Білім сапасын арттырудағы мектеп басшысының басқарушылық шешімдері: ғылыми-әдістемелік зерттеу 49
Есмагамбетова М.Н. Математика сабақтарында жасанды интеллект мүмкіндіктерін қолданудың әдістемесі....53
Муратова Е.К., Джамбулова С.К., Алибекұлы А. Мектеп менеджментіндегі деректерге негізделген басқару: цифрлық мониторинг пен кәсіби дамудың интеграциясы 57
Жұбатқан Н.Ә., Бұхарбаева А.Ж. Сауда ұйымдарындағы есеп пен аудит: цифрландыруға бет бұрған жаңа кезең 60
Алиева Н., Аманбек Ә.Ж. Экологиялық гистология (Биоиндикация)....62
Бақытова А.Н., Макашева А.П. Digital technologies as a tool for developing research competence in english lessons 64

Байкәрім Гүлбану Байкәрімқызы
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
«Жетісу облысы білім басқармасының Ақсу ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Қуат Терібаев атындағы орта мектебі, мектепке дейінгі шағын орталығымен» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ҚҰСТАР ӘНІ

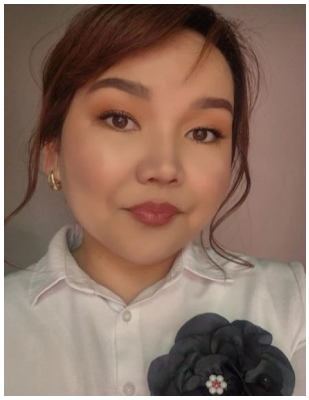
Пәні:	Әдебиеттік оқу **Ашық сабақ**
Бөлімі:	Табиғат құбылыстары.
Күні:	
Педагогтің аты-жөні:	Байкәрім Г.Б
Сынып: 4	Қатысқандар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы	Құстар әні
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	4.2.8.1 эпизодтар мен оқиғалардың негізінде жатқан маңызды тұстарын талдау және салыстыру
Сабақтың мақсаты	Мәтінді талдайды Шығармашылық жұмыс жасайды
Құндылықтар	қоршаған ортаға қамқорлық жасау өз әрекеттерінің қоршаған әлем үшін маңыздылығы мен салдарын түсіну

Сабақ барысы

Сабақтың кезеңі/ уақыты	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Сабақтың басы **8 мин**	**Ұйымдастыру кезеңі:** 1.Сәлемдесу. 2.Оқушыларды түгендеу. **Психологиялық ахуал орнату.** **Үй тапсырмасын тексеру** **Сұрақ -жауап** **«Ой қозғау» әдісі** Құстардың дауысын тыңда. Қай құстың дауысын таныдың? Оқып, қай құстың даусының сипаты екенін айт. **Сабақтың тақырыбы мен мақсатын таныстырады.**	Оқушылар сабаққа назар аударады. Тапсырманы тексертеді Құстар даусын тыңдап, сұрақтарға жауап береді	Мадақтау Жарайсың!, Керемет! Жақсы! Талпын! Сұрақтарға толық жауап береді-1б	 ҚҰСТАР ДАУСЫ.mp3 Аудиотыңдалым
Сабақтың ортасы **10 мин**	**2-тапсырма** Видио көрсету ЖИ М.Ауезов туралы видио көрсету			Оқулық

	Жеке жұмыс **«Біліміңді қолдан» әдісі** **«Мен құс болсам...»** **4-6 сөйлемнен тұратын шағын мәтін жаз.** Мәтінді оқы. Мәтін мазмұны бойынша сұрақтарға жауап жазады **Талқылау сұрақтары:** Құстардың жылы жаққа ұшуынан қандай жаңалық білдің?	Мәтіннің негізгі ойын анықтап,сұрақтарға жауап жазады	**Дескриптор:** -Ойын жүйелі жеткізеді-1б - Кемінде 4 сөйлем жазады-1б	105-107-бет таратпа Дәптермен жұмыс
10 мин **Сергіту сәті 1 мин**	**3– тапсырма** **Жұптық жұмыс** **«Өз ойым» әдісі** 1жұп-Күз мезгілінде құстардың тіршілігінде қандай өзгерістер болады? 2жұп-Құстар не себепті жылы жаққа ұшып кетеді? 3жұп-Күс керуені дегенді қалай түсінесіңдер? 4жұп-Құстар неге топтасып,тізіліп ұшады? 5жұп-Мәтіннің негізгі ойы қандай? Видио арқылы жаттығуды орындайды	Сұраққа жауап береді	«Комментарий» арқылы **Дескриптор:** -Мәтін мазмұнын түсінеді-1б -Берілген сұраққа толық жауап береді-1б -Жауапты мәтін мазмұнына сүйеніп жазады-1б	Оқулық 105,107-бет таратпа Кестемен жұмыс
13 мин	**4 –тапсырма** функц тапсырма **Топтық жұмыс Суретпен жұм** **«Ойлан» әдісі** 1топ -Құстар қалай орналасып ұшып келеді? -Неге олар осылай ұшады деп ойлайсың? -Егер олар жеке-жеке ұшса не болар еді? 2топ -Құстардың жылы жаққа ұшуынан қандай жаңалық білдің? -Аспандағы ауа кабатының кедергісін құстар қалай жеңеді? -Қалай ойлайсыңдар,өздерің тұрған жерде қыстап қалған құстарға қандай көмек керек? Жеке жұмыс «Қорытынды» әдісі Құстар туралы сұрақ -жауап	Сурет арқылы сұрақтарға жауап жазады. Қораптан сұрақтарды таңдау	**Дескриптор:** **1топ** -сурет бойынша сұрақтарға жауап береді-1б -Себеп-салдар байланысын түсіндіреді-1б -Өз ойын дәлелдейді-1б **Дескриптор:** **2топ** -сурет бойынша сұрақтарға жауап береді-1б -Ауаның кедергі жасайтынын түсіндіреді-1б -Өз ойын дәлелдейді-1б	Оқулық 105,107-бет Топпен жұмыс
Сабақтың соңы **3 мин**	**Рефлексия** **«Қолыңмен көрсет» әдісі** -Түсінікті әрі қарай қызықты болды -Сабақ үшін рахмет -Өзгелерге көмектес аламын -Барлығы түсінікті -Маған әзірше қиын -Маған өте қиын **Үйге тапсырма** 107бет 9 тапсырма	Қолыңмен көрсетеді	«Комментарий» арқылы	Таратпа

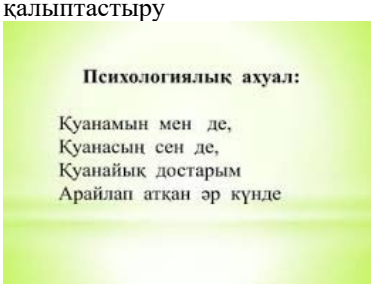
Шермухан Толқын Мұратқызы
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
«Жетісу облысы білім басқармасының Ақсу ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Қуат Терібаев атындағы орта мектебі, мектепке дейінгі шағын орталығымен» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

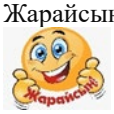
ЗАТ ЕСІМ. ТҰСАУ КЕСУ

Білім беру ұйымының атауы	Қуат Терібаев атындағы орта мектебі	
Пәні:	Қазақ тілі	
Бөлім:	Салт-дәстүр және ауыз әдебиеті	
Педагогтің аты-жөні:	Шермухан Толқын Мұратқызы	
Күні:		
Сынып: 2	Қатысқандар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	**№89 сабақ.Зат есім** **Тұсау кесу**	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	2.4.2.3сөзтаптарын(затесім,сынесім,санесім,етістік)ажырату; 2.1.5.1аудио-бейнежазба мазмұнына өз ойын (ұнайды/ұнамайды, себебі..., пайдалы/пайдасыз болды, себебі...) білдіру; 2.2.4.1мұғалімніңкөмегіменмәтіннітақырыбыменнегізгіойдыанықтау	
Сабақтың мақсаты	Сөздерге сұрақ қою арқылы зат есімді табады	
Құндылық: *(Негіздеме: Мемлекет басшысы Қ.Тоқаевтың Ұлттық құрылтайдың II,III, IV отырыстарында берген тапсырмасы, ҚР Оқу-ағарту министрлігінің №123 бұйрығы)*	"АДАЛ АЗАМАТ" ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ОҚУ-АҒАРТУ МИНИСТРЛІГІ Астана, 2025 БАҒДАРЛАМАСЫ БІРТҰТАС ТӘРБИЕ Ақпан айы: ЖАСАМПАЗДЫҚ ЖӘНЕ ЖАҢАШЫЛДЫҚ Апта дәйексөзі: «Жаңашылдық заман талабы»	

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі// уақыты	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Сабақтың басы 5 минут	Психологиялық ахуал қалыптастыру 	Амандасады. Өлең жолдарын айтады	Мақтап, мадақтап отыру ҚБ: 	Суреттер Оқулық

	«Біртұтас тәрбие» тәрбие бағдарламасындағы құндылықтарды оқу процесіне ұйымдастыру кезіңінен бастап, сабақтың әрбір кезеңінде жүргіземін. **Құндылық мақсаты:** Білімнің жаратылыстану және гуманитарлық салаларындағы тәжірибені бақылаудың, жүйелеудің және түсінудің қарапайым дағдыларының болуы			Суреттер
Өткенді пысықтау 5 минут	Өткенді пысықтау Үй тапсырмасын тексеру 47-бет, 17-жаттығу –Қандай сөз таптарын білеміз? –Зат есім дегеніміз қандай сөз табы? –Зат есімге қандай сұрақтар қояды? –Кім сұрағын қай кезде қолданамыз? –Не сұрағын қай кезде қолданамыз?	Үй тапсырмасын өлеңді жатқа айтады	Дескриптор: Өлең жолдарын жатқа айтады-1б	Оқулық Кесте
Сабақтың ортасы 22 минут	ЖИ: «wordwall.» ойыны Жаңа тақырып Сабақ мақсатымен таныстыру Көркем жазу 	Мәтінмен жұмыс жасайды	Мақтап,мадақтап отыру ҚБ: 	Жұмыс дәптері
	З дыбысы қандай дыбыс? З дыбысынан келетін қандай сөздер білеміз?	Саралау: «Талдау» (кейіпкерге баға беру, моральдық тұрғыдан талдау).	Жарайсыңдар! 	Оқулық
Сергіту сәті 2 минут	19-жаттығу ФС тапсырмасы Мәтінді ЖИ арқылы видео көрсетілім арқылы көрсетіледі. Тұсаукесер түрлермен түсіндіріледі Өзіңнің тұсауыңды кім кескенін естідің бе? Қарамен жазылған сөздерге сұрақ қой. Тұсаукесер түрлермен түсіндіріледі 20-жаттығу Сөйлемдерді көшіріп жаз. Зат есімдерді тауып, түбірі мен қосымшасына ажырат. Тұсау кесу- бала тәй-тәй басқанда жасалатын дәстүр.	Тапсырманы орындайды	Дескриптор: Сөйлемдерді көркем қатесіз көшіріп жазады-1б Зат есімдерді тауып, түбірі мен қосымшасына ажыратады-1б 	Жұмыс дәптері

Сабақты қорыту **6**минут	Баланың тұсауын ала жіппен кеседі. Жеке жұмыс ЖИ: «wordwall.» ойыны Жұптық жұмыс Пазлмен жұмыс жасап құрастыр Сұрақ-жауап бер https://youtu.be/RPBGoU0MNYw Сергіту сәті Топтық жұмыс 	Жеке жұмыс жасайды Жұптық жұмыс жасайды Тапсырманы орындайды Сергіту сәтін орындаймыз	Дескриптор: Берілген сөздерге сұрақ қояды -1б Дескриптор: Пазлды дұрыс құрастырады-1б Сұрақтарға жауап береді-1б Жарайсыңдар! 	Қимылдар Плакат
Қосымша тапсырма	Кестесеге сұрақтар бойынша зат есімдерді орналастыр ФС тапсырмасы 21-жаттығу Өленді түсініп оқы. Берілген өлең жолдарын суреттер арқылы оқы Зат есімдерді тауып, оларға сұрақ қой. Тұсаукесер сөзінен бірнеше сөз жасап көр. Не?-аяқ, шашу,ән,күй Кімдер?-әжелер Тұсаукесер-тұсау,кес, ау,тұс,ер,есер.	Суреттерді сұрақ қою арқылы кестеге орналастырады Өлең жолдарын сурет арқылы оқиды	Дескриптор: Кестеге сұрақтар бойынша суреттерді орналастырады-1б Берілген суреттерге сөйлем құрайды-1б Керемет! Жарайсыңдар! 	Оқулық
Кері байланыс 5 минут	ЕБҚ Зат есім сөздерді көшіріп жазып оларға сұрақ қой. Саралау:тапсырма ҚЖ: Терме диктант Берілген сөздерден зат есімдерді теріп жаз. Зат есімдерге сұрақ қой. Бозторғай, ойнады, сексен алты, Динара , күйші, секірді, лақ, сауысқан, дәрігер, қырық, қызыл, қобызшы. Үй тапсырмасы 22-жаттығу Көркем жаз.	Берілген сөздерден зат есімдерді теріп жазады Үй тапсырмасын алады	Дескриптор: Өленді суреттерге қарап оқиды -1б Берілген суреттерден зат есімдерді теріп жазады -1б Керемет! Жарайсыңдар! 	Жұмыс дәптері Таратпа материал

	Қарамен жазылған сөздерге сұрақ қойып, қай сөз табы екенін анықта. Кері байланыс 	Кері байланыс жасайды	«Бас,жүрек,қол» әдісі	Кері байланыс тақтасы

Майланова Асия Айтбергеновна
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
«Жетісу облысы білім басқармасының Ақсу ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Қуат Терібаев атындағы орта мектебі, мектепке дейінгі шағын орталығымен» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

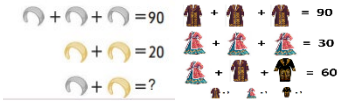

САНДЫ ӨРНЕКТЕРДІ САЛЫСТЫРУ. ҚАЗАҚСТАН ХАЛЫҚТАРЫ

Білім беру ұйымының атауы	«Қуат Терібаев атындағы орта мектебі, мектепке дейіңгі шағын орталығымен» КММ	
Пәні:	Математика	
Бөлім:	Саяхат	
Мұғалімнің аты-жөні	Майланова А.А.	
Күні:		
Сынып: 1	Қатысқандар:	Қатыспағандар:
Сабақтың тақырыбы	**Санды өрнектерді салыстыру / Қазақстан халықтары 90 саб**	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	1. 2. 2. 1 теңдік және теңсіздікті, теңдеуді тану/ тура және тура емес теңдікті айыра білу; 1. 2. 1. 5 жақшасыз әріпті/санды өрнектерді салыстыру;	
Сабақтың мақсаты	• теңдік және теңсіздікті, теңдеуді таниды; • жақшасыз әріпті/санды өрнектерді салыстырады	
Ұлттық құндылықтар	***Жасампаздық пен жаңашылдық айы:*** **«Жаңашылдық – заман талабы»**	

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 5 минут Өткенді пысықтау 5 минут	**Ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру** Оқушыларға мотивациялық сөздер айтып, назарларын білім алуға аудару. • «Біз бүгін жаңа тақырыпқа кірісеміз. Қиындықтар кездесу мүмкін, бірақ біз оларды жеңуге дайынбыз!» • «Бүгінгі сабақ — бұл жаңа мүмкіндіктерге қадам басу. Әрқайсыңыздың қабілеттеріңізге сенемін!» **Білім алу үйрену,** **Жаңа заманның талабы** **Жаңалыққа үйір боп** **Табайық затты бағалы!** **Өткен тақырыпқа шолу, «**wordwall**» әдісімен жүреді:** https://wordwall.net/ru/resource/96160548 -Бүгінгі сабағымызда да Санды өрнектерді салыстыруға қатысты тапсырмалар қарастырып, біліміміздің кеңейтетін боламыз. Оқу мақсаты жарияланады. Сабақ мақсатын орындауға «Уәде береміз!»	Өлең жолдарын оқып қайталайды Сұраққа жауап береді. Өрнектерге кері мысалдар келтіреді, мәнін табады. Сабақ мақсатын орындауға «Уәде береміз!»	«Домбыра» әдісі. Жауабын толықтыру, тиімді кері байланыс жасау.	
Сабақтың ортасы 20 минут 2 мин	**<u>Жаңа сабақты ашу</u>** **«Санды өрнектерді салыстыру» ЖИ** **(Ұ) 1- тапсырмада «Ауызша жаттығу»** жүзеге асады. 1) Суретте ұлттық киім киген неше бала бейнеленген?(10) Ұлдар мен қыздардың санын салыстыр. (5=5) Музыкалық аспаптары бар балаларды басқа балалармен салыстыр. (3<7) *Ж: 10 бала.* *5=5 3<7* **Дәптермен жұмыс** **2 тапсырма «Сұра, құра» әдісімен** Теңсіздіктер құрастыр 4+2<3+2 4+2<4+3 3+2<3+3 3+2<4+3 **Топтық жұмыс** Суреттер бойынша теңдіктер мен теңсіздіктер құрастыр	Оқушылар «Санды өректерді салыстыру» ЖИ тамашалайды Тапсырма орындайды Суреттерден теңдіктер мен теңсіздіктер құрастырады	**Дескриптор:** -Балалардың санын салыстырады, **Дескриптор:** -теңсіздік құрастырады **Дескриптор**: -Суреттер бойынша	Интерактивті тақта ЖИ Матема-тика 1-сынып 2-бөлім 56-57-бет

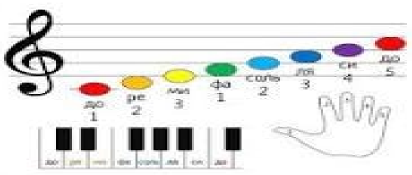
Сергіту сәті 2 минут ***Сабақты қорыту*** **6**минут	 **3 тапсырма:** **Жұптық жұмыс** Екі санды, сан мен өрнекті, екі өрнекті қалай салыстыруға болатынын естеріңе түсіріңдер. 50 < 90 10 + 20 = 3 30 <50 90 – 70 < 6 70 >30 20 + 20 > 3 50 – 20 = 60 – 30 100 – 40 = 30 + 30 20 + 40 > 60 – 40 . **ЕБҚ оқушыға:** **Сергіту сәті** **(Ж Ж) 4- тапсырма** **5-тапсырма:** Суреттер бойынша теңдіктер мен теңсіздіктер құрастырыңдар 3+2<3+3 3+2>6-2 5-2=6-3 ***7 тапсырма:*** **«Сиқырлы» сандар.** *30+10=40* 	Өрнектерді салыстырады теңсіздік құрастырады Өрнектерді салыстырады Ойын ойнайды. Тапсырма орындайды Суреттер бойынша теңдіктер мен теңсіздіктер құрастырады Теңдіктер мен теңсіздіктер, есептер құрастырады Сиқырлы сандарды анықтайды	теңдіктер мен теңсіздіктер құрастырады **Дескриптор**: -Суреттер бойынша теңдіктер мен теңсіздіктер құрастырады **Дескриптор**: Теңдіктер мен теңсіздіктер, есептер құрастырады **Дескриптор**: -Сиқырлы сандарды анықтайды	 Жұмыс дәптері
Кері байланыс 5 минут	**Кері байланыс: «Домбыра»** әдісі бойынша өтеді. 	Өз ойын айтады.		

Укибаева Зухра Кадырхановна
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
«Жетісу облысы білім басқармасының Ақсу ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Қуат Терібаев атындағы орта мектебі, мектепке дейінгі шағын орталығымен» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

КҮЙ АТАСЫ. ҚҰРМАНҒАЗЫ. АХМЕТ ЖҰБАНОВ

Мектеп	Қуат Терібаев атындағы орта мектеп			
Бөлім	**Атақты тұлғалар**			
Педагогтің аты-жөні	Укибаев Зухра			
Күні:				
Сынып: 3	Қатысушылар саны:	Қатысушылар саны:		
Сабақтың тақырыбы	№69 Күй атасы. Құрманғазы. Ахмет Жұбанов			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	3.2.6.1 кейіпкерлердің портретін сипаттау, оның іс-әрекеті, мінез-құлқының өзгеру себептерін мәтіннен дәлелдер келтіріп бағалау			
Сабақтың мақсаты *(Негіздеме: Мемлекет басшысы Қ.Тоқаевтың Ұлттық құрылтайдың II,III, IV отырыстарында берген тапсырмасы, ҚР Оқу-ағарту министрлігінің №123 бұйрығы)*	Мәтіндегі кейіпкерлерді сипаттау, оның іс-әрекеті, мінез-құлқының өзгеру себептерін мәтіннен дәлелдер келтіріп бағалайды Ай құндылығы: **жасампаздық және жаңашылдық** Апталық дәйек сөз: **«Жаңашылдық – заман талабы»** **Құндылық:** Өзінің және өзгенің іс-әрекеттерін адамгершілік нормаларына сәйкестігі тұрғысынан талдай білу			
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезең уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 1 минут Өткенді пысықтау 5 минут	**Психологиялық ахуал** **«Басбармақ» әдісі** Басбармақты көрсету арқылы оқушылардың көңіл күйлерін біледі **-Өткен тақырыпқа шолу** «Қалам» әдісі арқылы үй тапсырмасы орындалады Тапсырма: Өленді мәнерлеп оқи **-Бағалау түсіндіру** **«АДАЛ АЗАМАТ» біртұтас тәрбие бағдарламасындағы**	Оқушылар өздерінің сабаққа деген көңіл күйлерін бармақтары арқылы білу. Өленді мәнерлеп оқиды	Мадақтау!!! **Дескриптор:** -Өленді мәнерлеп оқиды-1балл.	Оқулық

	құндылықтарды оқу процесіне ұйымдастыру кезіңінен бастап, сабақтың әрбір кезеңінде жүргіземін **Ай құндылығы**: жасампаздық және жаңашылдық Апталық дәйек сөз: **«Жаңашылдық – заман талабы»** **Құндылық:** Өзінің және өзгенің іс-әрекеттерін адамгершілік нормаларына сәйкестігі тұрғысынан талдай білу			
Сабақтың ортасы 2 минут 5 минут 2 минут 1 минут	**-Жаңа ұғымда ашу** Ноталарды орналастыра отырып тақырыпты ашу **-Бүгінгі сабақтың мақсатымен таныстыру** **-Автор туралы түсінік**. **«Түртіп алу» әдісі** Түсініп оқы, әңгіменің авторы туралы әңгімелеңдер. Ахмет Жұбанов *(1906–1968)* Ақтөбе облысы Темір ауданында дүниеге кел- ген. Ол – композитор, қазақ музыкасын зерттеуші, көрнекті ғалым, дирижёр. Құрманғазы атындағы ұлт аспаптар оркестрін құрған. «Абай» операсын жазған авторлардың бірі. **-ЖИ арқылы мәтінды тыңдау** **1-тапсырма Жұптық жұмыс** «Егіз ұғым» әдісі - Екі ұғымның арасындағы байланысты анықтаңдар. Құрманғазы <-> күйқұдіреті Жамбыл <-> айтыскер жыршы Шара <-> Қазақ биі өнері Қ Терібаев <-> тұйғын ақын **2-тапсырма** «Галерея» әдісі Апталық дәйек сөз: **«Жаңашылдық – заман талабы»** Тапсырма:.галереяны аралап жас күйшілер суретін құрастыру **Сергіту сәті** Адай күйі мен	Ноталарды орнына орналастырады. Мақсаты оқиды Мәтінді тыңдайды Сөздерді сәйкестендіріп , мағыналарын түсіндіреді. Суреттеді тауып сурет құрайды Асықпен адай күйінің ырғағына салып сергіту сәтін жасайды.	Дескриптор: **-**Екі ұғымның арасындағы байланысты анықтайды-1балл. Дескриптор: -Суреттерді құрастырады-1балл. Мадақтау !!! Мадақтау!!!	 Ж И Суреттер оқулық Суреттер Суреттер

2 минут	**3-тапсырма** Тапсырма: мәтінді ролге бөліп оқы **4-тапсырма Жеке жұмыс** **Саралау тапсырмасы** **1.Мәтін бойынша Құрманғазыны сипаттайтын сөздерді белгіле:** Батыл Еңселі Қорқақ Өнерлі Сабырлы Ашуланшақ Жүзі келісті Күйші **Сөйлемді толықтыр**: Құрманғазының мінезі _____, себебі ол _____ **2.Өзгерісті тап** Мәтіннің басында, соңында Ақмаңдайдың көңіл күйі қалай өзгерді? Басында: _____ Соңында: _____ **3.Сөйлеммен жауап бер:Ақмаңдай күйді дұрыс тарта алмай отырғандағы Құрманғазының іс әрекетін жаз.** Менің ойымша, Құрманғазының _____ __ әрекеті дұрыс/дұрыс емес, себебі мәтінде _____ ____ деп айтылады. 4. **Мәтінді жалғастыр көр..... Ф/С** Егер мен Ақмаңдайдың орнында болсам ....:	Мәтінді түсініп оқиды - Кейіпкер туралы жазады. - Сұрақ қойып, жауап береді.	Мадақтау!!! Мадақтау!!! **Дескриптор:** **1.**Құрманғазының мінезін сипаттап жазады -1балл **2**.Өзгерісті табады басында-1балл кейін -1 балл **3**. Сөйлеммен жауап береді-2 балл **4**.Мәтінді жалғастырады-2 балл	 Оқулық
5 минут	**Қорытынды**. «Гексагон» әдісі арқылы жүзеге асады.	Сұрақ-жауап	Мадақтау!!! Мадақтау!!!	
Сабақтың соңы 5 мин	**Кері байланысты** **«Ашық микрафон» әдісі** арқылы береді. Мұғалім оқушылар жауабын талдайды. **Бағалау** **Үй тапсырмасы:** Мәтінді мазмұндау, Құрманғазы туралы мәлімет жинау	.Жинаған балдары санайды. Бағаланады		

Кайназарова Асемгуль Ербулатовна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
«№1 Алға орта мектебі» КММ
Ақтөбе облысы Алға ауданы

ӘДЕБИЕТ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – жан-жақты дамыған, өз ойын еркін жеткізе алатын, сауатты тұлға тәрбиелеу. Осы тұрғыдан алғанда, әдебиет пәнінің орны ерекше. Әдебиет – сөз өнері ғана емес, ол оқушының тіл байлығын дамытып, сөйлеу мәдениетін қалыптастыратын маңызды құрал. Әдеби шығармаларды оқу барысында оқушылар кейіпкерлердің сөз қолданысын, автордың ойын жеткізу тәсілдерін меңгеріп, өз пікірін дәлелдеп айтуға үйренеді.

Сөйлеу дағдысы – адамның қарым-қатынас жасау қабілетінің негізгі көрсеткіші. Оқушылардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру – әдебиет сабағындағы басты міндеттердің бірі. Әсіресе, қазіргі уақытта оқушылардың кітап оқу деңгейінің төмендеуі, сөздік қорының азаюы, ойын жүйелі жеткізе алмауы – мұғалімнен жаңа әдіс-тәсілдерді қолдануды талап етеді. Сондықтан әдебиет сабағында оқушының ауызша және жазбаша сөйлеуін дамытуға бағытталған жұмыстар жүйелі жүргізілуі қажет.Сондай-ақ әдебиет сабағында оқушылар көркем мәтінмен жұмыс жасау арқылы сөздік қорын байытады. Көркем шығармадағы бейнелі сөздер, мақал-мәтелдер, тұрақты тіркестер оқушының тілдік қорын молайтып, сөйлеу мәдениетін жетілдіреді. Сонымен қатар әдебиет сабағында пікір айту, талдау, сипаттау, салыстыру сияқты жұмыстар жиі орындалады. Бұл әрекеттер – оқушының логикалық ойлауын дамытып қана қоймай, ойын нақты әрі көркем жеткізуге мүмкіндік береді.Шығарманы талдау барысында оқушылар кейіпкер әрекетіне баға беріп, өз көзқарасын дәлелдеуге тырысады. Бұл жұмыстар да оқушының еркін сөйлеуіне, дәлелді пікір айтуына ықпал етеді. Әдебиет сабағында ұйымдастырылатын пікірталас, рөлдік ойын, сахналық көрініс т.б әдістер де сөйлеу белсенділігін арттыруға өз үлесін қосады.

Мәнерлеп оқу – әдебиет сабағындағы маңызды жұмыстардың бірі. Ол оқушының дұрыс дыбыстау, дауыс ырғағын сақтау, эмоциямен оқу қабілеттерін дамытады. Өлең немесе прозалық шығарманы мәнерлеп оқу барысында оқушы сөздің мағынасын терең түсініп, оны тыңдаушыға әсерлі жеткізуге дағдыланады. Мысалы, Абайдың өлеңдерін мәнерлеп оқу арқылы оқушылар әдеби тілдің әуезділігін сезінеді. Мұғалім оқушыларға дауыс ырғағы, кідіріс, екпін қою сияқты элементтерді түсіндіріп отырса, сөйлеу мәдениеті де қалыптасады.

Диалогтік оқыту – оқушының сөйлеу белсенділігін арттыратын тиімді тәсілдердің бірі. Сабақ барысында мұғалім мен оқушы, оқушы мен оқушы арасындағы сұхбат арқылы білім алушылар өз ойын ашық айтуға үйренеді. Диалог барысында оқушылар сұрақ қою, жауап беру, пікір білдіру дағдыларын меңгереді.Мәселен шығарма кейіпкерлері туралы сұрақ-жауап

ұйымдастыру немесе «Егер сен кейіпкер орнында болсаң не істер едің?» деген проблемалық сұрақтар қою оқушыны еркін ойлауға жетелеп, әсіресе, тұйық оқушылардың сөйлеуге деген қызығушылығын арттырады.

Пікірталас – оқушылардың сыни ойлауы мен сөйлеу мәдениетін дамытатын белсенді әдіс. Әдеби кейіпкерлердің әрекетін бағалау, автор көзқарасын талдау сияқты тапсырмалар арқылы оқушылар өз пікірін дәлелдеуге үйренеді. Оқушылардың сөйлеу мен жазу дағдыларын дамытуда шығармашылық тапсырмалардың да маңызы зор. Эссе жазу, кейіпкерге хат жазу, өлең шығару, еркін тақырыпта әңгіме құрастыру т.б. жұмыстар оқушылардың қиялын дамытады әрі тіл байлығын арттырады.

Сахналық қойылымдар мен рөлдік ойындар – оқушылардың сөйлеу қабілетін жетілдіруде өте тиімді. Кейіпкер рөлін сомдау барысында оқушы мәтінді дұрыс айтуға, эмоциямен сөйлеуге, тыңдаушы алдында өзін еркін ұстауға үйренеді.Мұхтар Әуезовтің «Көксерек» әңгімесінен көрініс қою арқылы оқушылар кейіпкерлердің мінезін түсініп қана қоймай, олардың сөздерін нақышына келтіріп айтуға дағдыланады.

Оқушының сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда мұғалімнің рөлі ерекше. Мұғалім сабақ барысында оқушылардың еркін сөйлеуіне жағдай жасап, қолдау көрсетуі қажет. Әрбір оқушының пікірін тыңдап, дұрыс бағыт беру арқылы мұғалім олардың өзіне деген сенімін арттырады.Сонымен қатар мұғалімнің өзінің сөйлеу мәдениеті де үлгі болуы тиіс. Таза, анық, әдеби тілде сөйлеу – оқушыларға тікелей әсер етеді. Мұғалім жаңа сөздердің мағынасын түсіндіріп, әдеби тіл нормаларын үнемі ескертіп отырса, оқушылардың тілдік дағдылары қалыптасады.

Қорыта айтқанда, әдебиет сабағы – оқушылардың сөйлеу дағдыларын қалыптастырудың негізгі алаңы. Көркем шығармаларды оқу мен талдау барысында оқушылардың сөздік қоры молайып, ойлау,сөйлеу қабілеті дамиды. Әдебиет сабағында қолданылатын мәнерлеп оқу, диалогтік оқыту, пікірталас, шығармашылық жұмыстар, театрландырылған сабақтар т.б әдістер оқушының еркін сөйлеуіне үлкен мүмкіндік береді.Бүгінгі қоғамға өз ойын анық жеткізе алатын, мәдениетті сөйлейтін тұлғалар қажет. Сондықтан әдебиет пәні мұғалімі оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамытуға ерекше көңіл бөлуі тиіс.Жүйелі ұйымдастырылған жұмыс нәтижесінде оқушылардың тіл мәдениеті қалыптасып, олардың шығармашылық қабілеті артады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ахмет Байтұрсынұлы. Тіл тағылымы. – Алматы: Ана тілі, 1992.
2. Жұмабаев М. Педагогика. – Алматы: Рауан, 1993.
3. Құрманбайұлы Ш. Сөз мәдениеті. – Алматы: Санат, 2005.

Куйчибаев Санжарали Дилшодұлы
Арнайы пән оқытушысы
«Есептеу техникасы және бағдарламамен қамтамасыздандыру» бөлімі
Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
«Түркістан Ахмет Ясауи» кәсіби колледжі
Түркістан қаласы

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ НЕГІЗІНДЕ КОЛЛЕДЖ СТУДЕНТТЕРІНІҢ ЭМОЦИЯЛЫҚ КҮЙІН АНЫҚТАУҒА АРНАЛҒАН ANDROID МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАСЫН ӘЗІРЛЕУ

Аңдатпа. Мақалада колледж студенттерінің эмоциялық күйін бастапқы деңгейде анықтауға және психологиялық қолдау көрсетуге арналған Android мобильді қосымшасының жобалық үлгісі қарастырылады. Жоба Android Studio ортасында әзірленіп, студенттердің көңіл күйі, оқу жүктемесі, шаршау деңгейі, стресс және қолдау қажеттілігі сияқты көрсеткіштерді талдауға бағытталған. Қосымша студенттен қысқа сауалнама алып, жауаптар негізінде эмоциялық күйді бағалайды және пайдалы ұсыныстар береді. Ұсынылған жүйе медициналық диагноз қоймайды, тек студенттің өз жағдайын түсінуіне және қажет жағдайда маманға жүгінуіне көмектеседі.

Кілт сөздер: жасанды интеллект, Android Studio, мобильді қосымша, студент, эмоциялық күй, психологиялық қолдау, AI-көмекші.

Қазіргі таңда білім алушылардың эмоциялық және психологиялық жағдайы білім беру саласындағы маңызды мәселелердің біріне айналды. Студенттің ішкі көңіл күйі оның сабаққа қатысуына, оқу үлгеріміне, адамдармен қарым-қатынасына, өзіне деген сеніміне және болашақ маман ретінде қалыптасуына тікелей әсер етеді. Егер студент өзін сенімді, тыныш және тұрақты сезінсе, оқу материалын жақсы қабылдайды, жаңа ортаға тез бейімделеді және сабаққа белсенді қатысады.

Колледж жасындағы студенттер үшін эмоциялық тұрақтылық ерекше маңызды. Бұл кезеңде білім алушылар жаңа ортаға бейімделеді, кәсіби бағыт таңдайды, емтиханға дайындалады, отбасылық және әлеуметтік жауапкершілікті сезіне бастайды. Кейбір студенттер оқу жүктемесі, қаржылық жағдай, достарымен қарым-қатынас немесе болашаққа деген сенімсіздік салдарынан психологиялық қиындықтарға тап болуы мүмкін.

Соңғы жылдары жасанды интеллект технологиялары білім беру, медицина, психология және әлеуметтік қолдау салаларында кеңінен қолданылуда. AI жүйелері мәтінді талдау, сұрақтарға жауап беру, ұсыныс жасау және қолданушының жағдайын бастапқы деңгейде бағалау мүмкіндіктеріне ие. Сонымен қатар мобильді технологиялар студенттер үшін ең қолжетімді құралдардың бірі болып саналады.

Android Studio ортасында әзірленген мобильді қосымша студентке кез келген уақытта өзінің эмоциялық жағдайын бағалауға, сауалнамаға жауап беруге, нәтижелерді көруге, тыныс алу жаттығуларын орындауға және қажет жағдайда психологқа жазылуға мүмкіндік береді. Мұндай жүйе студент пен білім беру ұйымы арасындағы байланысты жеңілдетеді және психологиялық қолдауды цифрлық форматта ұйымдастыруға жағдай жасайды.

Зерттеудің мақсаты – жасанды интеллект элементтерін қолдана отырып, колледж студенттерінің эмоциялық күйін анықтауға және психологиялық қолдау көрсетуге арналған Android мобильді қосымшасының жобалық үлгісін әзірлеу.

Осы мақсатқа жету үшін студенттердің эмоциялық күйіне әсер ететін негізгі факторлар анықталды, мобильді қосымшаның құрылымы жобаланды, Android Studio ортасында негізгі экрандардың үлгісі ұсынылды және сауалнама жауаптары негізінде эмоциялық күйді бағалау алгоритмі сипатталды.

Зерттеу әдістері ретінде әдебиеттерге шолу, салыстырмалы талдау, сауалнама, бақылау, жобалық модельдеу және мобильді қосымша интерфейсін әзірлеу әдістері қолданылды. Сауалнамада студенттердің көңіл күйі, оқу қысымы, шаршау деңгейі, ұйқы сапасы, мотивациясы және қолдау қажеттілігі бойынша сұрақтар қарастырылды.

Эмоциялық күй – адамның белгілі бір уақыттағы ішкі психологиялық жағдайын, көңіл күйін, шаршау деңгейін және қоршаған ортаға реакциясын сипаттайтын ұғым. Білім беру ортасында бұл көрсеткіш студенттің оқу мотивациясына, зейін тұрақтылығына, әлеуметтік бейімделуіне және академиялық нәтижесіне ықпал етеді. Сондықтан эмоциялық күйді бақылау оқу процесінің сапасын арттыру құралы ретінде де қарастырылады.

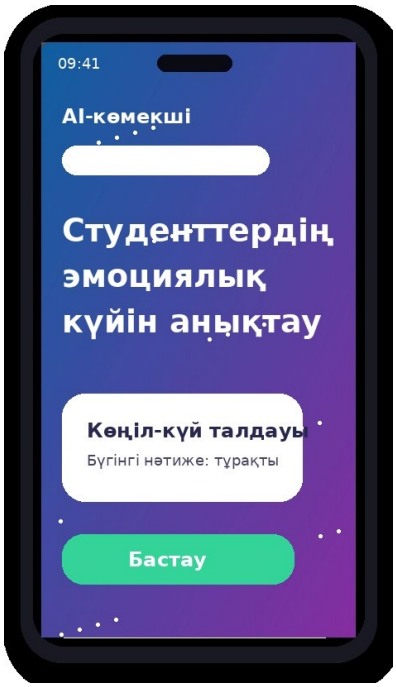
Студенттің эмоциялық күйіне бірнеше фактор әсер етеді. Біріншіден, оқу жүктемесі мен тапсырмалардың көп болуы шаршау мен стресс тудыруы мүмкін. Екіншіден, ұйқының жеткіліксіздігі зейіннің төмендеуіне, ашуланшақтыққа және мотивацияның азаюына әкеледі. Үшіншіден, әлеуметтік орта, достарымен және отбасымен қарым-қатынас студенттің көңіл күйіне тікелей әсер етеді.

Жасанды интеллект технологиялары студенттің жауаптарын талдау, негізгі белгілерді анықтау және алдын ала ұсыныс беру арқылы оның жағдайын бағалауға мүмкіндік береді. Мысалы, студент сауалнамада шаршау, ұйқысыздық, сабаққа қызығушылықтың төмендеуі және мазасыздық туралы белгілерді көрсетсе, жүйе оны «қолдауды қажет етеді» немесе «мазасыз» санатына жатқызуы мүмкін.

Алайда AI-көмекші кәсіби психологтың орнын алмастырмайды. Ол клиникалық қорытынды жасамайды және медициналық диагноз қоймайды. Жүйенің негізгі міндеті – студентке өзінің жағдайын түсінуге көмектесу, пайдалы ұсыныстар беру және қажет жағдайда маманға жүгінуге бағыттау.

Android мобильді қосымшасының жобалық үлгісі

Практикалық бөлімде «AI-көмекші» атты Android мобильді қосымшасының демонстрациялық нұсқасы әзірленеді. Қосымша Android Studio ортасында Kotlin бағдарламалау тілі арқылы жасалады. Интерфейс құру үшін XML layout немесе Jetpack Compose технологиясын қолдануға болады. Деректерді сақтау үшін Firebase, Room Database немесе SQLite пайдаланылуы мүмкін.

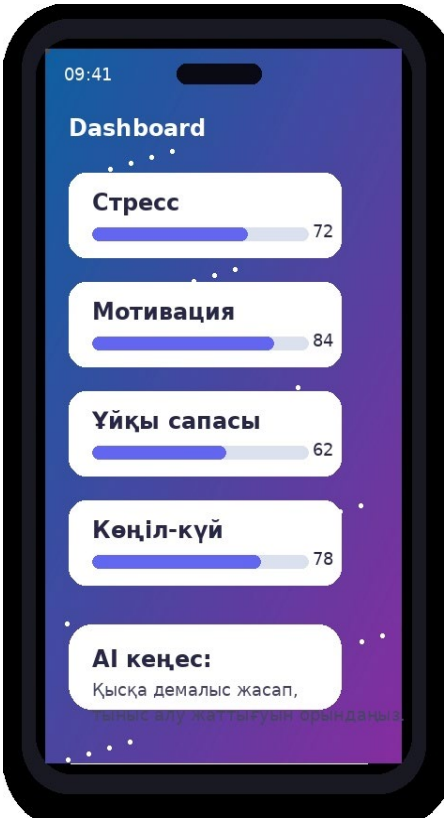
1-сурет – Android Studio ортасында әзірленген AI-көмекші мобильді қосымшасының басты беті

Қосымшаның негізгі экрандары және жұмыс алгоритмі

Қосымшаның негізгі экрандарына басты бет, тіркелу беті, сауалнама беті, нәтиже беті, dashboard бөлімі, AI чат-көмекші, тыныс алу жаттығуы, эмоция күнделігі және психологқа жазылу формасы жатады. Басты бетте қосымшаның атауы, қысқаша сипаттамасы және «Бастау» батырмасы орналасады. Тіркелу бетінде студент аты-жөнін, тобын, жасын және электрондық поштасын енгізеді.

Сауалнама бетінде студент 1-ден 5-ке дейінгі шкала бойынша бірнеше сұраққа жауап береді. Мысалы: бүгінгі көңіл күйіңіз қандай, соңғы күндері шаршау деңгейіңіз қандай, сабаққа көңіл бөлуіңіз қалай, ұйқы сапасыңыз қандай, өзіңізді мазасыз сезінесіз бе, қолдау қажет деп ойлайсыз ба деген сұрақтар беріледі.

Жауаптарды бағалау үшін қарапайым балдық жүйе қолданылады. Әр сұрақ 1-ден 5-ке дейін бағаланады. Егер студенттің стресс деңгейіне қатысты жауаптары жоғары балл жинаса, жүйе стресс деңгейін жоғары деп анықтайды. Егер ұйқы сапасы төмен, шаршау деңгейі жоғары және мотивация төмен болса, студентке демалу, тыныс алу жаттығуын орындау және психологпен сөйлесу ұсынылады.

2-сурет – Студенттің нәтижелерін көрсететін dashboard бөлімі

Android Studio ортасында қолданылатын технологиялар

Жобаны әзірлеу барысында Android Studio, Kotlin, XML Layout немесе Jetpack Compose, Firebase Authentication, Firebase Realtime Database немесе Cloud Firestore, Retrofit API және TensorFlow Lite технологияларын қолдануға болады. Android Studio қосымшаны әзірлеуге, эмуляторда тексеруге және дайын APK файл жасауға мүмкіндік береді.

Қосымшаның практикалық маңызы

Ұсынылған мобильді қосымшаның практикалық маңызы бірнеше бағытта көрінеді. Біріншіден, ол студенттің өз эмоциялық күйіне назар аударуына көмектеседі. Көп жағдайда студент өзіндегі шаршау, мазасыздық немесе мотивацияның төмендеуін уақытында

байқамауы мүмкін. Қосымша арқылы ол өз жағдайын бағалап, алғашқы қорытынды жасай алады.

Екіншіден, қосымша студентке қолжетімді психологиялық қолдау ұсынады. Студент кез келген уақытта смартфон арқылы сауалнама толтырып, ұсыныс ала алады. Бұл әсіресе психологқа бірден баруға ұялатын немесе өз мәселесін ашық айтуға қиналатын студенттер үшін пайдалы.

Үшіншіден, қосымша колледж психологына студенттердің жалпы жағдайын бақылауға көмектесуі мүмкін. Егер жүйе бірнеше студентте жоғары стресс деңгейін байқаса, колледж тарапынан қосымша қолдау шараларын ұйымдастыруға болады. Бірақ мұндай жағдайда студенттердің жеке деректері құпия сақталуы тиіс.

Қауіпсіздік және шектеулер

Психологиялық қолдау көрсетуге арналған қосымшада қауіпсіздік пен этика ерекше маңызды. Студенттің аты-жөні, тобы, электрондық поштасы, сауалнама нәтижелері және күнделік жазбалары жеке деректерге жатады. Сондықтан бұл мәліметтер қорғалған деректер базасында сақталуы керек.

AI-көмекші студенттің психологиялық жағдайын толық әрі дәл анықтай алмайды. Ол медициналық диагноз қоймайды және кәсіби психологтың орнын алмастырмайды. Егер студенттің жағдайы ауыр болса немесе қауіпті белгілер байқалса, жүйе оны жақын адамға, кураторға, колледж психологына немесе жедел көмек қызметіне хабарласуға бағыттауы тиіс.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, Android Studio ортасында әзірленген AI-көмекші мобильді қосымшасы колледж студенттерінің эмоциялық күйін бастапқы деңгейде анықтауға және психологиялық қолдау көрсетуге арналған тиімді цифрлық құрал бола алады. Қосымша студенттің сауалнама жауаптарын талдап, нәтижені dashboard арқылы көрсетеді және AI чат арқылы қарапайым кеңестер ұсынады.

Болашақта бұл жобаны нақты деректер базасымен толық байланыстыруға, қазақ тіліндегі AI моделін жетілдіруге, психологқа арналған жеке басқару панелін қосуға және мобильді қосымшаны Google Play платформасына орналастыруға болады. Осылайша, жасанды интеллект пен мобильді технологиялар білім беру ұйымдарында студенттердің психологиялық саулығын қолдайтын адамға бағытталған технологиялық шешім ретінде қолданылуы мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. World Health Organization. Mental health of adolescents. 2025. URL: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health (қаралған күні: 28.05.2026).

2. UNICEF Kazakhstan. Situation Analysis of Children and Adolescents in Kazakhstan. 2025. URL: https://www.unicef.org/kazakhstan/en/situation_analysis_2024 (қаралған күні: 28.05.2026).

3. UNESCO. Guidance for generative AI in education and research. 2023. URL: https://www.unesco.org/en/articles/guidance-generative-ai-education-and-research (қаралған күні: 28.05.2026).

4. Android Developers. Meet Android Studio. URL: https://developer.android.com/studio/intro (қаралған күні: 28.05.2026).

5. Android Developers. Install Android Studio. URL: https://developer.android.com/studio/install (қаралған күні: 28.05.2026).

6. Firebase Documentation. URL: https://firebase.google.com/docs (қаралған күні: 28.05.2026).

7. Google AI for Developers. Gemini API documentation. URL: https://ai.google.dev/gemini-api/docs (қаралған күні: 28.05.2026).

8. TensorFlow. TensorFlow Lite Guide. URL: https://www.tensorflow.org/lite/guide (қаралған күні: 28.05.2026).

РАЗРАБОТКА ANDROID-МОБИЛЬНОГО ПРИЛОЖЕНИЯ НА ОСНОВЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА ДЛЯ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СОСТОЯНИЯ СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА

Аннотация. В статье рассматривается проектная модель Android-приложения, предназначенного для первичного определения эмоционального состояния студентов колледжа с использованием элементов искусственного интеллекта и оказания психологической поддержки. Проект разрабатывается в среде Android Studio и направлен на анализ настроения, учебной нагрузки, усталости, стресса и потребности студентов в поддержке. Приложение проводит короткий опрос, оценивает эмоциональное состояние пользователя и предоставляет рекомендации.

Ключевые слова: искусственный интеллект, Android Studio, мобильное приложение, студент, эмоциональное состояние, психологическая поддержка, AI-помощник.

DEVELOPMENT OF AN ANDROID MOBILE APPLICATION BASED ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR DETECTING THE EMOTIONAL STATE OF COLLEGE STUDENTS

Abstract. The article presents a project model of an Android mobile application designed to identify the emotional state of college students at an initial level using artificial intelligence elements and to provide psychological support. The application collects answers through a short questionnaire, evaluates the user’s emotional state, and provides recommendations. The proposed system does not make a medical diagnosis; it only helps students understand their condition and seek professional support when necessary.

Keywords: artificial intelligence, Android Studio, mobile application, student, emotional state, psychological support, AI assistant.

Зейнедилова Сандугаш Саттаровна
Қазақ тілі мен әдебиет пәнінің мұғалімі
Б.Момышұлы атындағы №44 жалпы білім беретін мектебі
Шымкент қаласы

БИ-ШЕШЕНДЕР МҰРАСЫН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Шешендік өнер ауыз әдебиетінің маңызды да күрделі жанры. Ауыз әдебитінің арналы саласы болған шешендік сөздер ғибраты ұлттық адебиетіміздің көркем де бай мұрасы екені белгілі құбылыс. Би-шешендер ғибраты арқылы халқымыздың ғасырлар бойғы тарихы мен шежіресін, ерлігі мен көзсіз батылдығын аңғарамыз. Би-шешендер ғибраты ерлік пен елдікті, жігер мен намысты, Отансүйгіштік пен ұлтжандылықты жырлайтын ұлттық әдебиетіміздегі көне мұра. Би-шешендер ғибраты жас ұлан мен жасөспірімдерге өмірдің ең қымбаттысы, ең асылы жақсылық пен ізгіліктің, ерлік пен батырлықтың, адалдық пен әділдіктің ұрығын себеді. Әдебиет пәнінің әр сабағы адам бойындағы аскар арман, әдемі сенім, әсемдік пен сұлулыққа құштарлық тәрізді ең мөлдір сезімдер мен кісілік қасиеттер туралысырласу сабағы десек те артық болмас. Ал, би-шешендер ғибраты арқылы оқушылардың рухани дүниесі байып, туған тілін, елін құрметтеуге, қорғауға дейінгі сезімдер калыптасады. Би-шешендер ғибратының көркем үлгісін оқыту арқылы оқушылар алдында еліміздің тарихы, оның ғасырлар қойнауында қалған сөз сандығы ашылады, солар арқылы халық арманы, қиялы, келер күннен күтер үміті, ақ сенімі көрінеді.

Шешендік сөздер ұлттық әдебиетіміздің ерлік, батылдық, батырлықты жырлайтын кестелі де төкпелі үлгісі. Сонымен би-шешендер шығармашылығын окытудың басты мақсаты оқушыларды халық даналығы, халық өсиеттері, батырлар ерлігінен үлгі алу, Отансүйгіштік, парасаттылық, адамгершілік, елдік пен ерлікке тәрбиелеу. Би-шешендер сөздерінің ауқымы да, мүмкіндігі де, маңызы да ерекше болып келеді.

Әдебиет жан дүниені, он екі мүшені, алпыс екі тамырды түгелдей жайлап, еш уақытта да көзге көрінбейтін сезім кылдары арқылы ақыл иесі адамды өз ырқына жетелеп алатын қасиетті дүние. Ал, сол арналы әдебиеттің бір саласы болған би-шешендер ғибраты оқушылардың бойында қайсарлық сынды құндылықты ұштайтыны белгілі құбылыс. Міне, оны окытудың қызықтығы да күрделілігі де осыдан болса керек. Оның оқытуға қиындығы ұзақтығы, тілінің бүгінгі балалар үшін сонылығы, поэтикалық ерекшелігінде. Әсіресе, оны оқыту жоғары сыныптарда мұғалімге көп еңбек сіңіруді қажет етеді.

Окыту барысының нәтижелі, жемісті болуы мұғалім әдістемесіне, шеберлігіне де байланысты. Би-шешендердің асыл сөздерін оқытуда мұғалім мына мәселелерге көңіл бөлуі керек: «Би-шешендер ғибраты» туралы алғашқы әдеби теориялық ұғым беру, би-шешендер ғибратындағы халық арманы, оның негізінде халық тарихының жатқанын ұғындыру болып табылмақ.

Би-шешендер мұрасын оқытуда жоғары сынып оқушыларының риторика табиғатын толық қанды меңгеруі үшін жүргізілетін жұмыстардың ен бастысының біріне балалардың көркем туындыны кабылдауы, одан әсер алуы, би-шешендер ғибратын бүкіл бітім болмысымен түсіне оқуы жатады. Бұл тұста мұғалім көркемдеп оқу әдісін пайдаланғаны жөн. Бұл оқушының көлемі ұзақ би-шешендер ғибратын оқуда ынта зейінін арттырып, қабылдау белсенділігін, әсерлі сезімін дамытуда өте тиімді болып келеді. Би-шешендер ғибратын оқытуда алғы кезекте төмендегі мәселелерді ескерген жөн: жырды толық оқу, оны нақышына, мәнеріне келтіре оқу, дауыс ырғағы мен кідіріске көніл бөлу болып табылады.

Сонымен қатар басты кейіпкерлерін, оқиғаларын есте тұту үшін арнайы дәптерге жазып алудың қажеті зор. Әрі, оқып отырған шығарманың жанрлық сипатын анықтау, ол ұрпакка бабадан қалған асыл мұра екенін ескеру қажет. Яғни, би-шешендер ғибратының ұлттық әдебиетіміздегі ауыз әдебиетінің озық үлгісі екенін есте тұту талабын ұмытпау кажет. Сонымен бірге бұл жыр үлгісінің идеясы мен такырыбын бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшелігіне сай айқындату, яғни көркем туынды не айтпақ, нені үлгі етпек сынды мәселелерді козғап отыру баланың шығармадағы негізгі түйінді тұжырымдауына мүмкіндік береді. Бұл орайда мектеп оқушыларының ой сезіміне би-шешендер өнегесінің тигізген әсер ықпалын айқындау мақсатында баладан қандай үлгі, өнеге алғанын сұраудың маңызы зор. Бұл ретте шешендік сөздердің мазмұнын оқушы жадында берік сактату үлкен мәнге ие.

Шешендік әр ұлтқа, халыққа тән бекзат өнер. Бұл жағынан келгенде әр ұлт өзінше шешен. Шешендік өнерді ғылыми тілде «риторика» деп атайды. Риторика ғылымының негізін салушылар мен өкілдері, әрі әлемдік ақыл-ой онтологиясының белді мүшелері [1], Протагор, Сократ, Платон Лиси, Исакрат, Демосфен, Жан Поль Марат, Максимилиа, Робеспер, Аристотель, әл-Фараби, В.И.Ленин, Луначарский, т.б. болып кете береді.

Шешендік өнерді үлкен классикалық өнер деп танысақ, сол өнердің белді бір мүшесі қазақ халқы. Қазақ шешендік өнері туралы «түркологияның атасы»[2] В.В.Радловтан бастап, Бартольдт секілді алыс-жакын шетелдік ойшылдардың оңды пікір білдіргені көпке мәлім. Шешендік өнер казақ ауыз әдебиетінің ерекше бір жанры, қазақ халкының атадан балаға мұра болып келе жаткан рухани құнды мұрасы, асыл қазынасы. Қазақ шешендік сөз өнерінің көшбасына Майқы би мен Аяз билерден басталып, Жиренше шешен, Асан қайғы, Бұқар жырау, Теле би, Қазыбек би, Әйтеке би, т.б. есімдерін жатқызуға болады. Жалпы шешендік өнер мен қазақ шешендік өнеріне қатысты мәселелер академик[3] Р.Сыздықованың «Шешендік сөз», С.Негимовтың «Шешендік өнер», Г.Қосымованың «Шешендік өнердің негіздері» атты зерттеулерінде жалпы шешендік өнердің тарихы, шешендік өнердің ерекшелігі, шешенге тән шеберліктер, ұлттық шешендік өнердің негіздері, шешен сөздің жанрлық түрлері, шешендік сөздің тектері, шешендік өнердің сан салалы мәселелері жан-жақты қарастырылған. Сондай-ақ қазақ шешендік өнері көбіне көп сез мәдениетімен сабақтастықта қарастырылады.

Жалпы шешендік өнер риторика ғылымының аясында, әдебиеттің бір жанры, сөз өнері ретінде біршама зерттелген сала. Алайда шешендік өнерді тек аталған бағыт аясында ғана емес, лингвистика ғылымының антропоцентристік парадигма аясымен сабақтастықта зерттеу аркылы жана бір тың деректерге кол жеткізуге болады. Антропоцентристік лингвистикада ойлау процесі мен тіл табиғатының бір-бірімен күрделі заңдылықтар аркылы бір нүктеге түйісуі басты назарда болады. Ал шешендік сөз шиырлары тікелей ұтымды ой ұшқыны мен тіл шұрайынын жемісі. Яғни, антропоцентристік лингвистикадағы ой мен тіл сабақтастығы адамның жан-жақты табиғатына сәйкес әлеуметтік, логикалық, философиялық, биологиялық, когнитологиялық, т.б. факторларды тұтастай қамтиды.

Шешендік өнерді тілтанымдық тұрғыда зерттеу арқылы шешен сөздің коммуникативтік акт барысындағы берілуін, шешендік ойдық қуаттылығын, шешендік сөздің стилистикалық бояуын, этика-эстетикалық ерекшелігін, шешендіктен туған ой мен сөздің астарындағы танымдық ойдың қатпарларын тануға болады. Шешендік сөз ой тасқынынан табиғи түрде туындайды. Ал шешендікке талпыныс жасағандар әрине жаттайды, жаттығады. Шын

мәніндегі шешен адам ой қуаты мен философиялық білім тереңдігі арқылы шешендік сөзді өз жанынан шығарады. Алайда шешен адамда өз білімін жетілдіру арқылыда шешендікке қатысты ойы мен сөзін шымырлап отыруы заңды құбылыс. Бұл жағынан келгенде тарихтағы Цицеронның шешендікке өзін-өзі баулуын айтуымызға болады. Цицерон шешендік өнерді игерудің бес әдісін айқындаған. Оның ең біріншісі, айтарынның болуы, яғни сөзіңнің мазмұны. Екіншісі, сол айтпақ ойынды салмақтап, жүйеге келтіру. Үшіншісі, көркемдеу, яғни әдеби өндеу. Төртіншісі, жадыға сақтау. Бесіншісі, келістіріп тұрып жақсылап айтып беру, сөйлеу. Адам бойындағы шешендік туа бітті ме, жоқ әлде жүре бітті ме деген таласты пікірге әйгілі шешен Цицеронның осы бес әдісі жауап бергендей. Цицерон адам табиғатына жаратылыстан берілген табиғи қабілетті (дарынды) мойындай отырып, тек қана соған малданып калмай, оны үнемі жетілдіру қажет деп санайды. Шешендік өнер адам баласының танымдық әлеуетіне тікелей қатысты. Адам дүниедегі заттар мен құбылыстарды тани келе, оны жарыққа шығарғанда шешендікке тән элементтерді пайдалану арқылы өз өнерін паш етеді. Риторика ғылымында шешендік өнердің өкілдері әркелкі аталады. Мәселен, би-шешен, ділмар, оратор, лектор, т.б. титулды атауларды жатқызуға болады. Алайда бұл атаулар ресми тіркелген атаулар емес, халық өзі таныған жанға (тұлғаға) аталған атауларды бейресми түрде теліп отырған. Бұл ерекшелік кай тілде болмасын кездеседі.

Би-шешендер сөздері халықтық тағлым, яғни жеке ғылым саласы ретінде алемнің бірінші, екінші ұстаздары[4] Аристотель мен Әл Фарабидің енбектерінде әр кырынан баяндалып, көркемдік мәнді білдіретін ұлағатты сөз ретінде әдептілік пен имандылық, мейірімділікті білдіретін іс-әрекеттердің, ізгі мінез-құлықтардың көркем көріністерін түйсіндіретін ұғымдардың атауы болып табылады.

Эстетиканың өмірлік, тұрмыстық, адами карым-катынастың саладағы алтын өзегі әдеп. «Әдеп» сөзінің мәні қазақ тіліндегі ұлттық қолданыста халқымыздың мадениетін ұғындырады. Әдеп ұлттық тағылымның алтын арқауы, тәлімдік кредосы.

Қазақ би-шешендігі қайнар бұлағы біздің заманымызға дейінгі дәуірден бастау алады. Ұлттық мәдениеттің тегі сол ұлттық ұлт болып қалыптаспай тұрған кезінен бастап-ақ жеке ұлыстардың ұрпағын тәрбиелеуден туындағаны белгілі.

Казактын риторика мәдениетінде Қорқыт атаның тәрбиелік мәні зор жырлары мен мақал-мәтелдері, Әл Фарабидің ұлттық мәдениет пен ғылым, білім поэзия, музыка жөніндегі тұжырымдары,[5] Ахмет Иассауидің діни тәрбиелік мәні туралы ойлары, Жүсіп Баласағұнның кемелді ел болу жолдарын көрсетуі, Мұхамед Хайдар Дулатидің ұлы тәлімгерлік ойлары, Шоқанның ел мәдениетін арттыру үшін істеген әрекеттері, Ахмет Байтұрсыновтың ұлттық білім беру жүйесі, Мағжан Жұмабаевтын қазак педагогикасын түзуі, Жүсіпбек Аймауытовтың қазақ психологиясы ғылымын зерлей тостауы, кейінгі ғылымдардың қазақ ұлттық тағлымын ғылым ретінде қалыптастырып, пән ретінде оқытуға ұсынуы ұлттық тағлымның дамып қалыптасу жолдарын көрсетеді.

Би-шешендер сөздері мен әдеби мұралары халық мәдениетінің ұлттын рухани жетістік ауқымымен мәдени байлық кор денгейі, ең алдымен, халық мұраларындағы өнер туындыларының көркемдік-эстетикалық, тағылымдық, гуманистік, адамдық құндылықтар денгейімен бірге өлшенбек. Әлемдік өнер жауһарларына косылған өнер асылдары «Тәңірдің берген өнері» қасиетімен туғызған хас шеберлердің, билер мен шешендердің дара қолтаңбасын ғана танытып қоймай, адамзаттық, ұлттық парасат биігін танытары да айкын. Осындай адам баласының өнер түрлерінде жеткен табыстарының қатарына косылар қазақ халқының өнер түрлері мен мұралары мол. Солардың ішіндегі адамдық асыл касиеттерді, ұлтттық нақышты насихаттайтын, халқымыздың кеменгер тұлғасы би-шешендер тағылымымен дүниеге келген өнер туындыларын терең танып білудің мәні зор. Ал ол үшін сол өнер мұраларын туғызушы жандардын өмір мен өнердегі күресін, ізденісін білу қажет. Міне осы себепті де би-шешендердің, өнер иелерінің риторикалық мұраларын жасаудағы авторлық ізденіс арналары мен көркемдік мұраты мен оларды бейнелеудегі тілдік, стильдік

сөз өрнектерін, жалпы романдағы өнер иелері тұлғаларының сомдалу ерекшеліктерін талдаудың мәні зор.

Қорыта келгенде, қазақ би-шешендерінің шығармашылық мұрасынын жастар тәрбиесіне берер үлесі айрықша. Халықтық тағылымдар жасөспірімдерді ең бірінші ата-анасын құрметтеуге, елін сүйюге, Отанын қорғауға тәрбиелейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Б.Адамбаев «Шешендік өнер» Алматы, 2006 жыл.
2. Г.Қосымова «Шешендік өнер және сөз мәдениеті» (Жалпы білім беретін мектептің 10-сыныбына арналған оқулық) Алматы, 2003 жыл.
3. Негимов. С. Шешендік өнер. Алматы: Ана тілі, 1997. -208 бет.
4. Шешендік сөздер (Құраст. Алғысөзі мен түсініктерін жазған Б. Адамбаев - Алматы: Отау, 1992. -189 бет.
5. Шашакова А. Халык тәлім-тәрбие бастауы / А. Шашақова Алматы: Рауан, 1994.-106 бет

Мирзаханова Феруза Халдарқызы
Дене тәрбиесі пәні оқытушысы
Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
«Түркістан Ахмет Ясауи» кәсіби колледжі
Түркістан қаласы

ӘМБЕБАП СПОРТ ЗАЛДАРЫНЫҢ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ МЕН СПОРТ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ МАҢЫЗЫ ЖӘНЕ ҚАУІПСІЗДІК ТАЛАПТАРЫ

Қазіргі қоғамда дене тәрбиесі мен спорт адам өмірінің маңызды құрамдас бөлігіне айналды. Спортпен тұрақты айналысу денсаулықты нығайтып қана қоймай, адамның физикалық және рухани дамуына оң әсер етеді. Осыған байланысты спорттық инфрақұрылымдарды дамыту мәселесі ерекше маңызға ие болып отыр. Соның ішінде әмбебап спорт залдары қазіргі заманғы білім беру ұйымдары мен спорт кешендерінің негізгі нысандарының бірі болып саналады.

Әмбебап спорт залдары – бірнеше спорт түрлерін бір кеңістікте ұйымдастыруға арналған көпфункциялы нысандар. Мұндай залдар баскетбол, волейбол, шағын футбол, гимнастика және басқа да спорт түрлерін өткізуге мүмкіндік береді. Олардың басты артықшылығы – кеңістікті тиімді пайдалану және спорттық іс-шараларды бір жерде ұйымдастыру мүмкіндігі.

Қазіргі уақытта әмбебап спорт залдары мектептерде, колледждерде, жоғары оқу орындарында және спорттық-сауықтыру орталықтарында кеңінен қолданылады. Бұл залдар студенттердің дене дайындығын дамытуға, салауатты өмір салтын қалыптастыруға және спортқа деген қызығушылығын арттыруға ықпал етеді.

Негізгі бөлім

Әмбебап спорт залдарының негізгі мақсаты – дене тәрбиесі сабақтарын, спорттық жаттығуларды және жарыстарды тиімді ұйымдастыру. Бір ғана залда бірнеше спорт түрін өткізу мүмкіндігі материалдық және техникалық ресурстарды үнемдеуге жағдай жасайды. Сонымен қатар мұндай залдарда өткізілетін жаттығулар спортшылардың жан-жақты дамуына әсер етеді.

Әмбебап спорт залдарының құрылымы арнайы талаптарға сәйкес жобаланады. Залдың негізгі бөлігі – көп мақсатты ойын алаңы. Оның едені көбінесе ағаштан, синтетикалық немесе

резеңке материалдардан жасалады. Мұндай жабын спортшылардың қозғалысына қолайлы болып, жарақат алу қаупін төмендетеді. Сонымен қатар еденнің сырғымайтын болуы қауіпсіздік үшін өте маңызды.

Ойын алаңында бірнеше спорт түріне арналған сызықтар сызылады. Әр спорт түрінің белгіленуі түрлі түстер арқылы ажыратылады. Бұл спортшылардың шатасуын болдырмай, ойын ережелерін дұрыс сақтауға мүмкіндік береді. Мысалы, баскетбол, волейбол және шағын футбол алаңдарының шекаралары жеке түспен белгіленеді.

Әмбебап спорт залдарында жылжымалы спорттық құрал-жабдықтар кеңінен қолданылады. Олардың қатарына баскетбол қалқандары, волейбол торлары, футбол қақпалары, гимнастикалық жабдықтар және жаттығу құрылғылары жатады. Мұндай құралдардың мобильді болуы залды тез арада басқа спорт түріне бейімдеуге мүмкіндік береді.

Кейбір заманауи әмбебап спорт залдарында көрермендерге арналған орындар, электронды таблолар және дыбыс күшейткіш жүйелері орнатылады. Бұл жарыстар мен түрлі спорттық іс-шараларды жоғары деңгейде өткізуге жағдай жасайды. Сонымен қатар қазіргі технологиялардың дамуына байланысты климаттық бақылау жүйелері мен автоматтандырылған жарық жүйелері де кеңінен енгізілуде.

Дене тәрбиесі мен спорт жүйесінде әмбебап спорт залдарының маңызы өте зор. Олар дене шынықтыру сабақтарын қызықты әрі тиімді өткізуге көмектеседі. Студенттер әртүрлі спорт түрлерімен танысып, қозғалыс қабілеттерін дамытады. Мұндай ортада өткізілетін сабақтар денсаулықты нығайтып, адамның төзімділігін арттырады.

Әмбебап спорт залдарының тәрбиелік маңызы да ерекше. Командалық ойындар арқылы оқушылар бір-бірімен қарым-қатынас жасап, ұйымшылдық пен жауапкершілікке үйренеді. Спорттық орта адамдардың тәртіпті, шыдамды және белсенді болуына ықпал етеді.

Қауіпсіздік талаптары әмбебап спорт залдарының маңызды бөлігі болып табылады. Спортпен айналысу кезінде қауіпсіздік ережелерін сақтау адам денсаулығын қорғауға бағытталған. Ең алдымен спорт залдың едені тегіс және сырғымайтын болуы тиіс. Тайғақ еден спортшылардың құлап, жарақат алуына себеп болуы мүмкін.

Залдың жарықтандыру жүйесі де талапқа сай ұйымдастырылуы қажет. Жарық жеткіліксіз болған жағдайда спортшылар қозғалысты дұрыс бағалай алмайды. Сонымен қатар залдағы желдету жүйесі де маңызды рөл атқарады. Таза ауа жаттығу кезінде адамның тез шаршамауына және өзін жақсы сезінуіне көмектеседі.

Әмбебап спорт залдарында өрт қауіпсіздігі ережелері міндетті түрде сақталуы тиіс. Эвакуациялық шығу жолдары ашық әрі қолжетімді болуы қажет. Сонымен қатар алғашқы медициналық көмек көрсетуге арналған дәрі қобдишасының болуы маңызды талаптардың бірі болып табылады.

Спорттық құрал-жабдықтардың сапалы әрі қауіпсіз болуы да ерекше назарды қажет етеді. Сынған немесе дұрыс бекітілмеген жабдықтар адам өміріне қауіп төндіруі мүмкін. Сондықтан барлық спорттық құралдар үнемі тексеріліп, техникалық бақылаудан өткізіліп отыруы қажет.

Қорытынды

Қорытындылай келе, әмбебап спорт залдары – қазіргі заманғы спорт пен дене тәрбиесі жүйесінің маңызды бөлігі. Олар бірнеше спорт түрін бір жерде ұйымдастыруға мүмкіндік беретін тиімді әрі қолайлы нысан болып табылады. Әмбебап спорт залдары денсаулықты нығайтуға, салауатты өмір салтын қалыптастыруға және жастардың спортқа деген қызығушылығын арттыруға үлкен ықпал етеді.

Сонымен қатар мұндай залдар кеңістікті тиімді пайдалануымен, қауіпсіздік талаптарының сақталуымен және заманауи технологиялармен жабдықталуымен ерекшеленеді. Болашақта әмбебап спорт залдарының маңызы одан әрі артып, қоғамның спорттық мәдениетін дамытуда үлкен рөл атқара береді.

Шолпанкулова Шолпан Керимшеевна
Директордың оқу жұмысы жөніндегі орынбасары
Т.Тәжібаев атындағы №47 мектеп-гимназия
Шымкент қаласы

МЕКТЕПТЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМЫТУДЫ БАСҚАРУ: ЖОСПАРЛАУ, МОНИТОРИНГ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕЛІК ҚОЛДАУДЫҢ ТИІМДІ АЛГОРИТМДЕРІ

Аннотация. Мақалада мектеп әкімшілігі, атап айтқанда оқу ісі жөніндегі орынбасары деңгейінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруды жүйелі басқару жолдары қарастырылған. Дәстүрлі оқыту мен құзыреттілікке бағытталған білім беруді салыстыра отырып, білімді нақты өмірлік жағдаяттарда қолданудың маңызы негізделген. Мектеп тәжірибесінде педагогикалық ұжымға әдістемелік қолдау көрсету, сабақтарды заманауи талаптарға сай жоспарлау және ішкі мониторинг жүргізудің практикалық тетіктері ұсынылған.

Түйін сөздер: Функционалдық сауаттылық, оқу процесін жоспарлау, сапа мониторингі, әдістемелік қолдау, басқару алгоритмі, мектеп әкімшілігі.

Қазіргі ақпараттық және технологиялық прогресс заманында білім беру жүйесінің басты мақсаты өзгерді. Бүгінгі мектеп тек дайын ақпарат пен теориялық білім қорын жинақтайтын орын емес, оқушыны өмірге дайындайтын, оның бойында XXI ғасырдың негізгі дағдыларын қалыптастыратын қозғаушы күшке айналуы тиіс. Білім сапасының қазіргі басты индикаторы — оқушының алған білімін мектеп қабырғасынан тыс жерде, күнделікті шынайы өмірлік жағдаяттарда, күрделі мәселелерді шешуде қаншалықты тиімді қолдана алуында. Бұл міндеттің өзегінде **функционалдық сауаттылық** ұғымы тұр.

Мектеп директорының оқу жұмысы жөніндегі орынбасары ретінде бұл процесті басқару өзіндік жүйелілікті талап етеді. Төмендегі кестеде мектепті басқарудағы дәстүрлі тәсіл мен функционалдық сауаттылыққа бағытталған жаңа модельдің айырмашылығы көрсетілген:

Бағалау бағыты	**Дәстүрлі білім беру үлгісі**	**Функционалдық бағытталған модель**
Басты мақсат	Ережелер мен фактілерді жаттау, қайталау	Білімді өмірлік міндеттерді шешуде қолдану
Оқыту форматы	Мұғалім — ақпарат таратушы, оқушы — тыңдаушы	Пәнаралық байланыс, зерттеу, жобалық жұмыс
Нәтижені бағалау	Жабық тестілер, жалаң пәндік білімді тексеру	PISA/PIRLS форматы, шынайы өмірлік сценарийлер
Басқару сипаты	Құжаттық бақылау, академиялық үлгерімді өлшеу	Әдістемелік қолдау, өсу динамикасының мониторингі

I. Базалық сауаттылықтан функционалдық құзыреттілікке өту

Педагогикалық тәжірибеде «сауаттылық» пен «функционалдық сауаттылық» ұғымдарын шатастырмау маңызды. Дәстүрлі сауаттылық — бұл базалық деңгей (оқу, жазу, қарапайым есептеу дағдылары). Ал функционалдық сауаттылық — бұл білімді іске асырудың жоғары деңгейі, яғни адамның әлеуметтік, цифрлық және экономикалық ортаға жедел бейімделіп, сыни ойлау мен дәлелді шешім қабылдау қабілеті.

Халықаралық PISA зерттеулерінің талаптарына сай, оқу, математика және жаратылыстану бағыттарындағы тапсырмалар мәтінмен жұмыс істеудің көпқадамды стратегияларын қажет етеді. Оқушы тек ақпаратты оқып қана қоймай, оның сапасын бағалап, жалған ақпаратты ажырата білуі тиіс.

II. Мектеп әкімшілігінің іс-әрекет алгоритмі

Функционалдық сауаттылықты дамыту — жекелеген мұғалімдердің ғана емес, бүкіл мектеп ұжымының жүйелі жұмысы. Оқу ісі жөніндегі орынбасар ретінде бұл процесті іске асырудың **үш негізгі кезеңін** ұсынамын:

1.Практикалық бағытта жоспарлау:Тамыз - Қыркүйек.

Оқу жоспарларына пәнаралық байланыстарды, жобалық іс-әрекеттерді енгізу. Күнтізбелік-тақырыптық жоспарларда (КТЖ) теориялық тақырыптардың өмірмен байланыс заңдылықтарын (кейс-стади, контекстік тапсырмалар) нақты көрсетуін бақылауға алу.

2.Педагогтерге жүйелі әдістемелік қолдау көрсету:Жыл бойы.

Мұғалімдерді дәстүрлі сабақ беру форматынан коучинг пен фасилитация форматына көшіру. Мектепшілік әдістемелік семинарларда «Контекстік тапсырмаларды қалай құрастыру керек?», «PISA форматындағы сұрақтармен жұмыс» тақырыптарында шеберлік сыныптарын ұйымдастыру. Lesson Study (сабақты зерттеу) тәсілін белсенді енгізу.

3.Көпдеңгейлі сапа мониторингі:Тоқсан сайын.

Оқушылардың пәндік білімін ғана емес, олардың ақпаратты талдау, логикалық қорытынды жасау дағдыларын бақылау. Мониторинг нәтижелерін жәй ғана пайыздық көрсеткіш ретінде емес, мұғалімнің оқыту әдістемесіне түзетулер енгізу құралы (кері байланыс) ретінде пайдалану.

Маңызды ескерту: Егер мектептегі ішкі бақылау мен бағалау құралдары (БЖБ, ТЖБ) функционалдық сипатқа ие болмаса, оқушылардан жоғары нәтиже күту мүмкін емес. Сондықтан бағалау тапсырмаларының мазмұнын трансформациялау — кезек күттірмейтін міндет. Функционалдық сауаттылық — заманауи білім сапасының негізгі метақұзыреттілігі. Мектеп қабырғасында басқару процесін дұрыс алгоритммен жоспарлау, мұғалімдерге дер кезінде әдістемелік көмек беру және бағалау жүйесін қайта қарау арқылы ғана біз бәсекеге қабілетті, өмірге бейімделген тұлға тәрбиелей аламыз. Бұл бағытта мектеп әкімшілігінің үйлестірушілік және стратегиялық рөлі шешуші мәнге ие.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

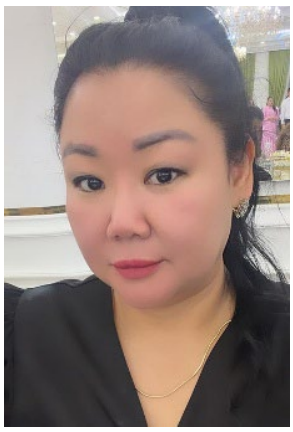
1. Көпбалина К.Б., Әбілдина С.К., Жекібаева Б.А. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылық деңгейін зерттеу: өзін-өзі бағалау шкаласы // Қарағанды университетінің хабаршысы. Педагогика сериясы. — 2025. — №30(2). — 116-125 бб.

2. Слямхан М.М., Қайынбаев Ж.Т. Қазақстан оқушыларының функционалдық сауаттылық деңгейі және оны жетілдіру жолдары // Ізденістер – Педагогикалық ғылымдар сериясы. — 2022. — №66(3). — 17-22 бб.

3. Жахина Б.Б. Таным теориясы және функционалдық сауаттылық // Шоқан Уәлиханов атындағы Көкшетау университетінің хабаршысы. Филологиялық серия. — 2024. — №4. — 276-287 бб.

4. Кокажаева А., Жексембинова А.Б., Ашубаева Д.Б., Тәштемирова С.И. Жаңартылған білім мазмұны аясында математика сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру // Абай атындағы ҚазҰПУ хабаршысы. Физика-математика ғылымдары сериясы. — 2022. — №77(1). — 172-181 бб.

Кульжанова Жамила Калдыбаевна
Учитель информатики
Средняя общеобразовательная школа №2 им. Жумекена Нажимеденова
город Атырау

ПРОЕКТНЫЕ РАБОТЫ НА УРОКАХ ИНФОРМАТИКИ

Аннотация. В статье рассматриваются особенности организации проектной деятельности на уроках информатики в современной школе. Анализируется значение проектного метода обучения для развития познавательной активности, самостоятельности, творческого мышления и информационной грамотности учащихся. Особое внимание уделяется этапам выполнения проектных работ, роли учителя в организации учебного процесса, а также преимуществам использования информационных технологий в проектной деятельности. Делается вывод о том, что проектные работы являются важным средством повышения качества образования и подготовки учащихся к жизни в информационном обществе.

Ключевые слова: информатика, проектная деятельность, образовательный процесс, информационные технологии, учащиеся, обучение, исследовательская работа.

Введение

Современное общество характеризуется стремительным развитием информационных технологий, которые оказывают влияние практически на все сферы жизни человека. В связи с этим система образования должна не только передавать учащимся определённый объём знаний, но и формировать умения самостоятельно искать, анализировать и применять информацию в практической деятельности.Одним из наиболее эффективных методов обучения, отвечающих современным требованиям образования, является проектная деятельность. Особенно актуальным использование проектов становится на уроках информатики, поскольку данный предмет тесно связан с практическим применением компьютерных технологий, обработкой информации и развитием алгоритмического мышления.Проектные работы позволяют сделать процесс обучения более интересным и продуктивным. Учащиеся получают возможность применять знания на практике, развивать творческие способности и навыки самостоятельной работы. Кроме того, проектная деятельность способствует формированию коммуникативных качеств и умения работать в коллективе.

Теоретические основы проектной деятельности

Метод проектов возник в педагогике в начале XX века и получил широкое распространение благодаря своей практической направленности. Основная идея проектного обучения заключается в том, что учащиеся самостоятельно решают определённую проблему, используя знания из различных областей науки и практики.

Проектная деятельность представляет собой организованную учебную работу, направленную на достижение конкретного результата. В процессе выполнения проекта учащиеся ставят цель, определяют задачи, выбирают методы работы, собирают и анализируют информацию, а затем представляют итог своей деятельности.

Главными особенностями проектного метода являются:

- самостоятельность учащихся;
- практическая направленность работы;
- исследовательский характер деятельности;
- интеграция знаний из разных предметов;
- развитие творческого мышления;
- получение конкретного результата.

Проектный метод отличается от традиционного обучения тем, что ученик становится активным участником образовательного процесса, а не только слушателем. Это способствует более глубокому усвоению знаний и развитию навыков самообразования.

Значение проектной деятельности на уроках информатики

Информатика является одним из наиболее подходящих предметов для организации проектной деятельности. Это объясняется тем, что большинство тем курса связано с использованием современных технологий и выполнением практических заданий.

Проектные работы на уроках информатики позволяют учащимся:

- применять теоретические знания на практике;
- осваивать современные компьютерные программы;
- развивать навыки работы с информацией;
- учиться анализировать и систематизировать данные;
- формировать алгоритмическое мышление;
- развивать творческий подход к решению задач.

Кроме того, проектная деятельность способствует повышению мотивации к изучению информатики. Учащиеся видят практическую пользу своих знаний, что делает процесс обучения более осмысленным и интересным.В процессе работы над проектом школьники учатся планировать свою деятельность, распределять время, находить необходимую информацию и принимать самостоятельные решения. Эти навыки необходимы не только в учебной деятельности, но и в будущей профессиональной жизни.

Виды проектных работ по информатике

На уроках информатики могут использоваться различные виды проектов в зависимости от возраста учащихся и уровня их подготовки.

Информационные проекты

Данный вид проектов направлен на поиск, обработку и представление информации. Например, учащиеся могут создавать презентации, электронные справочники или информационные сайты.

Исследовательские проекты

Исследовательские проекты предполагают изучение определённой проблемы и проведение анализа полученных данных. Например, ученики могут исследовать влияние социальных сетей на подростков или изучать развитие компьютерных технологий.

Творческие проекты

Творческие проекты связаны с созданием оригинального продукта. К ним относятся создание анимаций, видеороликов, компьютерной графики, дизайна сайтов и мультимедийных материалов.

Практико-ориентированные проекты

Такие проекты направлены на решение конкретной практической задачи. Например, разработка школьного сайта, создание базы данных библиотеки или программы для автоматизации определённых процессов.

Этапы выполнения проектной работы:

1. Подготовительный этап
2. Планирование деятельности
3. Практическая работа
4. Оформление результатов
5. Защита проекта

Преимущества проектных работ

Во-первых, проекты развивают самостоятельность учащихся. Школьники учатся принимать решения, искать информацию и нести ответственность за результаты своей работы.

Во-вторых, проектная деятельность способствует развитию творческого мышления. Ученики получают возможность предлагать собственные идеи и реализовывать их с помощью современных технологий.

В-третьих, проекты формируют коммуникативные навыки. Работа в группе требует умения взаимодействовать с другими людьми, распределять обязанности и совместно решать проблемы.

Кроме того, проектные работы помогают формировать информационную культуру учащихся и готовят их к жизни в современном информационном обществе.

Проблемы организации проектной деятельности

Несмотря на многочисленные преимущества, организация проектной деятельности может сопровождаться определёнными трудностями.

Основными проблемами являются:

- недостаток времени на уроках;
- различный уровень подготовки учащихся;
- нехватка технического оборудования;
- трудности в оценивании индивидуального вклада участников проекта.

Для успешной реализации проектного метода необходимо правильно организовать учебный процесс и учитывать индивидуальные особенности учащихся.

Заключение

Таким образом, проектные работы на уроках информатики являются эффективным методом обучения, способствующим развитию познавательной активности, самостоятельности и творческого мышления учащихся. Проектная деятельность помогает школьникам применять полученные знания на практике, осваивать современные информационные технологии и формировать навыки, необходимые в будущем.Использование проектов делает процесс обучения более интересным, современным и ориентированным на практический результат. В условиях развития информационного общества значение проектной деятельности в школьном образовании продолжает возрастать.

Список литературы

1. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. — Москва: Академия, 2019.
2. Босова Л.Л. Информатика. Методическое пособие для учителей. — Москва: Бином, 2020.
3. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. — Москва: Народное образование, 2018.
4. Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании. — Москва: Академия, 2021.
5. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании. — Москва: Школа-Пресс, 2020.
6. Кларин М.В. Инновационные модели обучения. — Москва: Просвещение, 2019.

Қожалақова Рита Оразалықызы
Тарих пәні мұғалімі
Қызылорда облыстық білім басқармасының, Сырдария аудандық білім бөлімінің
"№130 Абай атындағы орта мектеп" КММ

ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНЫҢ ҚҰРЫЛУЫ ЖӘНЕ ТАРИХИ МАҢЫЗЫ

Қазақ халқының тарихындағы ең маңызды оқиғалардың бірі – Қазақ хандығының құрылуы. XV ғасырдың ортасында құрылған бұл мемлекет қазақ халқының ұлттық бірлігін нығайтып, тәуелсіз ел болуына негіз қалады. Қазақ хандығының құрылуы қазақ жеріндегі ру-тайпалардың бір орталыққа бірігуіне ықпал етті және мемлекеттіліктің қалыптасу кезеңін бастады.

Қазақ хандығының тарихы – халқымыздың азаттық жолындағы күресінің, ұлттық санасының және мәдени дамуының айқын көрінісі. Сондықтан Қазақ хандығының құрылуын зерттеу Қазақстан тарихындағы маңызды тақырыптардың бірі болып табылады.

Қазақ хандығының құрылу себептері

XV ғасырдың ортасында Дешті Қыпшақ даласында саяси жағдай күрделі болды. Әбілқайыр хандығының ішкі саясатына наразы болған көптеген ру-тайпалар жеке мемлекет құруды қалады. Әсіресе Әбілқайыр ханның үздіксіз соғыстары халықтың жағдайын ауырлатты.

Осы кезде Жәнібек пен Керей сұлтандар Әбілқайыр ханнан бөлініп, өздеріне қарасты ру-тайпаларды бастап Моғолстан жеріне көшті. Моғолстан ханы Есенбұға оларға Шу мен Қозыбасы аймақтарынан жер берді. Бұл оқиға Қазақ хандығының құрылуына негіз болды.

Қазақ хандығының құрылуына әсер еткен негізгі себептер:

1. Әбілқайыр хандығындағы саяси тұрақсыздық;
2. Ру-тайпалардың тәуелсіздікке ұмтылысы;
3. Қазақ халқының этникалық тұрғыдан қалыптасуы;
4. Сыртқы қауіптерден қорғану қажеттілігі.

1465–1466 жылдары Қазақ хандығы құрылып, Керей алғашқы хан болып сайланды. Осылайша қазақ мемлекеттілігінің жаңа кезеңі басталды.

Керей мен Жәнібек хандардың рөлі

Қазақ хандығының негізін қалаушылар – Керей мен Жәнібек хандар. Олар Әз-Жәнібек ханның ұрпақтары болғандықтан халық арасында беделі жоғары еді.

Керей хан Қазақ хандығының алғашқы ханы ретінде мемлекеттің ішкі тұрақтылығын қамтамасыз етуге күш салды. Оның тұсында хандықтың аумағы кеңейіп, халық саны өсті.

Жәнібек хан да елдің саяси дамуына үлкен үлес қосты. Ол қазақ руларының басын біріктіріп, көрші мемлекеттермен дипломатиялық қарым-қатынас орнатуға көңіл бөлді.

Керей мен Жәнібек жүргізген саясаттың нәтижесінде Қазақ хандығы қысқа уақыт ішінде күшейе бастады. Халық арасында «қазақ» атауы кеңінен таралып, ұлттық бірегейлік қалыптасты.

Қазақ хандығының нығаюы

Қазақ хандығының күшеюі Қасым ханның тұсында ерекше байқалды. Қасым хан билік еткен жылдары хандықтың шекарасы едәуір кеңейді. Оның тұсында халық саны бір миллионнан асты деген деректер бар.

Қасым хан мемлекетті нығайту үшін заң жүйесін енгізді. Ол «Қасым ханның қасқа жолы» деп аталған заңдар жинағын жасады. Бұл заңдар қазақ қоғамындағы тәртіпті сақтауға көмектесті.

Қасым ханнан кейін Хақназар хан, Тәуекел хан, Есім хан сияқты билеушілер Қазақ хандығын одан әрі күшейтуге атсалысты. Әсіресе Тәуке ханның тұсында мемлекетте ішкі тұрақтылық орнады.

Тәуке хан «Жеті жарғы» заңдар жинағын қабылдап, қазақ қоғамындағы құқықтық жүйені жетілдірді. Бұл заңдар қазақ халқының дәстүрлі құқық мәдениетінің дамуына ықпал етті.

Қазақ хандығының сыртқы саясаты

Қазақ хандығы көрші мемлекеттермен түрлі саяси қатынастар орнатты. Оның негізгі қарсыластарының бірі – жоңғарлар болды. XVII–XVIII ғасырларда жоңғар шапқыншылығы қазақ халқына үлкен қауіп төндірді. Жоңғарларға қарсы күресте қазақ халқының бірлігі ерекше байқалды. Төле би, Қазыбек би, Әйтеке би сияқты даналар елді бірлікке шақырды. Ал Қабанбай, Бөгенбай, Наурызбай сияқты батырлар жауға қарсы ерлік көрсетті.

Сонымен қатар Қазақ хандығы Ресей, Бұхар, Хиуа мемлекеттерімен дипломатиялық байланыс орнатты. Сауда қатынастары дамып, экономикалық байланыстар күшейді. XVIII ғасырда Ресей империясының қазақ жеріне ықпалы арта бастады. Бұл жағдай кейін қазақ жерінің отарлануына алып келді.

Қазақ хандығының тарихи маңызы

Қазақ хандығының құрылуы қазақ халқының тарихындағы аса маңызды кезең болды. Оның тарихи маңызын бірнеше бағытта қарастыруға болады.

- Біріншіден, Қазақ хандығы қазақ халқының ұлттық мемлекеті ретінде қалыптасты. Бұл қазақ жеріндегі ру-тайпалардың бір орталыққа бірігуіне мүмкіндік берді.
- Екіншіден, хандық қазақ халқының мәдениеті мен дәстүрінің сақталуына ықпал етті. Қазақтың әдет-ғұрпы, тілі, салт-дәстүрі осы кезеңде дамыды.
- Үшіншіден, Қазақ хандығы тәуелсіздік идеясын нығайтты. Халықтың еркіндікке ұмтылысы кейінгі тарихи кезеңдерде де жалғасты.
- Төртіншіден, Қазақ хандығы қазіргі Қазақстан Республикасының тарихи негізі болып саналады. Бүгінгі тәуелсіз Қазақстан өз бастауын осы хандықтан алады.

Қазақ хандығы және қазіргі Қазақстан

Қазіргі таңда Қазақ хандығының тарихы тәуелсіз Қазақстанның ұлттық идеологиясының маңызды бөлігіне айналды. Ел тарихын құрметтеу – жастарға патриоттық тәрбие берудің негізгі бағыттарының бірі. 2015 жылы Қазақ хандығының 550 жылдығы кең көлемде аталып өтті. Бұл мерейтой халықтың тарихи санасын жаңғыртуға ықпал етті. Мектептерде, жоғары оқу орындарында Қазақ хандығы тарихына ерекше көңіл бөлінуде. Ғылыми зерттеулер жүргізіліп, тарихи фильмдер түсірілуде. Қазақ хандығының тарихын білу – әрбір қазақстандықтың парызы. Өткенін құрметтеген халықтың болашағы да жарқын болады.

Қорыта айтқанда, Қазақ хандығының құрылуы қазақ халқының тарихындағы ұлы оқиға болды. Ол ұлттық мемлекеттіліктің негізін қалап, қазақ халқының біртұтас халық ретінде қалыптасуына жол ашты. Керей мен Жәнібек хандардың көреген саясаты, Қасым хан мен Тәуке ханның мемлекеттік қызметі Қазақ хандығын қуатты мемлекетке айналдырды. Хандықтың тарихы – қазақ халқының ерлігі мен бірлігінің айқын дәлелі. Бүгінгі тәуелсіз Қазақстан үшін Қазақ хандығының тарихи тәжірибесі ерекше маңызға ие. Сондықтан оның тарихын терең зерттеу және жас ұрпаққа насихаттау маңызды міндет болып қала береді.

Тәуекел Кеңескүл Әлтайқызы
Тарих пәні мұғалімі
Қызылорда облыстық білім басқармасының, Сырдария аудандық білім бөлімінің
"№130 Абай атындағы орта мектеп" КММ

ТАРИХ ПӘНІН ОҚЫТУДАҒЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР МЕН ТАРИХИ САНАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Тәуелсіз Қазақстанның болашағы – білімді, саналы және ұлттық рухы биік ұрпақ тәрбиелеумен тікелей байланысты. Осы тұрғыдан алғанда тарих пәнінің орны ерекше. Себебі тарих – халықтың өткені мен бүгіні арасындағы рухани көпір. Ұлттың басынан өткен тарихи оқиғалар, азаттық жолындағы күресі, мәдениеті мен салт-дәстүрі жас ұрпақтың дүниетанымын қалыптастырады.

Қазіргі жаһандану жағдайында ұлттық болмысты сақтау мәселесі күн тәртібіндегі маңызды тақырыптардың біріне айналды. Әлемдік ақпараттық кеңістіктің кеңеюі жастардың дүниетанымына үлкен әсер етуде. Осындай кезеңде ұлттық құндылықтарды дәріптеу, тарихи сананы нығайту – білім беру ұйымдарының басты міндеттерінің бірі. Тарих пәні оқушыларды тек тарихи фактілермен таныстырып қана қоймайды, олардың азаматтық ұстанымын қалыптастырады. Елін, жерін құрметтеуге, мемлекеттің дамуына жауапкершілікпен қарауға тәрбиелейді. Сондықтан мектептегі тарих сабақтарының мазмұны тәрбиелік бағытпен ұштасуы қажет.

Тарих пәнінің қоғамдағы рөлі

Тарих пәні – қоғамдық сананы қалыптастыратын негізгі пәндердің бірі. Тарихты білу арқылы адам өзінің кім екенін, қай халықтың өкілі екенін түсінеді. Ұлттық тарихын құрметтеген адам ғана өз елінің болашағына бейжай қарамайды.

Тарих ғылымының басты мақсаты – өткенді зерттеу арқылы болашаққа дұрыс бағдар беру. Осы орайда тарих пәні жастарды адамгершілікке, әділдікке, ерлікке тәрбиелеуде маңызды қызмет атқарады. Қазақ халқының қилы кезеңдердегі өмірі, ел қорғаған батырлардың ерлігі, билердің даналығы – жас ұрпақ үшін үлкен өнеге.

Мысалы, XVIII ғасырдағы жоңғар шапқыншылығы кезеңіндегі халық бірлігі, Абылай ханның дипломатиялық саясаты, Кенесары Қасымұлы бастаған ұлт-азаттық қозғалыс – тәуелсіздік жолындағы күрестің айқын көрінісі. Мұндай тарихи тақырыптарды оқыту оқушылардың бойында патриоттық сезімді қалыптастырады.

Сонымен қатар тарих пәні басқа ғылымдармен де тығыз байланысты. География, әдебиет, құқық, мәдениеттану пәндерімен ықпалдастықта оқыту оқушылардың дүниетанымын кеңейтеді. Бұл тарихи оқиғаларды жан-жақты түсінуге мүмкіндік береді.

Ұлттық құндылықтарды дәріптеудегі тарих пәнінің маңызы

Ұлттық құндылықтар – ұлттың рухани тірегі. Оған тіл, мәдениет, дін, салт-дәстүр, тарихи мұра және ұлттық сана жатады. Осындай құндылықтарды жас ұрпақтың бойына сіңіруде тарих пәнінің орны ерекше.

Қазақ халқының дәстүрлі мәдениеті ғасырлар бойы қалыптасқан рухани байлық болып табылады. Мысалы, билер институты, әдет-ғұрып заңдары, қазақтың шешендік өнері – ұлттық тәрбиенің маңызды элементтері. Тарих сабақтарында осындай тақырыптарды терең түсіндіру арқылы оқушылардың ұлттық сана-сезімі қалыптасады.

Қазіргі жастар арасында батыс мәдениетіне еліктеу үрдісі байқалады. Мұндай жағдайда ұлттық құндылықтарды насихаттау аса қажет. Бұл міндетті жүзеге асыруда тарих мұғалімінің рөлі зор. Мұғалім оқушыға тарихи білім беріп қана қоймай, оның рухани дүниесін байытуы тиіс.

Тарих пәнінде ұлттық тұлғалардың өмір жолын үлгі ету тиімді нәтиже береді. Әл-Фараби, Қожа Ахмет Ясауи, Абылай хан, Абай Құнанбайұлы, Әлихан Бөкейхан сияқты тарихи тұлғалардың қызметін оқыту арқылы оқушылардың елге деген құрметі артады.

Тарихи сана және патриоттық тәрбие

Тарихи сана – адамның өз халқының тарихын білуі және оны құрметтеуі. Тарихи санасы қалыптасқан тұлға ұлттық мүддені түсінеді әрі ел тағдырына жауапкершілікпен қарайды.

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде патриоттық тәрбиеге ерекше көңіл бөлінеді. Бұл бағытта тарих пәнінің мүмкіндігі өте мол. Себебі әрбір тарихи оқиғада ел тағдыры, халықтың ерлігі мен бірлігі көрініс табады.

Мысалы, Ұлы Отан соғысы жылдарындағы қазақстандықтардың ерлігі, Тәуелсіздік үшін күрескен қайраткерлердің қызметі, Желтоқсан оқиғасы – оқушыларды елжандылыққа тәрбиелейтін маңызды тақырыптар.

Патриоттық тәрбие тек теориялық біліммен шектелмеуі тиіс. Сабақ барысында тарихи фильмдер көрсету, музейге саяхат ұйымдастыру, ғылыми жобалар қорғау сияқты жұмыстар жүргізілсе, оқушылардың қызығушылығы артады.

Сондай-ақ өлкетану жұмыстарының маңызы зор. Оқушы туған жерінің тарихын білген кезде оның елге деген сүйіспеншілігі күшейеді. Сондықтан мектеп бағдарламасында жергілікті тарихи материалдарды көбірек пайдалану қажет.

Жаңартылған білім беру мазмұны және тарих пәні

Қазіргі білім беру жүйесі оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған. Осыған байланысты тарих пәнін оқытуда жаңа әдіс-тәсілдер қолданылуда.

Жаңартылған бағдарлама бойынша оқушылар дайын ақпаратты жаттап қана қоймай, тарихи деректерді талдауға, салыстыруға және қорытынды жасауға үйренеді. Бұл олардың сыни ойлау қабілетін дамытады.

Сабақ барысында қолданылатын белсенді әдістердің қатарында пікірталас, тарихи құжаттарды талдау, рөлдік ойындар, жобалық жұмыстар ерекше орын алады. Мұндай тәсілдер оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады.

Ақпараттық технологияларды пайдалану да тарих пәнінің сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Электронды платформалар, интерактивті карталар, виртуалды музейлер сабақтың мазмұнын байыта түседі. Әсіресе тарихи фильмдер мен деректі материалдарды қолдану оқушылардың тарихи оқиғаларды терең түсінуіне көмектеседі.

Тарих мұғалімінің кәсіби міндеті

Тарих мұғалімі – жас ұрпақтың тарихи дүниетанымын қалыптастыратын тұлға. Сондықтан мұғалімнің кәсіби біліктілігі мен әдістемелік шеберлігі жоғары болуы қажет.

Қазіргі мұғалім тек білім беруші емес, бағыт-бағдар көрсетуші, зерттеуші және тәрбиеші қызметін қатар атқарады. Ол сабақ барысында оқушылардың ойлау қабілетін дамытуға, өз пікірін еркін жеткізуіне жағдай жасауы тиіс.

Сонымен қатар мұғалім тарихи ақпараттарды объективті түрде ұсынуы қажет. Тарихи оқиғаларды біржақты түсіндіру оқушылардың дүниетанымына кері әсер етуі мүмкін.

Сондықтан ғылыми негізделген деректерді пайдалану маңызды. Мұғалімнің шығармашылық ізденісі де үлкен рөл атқарады. Заманауи технологияларды меңгеру, жаңа педагогикалық әдістерді қолдану тарих сабағының тиімділігін арттырады.

Қорыта айтқанда, тарих пәні – ұлттық құндылықтарды дәріптейтін және тарихи сананы қалыптастыратын маңызды оқу пәні. Ол оқушыларды отансүйгіштікке, адамгершілікке, ұлттық рухқа тәрбиелейді. Қазіргі жаһандану жағдайында ұлттық болмысты сақтау үшін тарих пәнін оқытудың маңызы бұрынғыдан да арта түсуде. Сондықтан тарих сабақтарының мазмұнын байытып, жаңа әдіс-тәсілдерді тиімді пайдалану қажет.

Тарихи санасы қалыптасқан ұрпақ – мемлекеттің жарқын болашағының кепілі. Осы тұрғыдан алғанда, тарих пәнін сапалы оқыту – ел болашағына жасалған маңызды инвестиция.

Әкиза Қастер
Математика пәні мұғалімі
«Алматы облсы Білім басқармасының Талғар ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «№22 жалпы білім беретін орта мектебі»
мемлекеттік коммуналдық мекемесі

«МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ЕКОЕ ЖӘНЕ ЕҮОБ ТАБУ» БОЙЫНША МӘТІН ЕСЕПТЕР ШЫҒАРУ ТУРАЛЫ БАЯНДАМЫСЫ

Асқар мен Арай қатар жүріп келеді. Асқардың қадамы 70 cm6 ал Арайдың қадамы 50 см. Қандай ең қысқа қашықтықта олардың қадамдары қатарласады?

Бұл есепті шешуде біз ЕКОЕ ұғымын пайдаланумыз керек. Алдымен 50 және 70 сандарын жай көбейіткіштерге жіктеп, ЕКОЕ аламыз.

$50 = 2 \cdot 5 \cdot 5$ $70 = 2 \cdot 5 \cdot 7$

ЕКОЕ (50,70) = $2 \cdot 5 \cdot 5 \cdot 7 = 350$

Жауабы: 350 cm

Орамдағы сымды әр қайсының ұзындығы 12 м немесе 18 м бөліктерге бөлуге болады. Орамда кем дегенде неше метр сым бар?

Шешуі : Бұл есеп ЕКОЕ бойынша шешіледі. Алдымен 12 және 18 ді жай көбейіткіштерге жіктеп аламыз. Сосын олардың ЕКОЕ табамыз.

$12=2 \cdot 2 \cdot 3$ $18=2 \cdot 3 \cdot 3$

ЕКОЕ (12, 18) = $2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3 = 36$

Жауабы: орамда кем дегенде 36 м сым бар.

Таңертеңгі сағат 8 де элеватордан астық таситын үш машине шықты. Мәшинелердің біріншісі 3 сағатта, екіншісі 4 сағатта, ал үшіншісі 6 сағатта элеваторға қайтып оралып отырады. Егер мәшинелер бірқалыпты жүріп тұрса, олар сағат нешеде элеваторда қайта кездеседі?

Шешуі: Есеп шарты бойынша біз машиналардың период сағаттарның 3,4,6 ЕКОЕ табумыз керек.

$3=1 \cdot 3$ $4=2 \cdot 2$ $6=2 \cdot 3$

ЕКОЕ (3,4,6) = $2 \cdot 2 \cdot 3 =$ 12

Ені 8 см , ұзындығы 18 см тіктөртбұрыштарға қалдықсыз бөлуге болатын квадраттың ең қысқа периметрін табыңдар.

Шешуі: 8 және 18 сандарының ЕКОЕ табамыз.

$8=2 \cdot 2 \cdot 2$ $18=2 \cdot 3 \cdot 3$

ЕКОЕ (8,18) = $2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3 = 48$

Жауабы: 48 см

Мектепте 36 ұл және 48 қыз оқушы бар. Оларды саны бірдей болатын топтарға бөлу керек. Әр топтағы ұлдар саны да, қыздар саны да бірдей болу керек болса ең көп дегенде неше топқа бөлуге болады?

Шешуі:

$36 = 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3$

$48 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3$

ЕҮОБ(36;48)= 12

Жауабы: 12 топ.

Бір шам 6 секунд сайын, ал екінші шам 8 секунд сайын жыпылықтайды. Егер олар қазір бірге жанса, неше секундтан кейін қайтадан бірге жанады?

Шешуі:

$6 = 2 \cdot 3$

$8 = 2 \cdot 2 \cdot 2$

ЕКОЕ(6;8)= 24

Жауабы: 24 секундтан кейін.

Ұзындығы 54 м және 72 м болатын екі сымды бірдей ұзындықтағы бөліктерге бөлмекші. Бөліктердің ұзындығы мүмкін болғанша ең үлкен болсын. Әр бөліктің ұзындығы неше метр болады?

Шешуі:

$54 = 2 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 3$

$72 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3$

ЕҮОБ(54;72)=18

Жауабы: Әр бөлік 18 м болады.

Автобус аялдамаға 15 минут сайын, ал маршрутка 20 минут сайын келеді. Егер екеуі қазір бір уақытта келсе, неше минуттан кейін қайтадан бірге келеді?

Шешуі:

$15 = 3 \cdot 5$

$20 = 2^2 \cdot 5$

ЕКОЕ(15;20)=60

Жауабы: 60 минуттан кейін.

Бір қорапта 24 қызыл, 36 көк шар бар. Барлық топта шар саны бірдей және түстері бірдей болатындай етіп, ең көп неше сыйлық жиынтығын жасауға болады?

Шешуі:

$24 = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 3$

$36 = 2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3$

ЕҮОБ(24;36)=12

24:12=2 қызыл шар

36:12=3 көк шар

Жауабы: 12 жиынтық; әрқайсысында 2 қызыл, 3 көк шар бар

Жазыкбаева Махаббат Амирхановна
Учитель русского языка и литературы
КГУ «Общеобразовательная средняя школа №79»
г. Шымкент

РОЛЬ LESSON STUDY В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ УЧИТЕЛЯ

Аннотация. В данной статье рассматривается роль Lesson Study в профессиональном развитии учителя русского языка и литературы в 5 классе. Раскрываются особенности данной методики, её влияние на качество преподавания, развитие педагогического мастерства и повышение учебной мотивации учащихся. Особое внимание уделяется практическому применению Lesson Study на уроках русского языка и литературы. Анализируется опыт совместного планирования, наблюдения и анализа уроков педагогами. Представлены преимущества метода, результаты применения и рекомендации по эффективному внедрению Lesson Study в образовательный процесс.

Ключевые слова: Lesson Study, профессиональное развитие, исследование урока, русский язык, 5 класс, качество обучения, педагогическая рефлексия.

Введение

Современная система образования предъявляет высокие требования к профессиональной деятельности педагога. В условиях обновления содержания образования учитель должен не только владеть предметными знаниями, но и постоянно совершенствовать свои методические навыки, применять современные технологии обучения и развивать исследовательскую культуру. Особенно актуальным становится вопрос профессионального развития учителя в процессе совместной педагогической деятельности.

Одним из эффективных методов повышения качества преподавания и профессионального мастерства педагогов является Lesson Study. Данная технология впервые появилась в Японии и получила широкое распространение во многих странах мира. Основная цель Lesson Study заключается в совместном исследовании урока, анализе учебного процесса и поиске наиболее эффективных способов обучения учащихся.

Для учителей русского языка и литературы применение Lesson Study особенно важно, так как предмет требует развития коммуникативных навыков, читательской грамотности, критического мышления и творческих способностей учащихся. В 5 классе обучающиеся проходят адаптационный период после начальной школы, поэтому необходимо использовать эффективные методы, способствующие повышению интереса к предмету и развитию учебной активности.

Lesson Study позволяет педагогам совместно планировать уроки, наблюдать за деятельностью учащихся, анализировать результаты и совершенствовать методы преподавания. Благодаря данному подходу учитель получает возможность объективно оценить собственную практику, выявить трудности обучения и подобрать эффективные стратегии работы с учениками.

Цель данной статьи — рассмотреть роль Lesson Study в профессиональном развитии учителя русского языка и литературы, а также проанализировать эффективность применения данной методики в 5 классе.

Задачи статьи:

- раскрыть сущность технологии Lesson Study.
- показать особенности применения метода на уроках русского языка и литературы.
- проанализировать влияние Lesson Study на профессиональное развитие педагога.
- определить преимущества и практическую значимость метода.

Методика

Lesson Study представляет собой форму коллективного профессионального развития педагогов, основанную на совместном исследовании урока. Главной особенностью данной технологии является сотрудничество учителей в процессе планирования, проведения и анализа уроков.

Работа по методу Lesson Study включает несколько последовательных этапов.

На первом этапе определяется проблема исследования. Учителя обсуждают трудности, возникающие в процессе обучения, и выбирают конкретную тему для исследования. В рамках работы с 5 классом особое внимание было уделено развитию читательской активности и формированию навыков связной речи учащихся.

На втором этапе осуществляется совместное планирование урока. Педагоги определяют цели обучения, подбирают методы и задания, прогнозируют возможные трудности учащихся. При разработке урока учитываются возрастные особенности пятиклассников, уровень подготовки обучающихся и их учебные потребности.

В исследовательской группе были определены три категории учащихся:

- ученик с высоким уровнем успеваемости.
- ученик со средним уровнем.
- ученик, испытывающий трудности в обучении.

Такой подход позволяет более подробно изучить особенности восприятия учебного материала разными учащимися.

На третьем этапе проводится исследовательский урок. Один педагог проводит занятие, а остальные участники группы наблюдают за деятельностью учащихся. В процессе наблюдения учителя анализируют:

- уровень активности учащихся.
- участие в групповой работе.
- выполнение заданий.
- коммуникативные навыки.
- степень понимания учебного материала.

В ходе Lesson Study в 5 классе был проведён урок русского языка по теме «Типы текста». На уроке использовались методы групповой работы, приём «Кластер», задания на развитие критического мышления и работа с текстом.

Особое внимание уделялось учащимся категории A, B и C. Наблюдение показало, что использование групповых форм работы способствует вовлечению даже менее активных учеников.

После проведения урока состоялось обсуждение результатов исследования. Педагоги проанализировали эффективность использованных методов, уровень достижения целей урока и активность учащихся. В ходе рефлексии были выявлены как положительные стороны урока, так и определённые трудности.

Одним из важных преимуществ Lesson Study является возможность профессионального взаимодействия педагогов. Учителя обмениваются опытом, обсуждают методические подходы и совместно ищут пути решения педагогических проблем.

Практика применения

Применение Lesson Study на уроках русского языка и литературы в 5 классе показало высокую эффективность данной технологии. В процессе совместного исследования уроков педагоги получили возможность более глубоко анализировать учебную деятельность учащихся и совершенствовать методы преподавания.

В ходе исследования был проведён цикл уроков по русскому языку. Основной целью являлось повышение учебной мотивации учащихся и развитие навыков грамотной устной и письменной речи.

На одном из исследовательских уроков по теме «Описание предмета» учащимся были предложены задания различного уровня сложности. Работа строилась в групповой и парной формах. Ученики составляли тексты-описания, анализировали примеры и выполняли творческие задания.

Наблюдение показало, что учащиеся стали проявлять большую активность во время урока. Особенно заметными были изменения у учеников со средним и низким уровнем учебной мотивации. Использование диалогового обучения и совместной работы способствовало развитию коммуникативных навыков.

Ученик категории А активно участвовал в обсуждениях, демонстрировал высокий уровень самостоятельности и помогал другим учащимся. Ученик категории В стал увереннее отвечать на вопросы и активно включаться в групповую работу. Ученик категории С, который ранее испытывал трудности, начал проявлять интерес к заданиям и принимать участие в обсуждении.

После каждого урока педагоги проводили анализ результатов. В ходе обсуждения были сделаны следующие выводы:

- групповая работа способствует повышению активности учащихся.
- использование творческих заданий повышает интерес к предмету.
- наблюдение за деятельностью учеников помогает определить трудности обучения.
- совместный анализ урока способствует профессиональному росту педагога.

Lesson Study оказал положительное влияние и на профессиональную деятельность учителей. Педагоги научились более внимательно анализировать учебный процесс, учитывать индивидуальные особенности учащихся и применять современные методы обучения.

Кроме того, Lesson Study способствует развитию рефлексивных навыков педагога. Учитель начинает объективно оценивать собственную работу, анализировать эффективность используемых методов и искать пути совершенствования педагогической практики.

В процессе исследования педагоги отметили следующие преимущества Lesson Study:

- развитие профессионального сотрудничества.
- обмен педагогическим опытом.
- повышение качества преподавания.
- улучшение результатов обучения учащихся.
- развитие исследовательской культуры учителя.

Однако в процессе работы возникли и определённые трудности. Основной проблемой стало недостаточное количество времени для совместного планирования и обсуждения уроков. Также некоторые педагоги испытывали трудности при проведении наблюдения и анализа деятельности учащихся.

Несмотря на это, результаты Lesson Study показали, что данная технология является эффективным инструментом профессионального развития учителя и повышения качества образования.

Рекомендации

Для успешного внедрения Lesson Study в образовательный процесс необходимо соблюдать несколько важных условий.

Прежде всего, следует организовать систематическую работу педагогов в исследовательских группах. Регулярное проведение Lesson Study способствует формированию профессионального сообщества учителей и развитию культуры сотрудничества.

Важно создавать благоприятную атмосферу для обмена опытом и совместного анализа уроков. Педагоги должны открыто обсуждать трудности, делиться идеями и поддерживать друг друга в процессе профессионального развития.

Особое внимание необходимо уделять планированию исследовательских уроков. При разработке заданий важно учитывать возрастные особенности учащихся, уровень их подготовки и образовательные потребности.

Для повышения эффективности Lesson Study рекомендуется использовать современные образовательные технологии, методы критического мышления, групповые формы работы и цифровые ресурсы.

Также важным условием является проведение качественной рефлексии после урока. Анализ результатов исследования помогает педагогам выявлять сильные и слабые стороны урока, корректировать методы преподавания и совершенствовать профессиональные навыки.

Администрации школы рекомендуется оказывать поддержку педагогам, создавая условия для совместной методической работы и профессионального взаимодействия.

Заключение

Таким образом, Lesson Study является эффективной технологией профессионального развития учителя. Данный подход способствует совершенствованию педагогического мастерства, развитию исследовательской культуры и повышению качества обучения.

Применение Lesson Study на уроках русского языка и литературы в 5 классе показало положительные результаты. Учащиеся стали более активно участвовать в учебном процессе, повысился интерес к предмету, улучшились коммуникативные навыки и учебная мотивация.

Для педагога Lesson Study стал важным инструментом профессионального роста. Совместное планирование, наблюдение и анализ уроков помогают учителю объективно оценивать свою деятельность, находить эффективные методы обучения и развивать навыки рефлексии.

В современных условиях образования использование Lesson Study способствует формированию профессионального сообщества педагогов, развитию инновационной деятельности и повышению эффективности образовательного процесса.

Таким образом, Lesson Study можно рассматривать как важное средство повышения качества образования и профессионального развития современного учителя.

Список использованных источников

1. Дадли П. Lesson Study: руководство. – Алматы, 2013.
2. Lewis C. Lesson Study: A Handbook of Teacher-Led Instructional Change. – Philadelphia, 2002.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – Москва: Педагогика, 1991.
4. Сарсекеева Ж.Е. Современные образовательные технологии в школе. – Алматы, 2020.
5. Государственный общеобязательный стандарт образования Республики Казахстан. – Астана, 2022.
6. Назарбаев Интеллектуальные школы. Методические рекомендации по Lesson Study. – Астана, 2019.
7. Полат Е.С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования. – Москва, 2018.

Нурымбетова Мира Абзаловна
Учитель русского языка и литературы, педагог-исследователь
КГУ «Общеобразовательная средняя школа №79»
г. Шымкент

РАЗВИТИЕ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В 7 КЛАССЕ

Аннотация. В статье рассматриваются эффективные пути развития читательской грамотности учащихся 7 класса на уроках русского языка и литературы. Анализируется роль современных педагогических технологий в формировании навыков смыслового чтения, критического мышления и функциональной грамотности. Особое внимание уделяется практическому применению активных методов обучения, диалоговых форм работы и элементов исследовательского подхода. Представлены результаты педагогического опыта и рекомендации по повышению эффективности учебного процесса.

Ключевые слова: читательская грамотность, функциональная грамотность, критическое мышление, русский язык, литература, 7 класс, современные методы обучения, педагогические технологии.

Введение

Современная система образования ориентирована на формирование функционально грамотной личности, способной самостоятельно анализировать информацию и применять её в различных жизненных ситуациях. В этой связи особое значение приобретает развитие читательской грамотности учащихся.

Читательская грамотность представляет собой способность понимать, интерпретировать, анализировать и оценивать тексты различного содержания. Она является основой успешного обучения и дальнейшего личностного развития учащихся.

В 7 классе требования к уровню работы с текстом значительно возрастают. Учащиеся переходят к более сложному анализу художественных и информационных текстов, что требует от учителя применения современных методов обучения.

Уроки русского языка и литературы обладают большим потенциалом для развития читательской грамотности, так как именно на этих предметах формируются навыки смыслового чтения, устной и письменной речи, а также критического мышления.

Цель данной статьи — определить эффективные пути развития читательской грамотности учащихся 7 класса.

Задачи:

- рассмотреть теоретические основы читательской грамотности.
- описать современные методы обучения.
- представить практический опыт.
- сформулировать рекомендации.

Методика

В процессе работы по развитию читательской грамотности применяются современные педагогические технологии, направленные на активизацию познавательной деятельности учащихся.

Одним из эффективных методов является диалоговое обучение, которое способствует развитию навыков обсуждения, аргументации и выражения собственного мнения. Учащиеся активно участвуют в обсуждении текстов, задают вопросы и делают выводы.

Также широко используется групповая работа. Ученики объединяются в группы и выполняют задания по анализу текста. Это позволяет развивать навыки сотрудничества и взаимопомощи.

Методы критического мышления включают такие приёмы, как «кластер», «инсерт», «толстые и тонкие вопросы», «синквейн». Они помогают учащимся глубже понимать содержание текста и формировать собственную позицию.

Особое место занимает исследовательский подход, при котором учащиеся самостоятельно анализируют текст, выявляют проблемы и делают выводы.

Практическое применение

В рамках педагогической практики данные методы были применены на уроках русского языка и литературы в 7 классе.

Например, при изучении художественного текста учащимся было предложено разделиться на группы и проанализировать содержание произведения. Каждая группа выполняла определённое задание: характеристика героев, определение основной идеи, анализ языковых средств.

Использование метода «толстых и тонких вопросов» позволило активизировать мыслительную деятельность учащихся. Ученики учились задавать вопросы высокого уровня и аргументировать свои ответы.

Метод «кластер» помог систематизировать информацию и визуализировать основные идеи текста.

Наблюдение за учебным процессом показало, что учащиеся стали более активно участвовать в уроках, улучшилось понимание текстов, повысился интерес к предмету.

Особенно заметен прогресс у учащихся со средним уровнем успеваемости, которые стали более уверенно выражать свои мысли.

Результаты и обсуждение

Анализ результатов педагогического опыта показал, что систематическое использование современных методов обучения оказывает положительное влияние на развитие читательской грамотности учащихся 7 класса.

В первую очередь отмечается повышение уровня понимания текстов. Учащиеся стали более уверенно определять основную мысль произведения, выделять ключевую информацию, а также интерпретировать художественные образы. Значительно улучшились навыки аргументации собственных ответов.

Кроме того, наблюдается рост учебной активности на уроках. Ученики стали чаще участвовать в обсуждениях, задавать вопросы и выражать собственное мнение. Особенно важно отметить, что даже ранее пассивные учащиеся начали проявлять интерес к выполнению заданий.

Применение методов критического мышления и групповой работы способствовало развитию коммуникативных навыков. Учащиеся научились работать в команде, слушать друг друга и совместно приходить к выводам.

Таким образом, полученные результаты подтверждают эффективность выбранных педагогических подходов в процессе формирования читательской грамотности.

Рекомендации

На основе проведённого анализа можно сформулировать следующие методические рекомендации:

- систематически использовать на уроках русского языка и литературы методы активного обучения.
- внедрять приёмы критического мышления («кластер», «синквейн», «толстые и тонкие вопросы»)
- развивать диалоговые формы работы для повышения учебной активности учащихся.
- организовывать групповую и парную работу с целью формирования навыков сотрудничества.
- подбирать тексты с учётом возрастных и познавательных особенностей учащихся.
- регулярно проводить рефлексию уроков для анализа эффективности применяемых методов.

Особое внимание следует уделять созданию благоприятной образовательной среды, способствующей развитию интереса к чтению и самостоятельной работе с текстом.

Заключение

Таким образом, развитие читательской грамотности является одной из ключевых задач современного образовательного процесса.

Практическое применение современных педагогических технологий на уроках русского языка и литературы в 7 классе показывает их высокую эффективность. Использование активных методов обучения способствует не только улучшению качества знаний учащихся, но и формированию их личностных качеств.

Читательская грамотность является основой успешного обучения, так как обеспечивает способность учащихся понимать, анализировать и оценивать информацию. Поэтому её развитие должно осуществляться системно и целенаправленно.

Полученные результаты подтверждают, что применение современных методов обучения способствует повышению мотивации учащихся, развитию критического мышления и улучшению качества образовательного процесса.

Список литературы

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология. — Москва, 1991.
2. Полат Е.С. Современные педагогические технологии. — Москва, 2018.
3. Дадли П. Lesson Study: руководство для учителей. — Алматы, 2013.
4. Государственный общеобязательный стандарт образования РК. — Астана, 2022.
5. Руководство по развитию функциональной грамотности учащихся. — НИШ, Астана, 2019.

Кенжекулова Жанат Калдыбаевна
Учитель русского языка и литературы, педагог-модератор
КГУ «Общеобразовательная средняя школа №79»
г. Шымкент

LESSON STUDY КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБУЧЕНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация

В данной статье рассматривается технология Lesson Study как один из наиболее эффективных современных подходов к повышению качества преподавания русского языка и литературы. Раскрываются особенности организации исследовательских уроков, их влияние на развитие профессиональной компетентности педагога, а также на повышение учебной мотивации и образовательных результатов учащихся. Особое внимание уделяется совместному планированию, наблюдению, анализу уроков и рефлексии педагогической деятельности как ключевым компонентам данного подхода.

Ключевые слова: Lesson Study, качество образования, профессиональное развитие, русский язык, литература, педагогическое исследование, рефлексия, современные педагогические технологии.

Введение

Современное образование ориентировано на повышение качества обучения и формирование функционально грамотной личности. В условиях обновления содержания образования перед учителем стоит задача не только передачи знаний, но и развития у учащихся навыков самостоятельного мышления, анализа и применения информации в практической деятельности.

В этой связи особую значимость приобретает технология Lesson Study, представляющая собой форму педагогического исследования урока, основанную на совместной работе учителей. Данный подход позволяет системно изучать процесс обучения, выявлять трудности учащихся и совершенствовать методику преподавания.

Особенно актуально применение Lesson Study на уроках русского языка и литературы, так как данные предметы направлены на развитие читательской грамотности, критического мышления и коммуникативных навыков учащихся.

Цель статьи — рассмотреть Lesson Study как эффективный инструмент повышения качества преподавания русского языка и литературы.

Задачи:

- раскрыть сущность технологии Lesson Study.
- описать этапы её реализации.
- проанализировать практический опыт.
- определить её влияние на качество обучения и профессиональное развитие педагогов.

Методика

Lesson Study представляет собой циклический процесс совместного исследования урока, включающий четыре основных этапа: планирование, проведение, наблюдение и анализ.

На этапе планирования группа учителей совместно определяет цель урока, ожидаемые результаты обучения, подбирает задания и методы, учитывая возрастные и индивидуальные особенности учащихся.

На этапе проведения один из педагогов реализует урок, в то время как остальные учителя наблюдают за деятельностью учащихся, фиксируя их активность, вовлечённость и уровень понимания материала.

На этапе наблюдения основное внимание уделяется не деятельности учителя, а процессу обучения учащихся: как они воспринимают материал, какие трудности испытывают, как взаимодействуют друг с другом.

На этапе анализа проводится совместное обсуждение урока, выявляются его сильные и слабые стороны, оценивается достижение целей, а также определяются пути совершенствования.

Завершающим этапом является рефлексия, которая позволяет педагогам осмыслить свою практику и определить направления дальнейшего профессионального роста.

Практическое применение

В рамках школьной практики технология Lesson Study была внедрена на уроках русского языка и литературы в среднем звене.

Группой учителей был разработан исследовательский урок, направленный на развитие читательской грамотности учащихся. При подготовке особое внимание уделялось подбору заданий, способствующих развитию критического мышления, умения анализировать текст и работать в группе.

На уроке учащиеся активно включались в учебный процесс: работали в группах, обсуждали текст, аргументировали свои ответы и выполняли творческие задания.

Наблюдение показало, что использование методов диалогового обучения и групповой работы способствует повышению учебной активности учащихся. Особенно заметный прогресс наблюдался у учащихся со средним уровнем успеваемости, которые стали более уверенно выражать свои мысли и участвовать в обсуждениях.

Анализ урока после его проведения позволил выявить эффективность применённых методов и определить направления дальнейшего совершенствования педагогической практики. Учителя отметили, что совместное исследование уроков способствует профессиональному развитию и обмену опытом.

Результаты и обсуждение

Результаты внедрения Lesson Study показали положительную динамику в качестве преподавания.

Основные результаты:

- повышение учебной мотивации учащихся.
- развитие читательской грамотности.
- улучшение навыков анализа текста.
- повышение активности на уроках.
- развитие профессиональной компетентности педагогов.

Заключение

Lesson Study является одной из наиболее эффективных современных педагогических технологий, направленных на повышение качества преподавания русского языка и литературы. Данный подход обеспечивает не только совершенствование учебного процесса, но и способствует формированию устойчивой системы профессионального взаимодействия между педагогами.

Практическая реализация технологии Lesson Study позволяет учителям глубже анализировать процесс обучения, выявлять реальные учебные затруднения учащихся и своевременно корректировать методы преподавания. Благодаря совместному планированию, наблюдению и обсуждению уроков формируется исследовательская культура педагога, ориентированная на постоянное профессиональное развитие.

Кроме того, использование Lesson Study положительно влияет на учебную мотивацию учащихся. Уроки становятся более структурированными, активными и ориентированными на развитие самостоятельного мышления. Учащиеся начинают более осознанно воспринимать учебный материал, активно участвуют в обсуждениях, учатся аргументировать свои ответы и работать в команде.

Систематическое применение данной технологии способствует значительному повышению образовательных результатов, улучшению качества усвоения учебного материала и развитию ключевых компетенций учащихся, таких как читательская грамотность, критическое мышление и коммуникативные навыки.

Таким образом, Lesson Study выступает не только как метод повышения качества преподавания, но и как инструмент формирования профессионального педагогического сообщества, основанного на сотрудничестве, взаимопомощи и непрерывном совершенствовании образовательной практики.

Список литературы

1. Lewis C. Lesson Study: A Handbook of Teacher-Led Instructional Improvement.
2. Дадли П. Lesson Study: руководство для учителей. Алматы, 2013.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология.
4. Полат Е.С. Современные педагогические технологии. Москва, 2018.
5. Государственный общеобязательный стандарт образования РК.

Тюлемисова Гайни Сайнгалиевна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
«№2 Хромтау гимназиясы» КММ
Ақтөбе облысы Хромтау ауданы

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ДЕРБЕСТІГІ МЕН ІЗДЕМПАЗДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып тәрбиелеу – бүгінгі күннің көкейтесті мәселелерінің біріне айналды. Адам баласының сөйлеген кезінен бастап, бүгінгі күнге дейінгі жетістіктері – шығармашылықтың нәтижесі. Оқушылардың танымдық ізденімпаздығы мен белсенділігін арттыру үшін шығармашылық бағытқа негізделген жұмыс түрлерін пайдалану – олардың танымдық қажеттіліктерін қанағаттандыра алады. Бұл жұмыстарда оқушылардың қалауы, таңдауы мен ұсыныстарын ескеру қажет. Білім алушылардың шығармашылық дербестігін қалыптастыруда – мұғалімнің педагогикалық шеберлігі басымдылық танытады.

Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңында педагог қызметкерлер оқушылардың мемлекеттік білім беру стандартында көздеген деңгейден төмен емес білім алуын қамтамасыз етуге, жеке шығармашылық қабілеттері дамуы үшін жағдай жасауға міндетті

делінген. Мектепте алған баланың білімі шығармашылық әлеуетін дамытуға мүмкіндік беріп, оларды - өнімді, шығармашыл, өзіндік ойлауға үйретуі тиіс. Осы орайда, ежелгі грек ғалымы, философ Сократ өз оқушысының дамуына үнемі қамқорлық жасағаны еріксіз еске түседі. Бүгінгі күні ғылым мен техниканың даму деңгейі әрбір оқушыға сапалы әрі терең білімнің, іскерліктің керектігін талаптайды. Сондықтан оқушылардың шығармашылық ойлауын дамыту – олардың табиғи дарындылығын пайдалана отырып, ғылыми көзқарасы мен белсенділігін арттыруға жол ашады.

Тәжірибемде байқағаным, 5-6 сынып оқушыларының қабілеті шығармашылыққа бейім, сондай-ақ шығармашылық жұмыстармен тұрақты, белсенді айналасуға икемді жас деуге толық болады. Осы арада оқушыларды шығармашылыққа баулу үшін тағы бір қажеттілік – оларды психологиялық дайындықтан өткізіп, балалық шабытын оятып, құлшындырып, еліктіре отырып, «Сенің қолыңнан бәрі келеді екен ғой», «Өзің де бәрін біліп, үйреніп аласың» деп олардың кішкентай жетістіктерін мадақтап, көтермелеп отыру – ұстаздар үшін таптырмас әдіс. Олардың әрбір жақсы талпыныс іс-әрекеттеріне қолдау көрсетіп, көңіл-күйін бақылап, қамқорлық жасау да осы қажеттіліктен туады. Қойған сұрақтарына шынайы дұрыс жауап беріп, сенімдеріне кіру де шеберлік. Сонда ғана оқушы ынталанып, алға ұмтылады, шығармашылық қабілетін дамытады. Сабақ беру процесінде оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулудың маңызы зор. Жазба жұмыстары – олардың танымдық белсенділіктерін, ойлау жүйесін арттыруға көмектеседі. Жазба жұмыстарын жүргізу кезінде әр баланың өзіндік көзқарасы, эстетикалық және адамгершілік танымы, эмоциясы, пікірі, талдау, қорытындылау, салыстыра білу мен одан қорытынды жасау қасиеттері байқалып тұруы қажет деп ойлаймын.

М.Жұмабаев өзінің «Педагогика» оқулығында бала дамуының мәселелерін көтереді.Олардың – танымын, ақылын, еркін қалыптастыру керек екенін жазады.Баланың шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселелерін талдау – ең алдымен «қабілет» ұғымының мәнін терең түсініп алуды талап етеді.Ж.Аймауытовтың пікірінше, адам өмірге өзіндік табиғи қасиеттерімен, қабілеттерімен келеді.Баланың бойындағы туа біткен қасиеттерді дамытатын – оқыту мен тәрбие. Неғұрлым баланың қабілеті мен талантын дамытуға ертерек көңіл бөлінсе, соғұрлым оны толық ашуға мүмкіндік туады.Бала бойындағы ерекше қасиеттерді жасы үлкендер жеткілікті бағаламаса, ол «өзгелер сияқты» болып, қалып қоюы мүмкін», – дейді. Оқушының өз бетімен жұмыс жүргізуі мен іздемпаздығын қалыптастыруы – шығармашылық қабілетін дамытудың басты жолы.Бұл ізденіс ойлау әрекетімен тікелей байланысты. Оқу іс-әрекетінде мұғалім мен оқушының тығыз байланыста болуы – маңызды іс.Шығармашылық тапсырма түрлерін сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне, шығармашылық қабілетінің даралығына қарап, әр сынып бойынша әр түрлі деңгейде жалғастыра беруге болады.

Қорытындылай келе, оқушы бойында шығармашылық пен іздемпаздықты дамытуда үздіксіз – құлшыныс, оқуға, білім алуға деген ұмтылыс ұдайы өшпей, күннен-күнге дами түссе,оқушы бойында білім нұры тасып, сыныптан-сыныпқа көшкен сайын ішкі дүниесі, сыртқы ортамен байланысы дамып, дүниетанымы арта түсері анық.

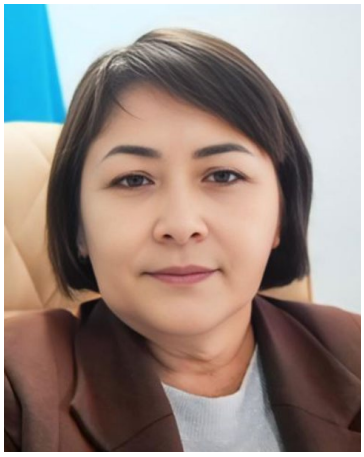
Пайлаланған әдебиеттер:

1. Тұрғынбаева Б. Шығармашылық қабілеттерін дамыту. Қазақстан мектебі. №4, 2005ж.

2. Тұрғынбаева Б. Жеткіншектердің шығармашылық қабілеттерін дамыту. Қазақстан мектебі. №8, 2004ж.

3. Мырзабаев А. Оқушылар шығармашылығын дамытуда белсенді оқытудың дидактикалық мүмкіндіктері. Алматы, 2005ж.

Омарова Мейрамгул Бактыгаликызы
«Ақтөбе облысының білім басқармасы Ойыл ауданының білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Құрман орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің басшысы

БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ МЕКТЕП БАСШЫСЫНЫҢ БАСҚАРУШЫЛЫҚ ШЕШІМДЕРІ: ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЗЕРТТЕУ

Аңдатпа: Бұл ғылыми мақалада мектеп басшысының басқарушылық шешімдері арқылы білім сапасын арттыру мәселесі кешенді түрде қарастырылады, өйткені қазіргі білім беру жүйесінің трансформациясы жағдайында басқару тиімділігінің сапа көрсеткіштеріне ықпалы артып отыр. Зерттеу барысында білім сапасын басқарудың теориялық негіздері, заманауи тенденциялар, басқарушылық шешім қабылдау алгоритмдері және олардың оқу нәтижелеріне әсері талданады. Сонымен қатар, апробация нәтижелері негізінде ұсынылған әдістемелік ұсынымдардың тиімділігі дәлелденеді .

Түйін сөздер: білім сапасы, басқарушылық шешім, мектеп менеджменті, мониторинг, педагогикалық талдау, деректерге негізделген басқару

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесі жаһандану, цифрландыру және қоғамның әлеуметтік-экономикалық өзгерістері әсерінен түбегейлі трансформациялану кезеңін бастан өткеріп отырғандықтан, білім сапасын арттыру мәселесі стратегиялық деңгейдегі басым бағыттардың біріне айналып отыр, өйткені білім беру нәтижелері тек жеке тұлғаның дамуына ғана емес, сонымен қатар ұлттық бәсекеге қабілеттілікке де тікелей ықпал етеді.

Осыған байланысты, мектеп басшысының басқарушылық қызметі жаңа мазмұнға ие болып, дәстүрлі әкімшілік басқару тәсілдерінен стратегиялық, деректерге негізделген және нәтижеге бағдарланған басқару моделіне көшу қажеттілігі туындайды, ал бұл жағдай басқарушылық шешімдердің ғылыми негізділігін қамтамасыз етуді талап етеді.

Зерттеудің өзектілігі, бір жағынан, білім сапасының халықаралық көрсеткіштер бойынша жеткіліксіз деңгейде болуымен негізделсе, екінші жағынан, мектепішілік басқару жүйесінің тиімділігін арттыру қажеттілігімен айқындалады, өйткені басқарушылық шешімдердің сапасы білім беру нәтижелерінің деңгейіне тікелей әсер етеді.

Зерттеу әдіснамасы

Зерттеу барысында жүйелік, құзыреттілік және деректерге негізделген тәсілдер кешенді түрде қолданылды, өйткені білім сапасын басқару көпқырлы процесс болып табылатындықтан, оны бір ғана әдіс арқылы толық сипаттау мүмкін емес.

Сонымен қатар, зерттеуде сапалық және сандық әдістер үйлестірілді, атап айтқанда:

1) педагогикалық бақылау;

2) сауалнама және сұхбат;
3) салыстырмалы талдау;
4) мониторинг нәтижелерін өңдеу;
5) апробациялық эксперимент.

Бұл әдістерді кешенді қолдану зерттеу нәтижелерінің валидтілігі мен сенімділігін қамтамасыз етуге мүмкіндік берді.

Білім сапасының ғылыми-теориялық негіздері

Білім сапасы ұғымы педагогика, менеджмент және әлеуметтік ғылымдар тоғысында қалыптасқан күрделі категория ретінде қарастырылатындықтан, оның мазмұны көпдеңгейлі және көпөлшемді сипатқа ие, өйткені ол тек білім нәтижелерін ғана емес, сонымен қатар оқу процесінің тиімділігін, басқару сапасын және білім алушылардың тұлғалық дамуын қамтиды.

Осы тұрғыдан алғанда, білім сапасын келесі формула арқылы сипаттауға болады:

Б = f (БС + ОТ + Р + ББ)

мұндағы басқару сапасы, оқыту технологиялары, ресурстар және бағалау жүйесі өзара әрекеттесе отырып, білім сапасының деңгейін анықтайды.

Өйткені, егер басқару жүйесі тиімді ұйымдастырылмаса, тіпті жоғары деңгейдегі педагогикалық технологиялар мен ресурстардың өзі күтілетін нәтижеге жеткізбейді, ал бұл басқарушылық шешімдердің маңыздылығын дәлелдейді.

Басқарушылық шешімдердің теориялық негіздері

Басқарушылық шешім – бұл басқару субъектісінің нақты мақсатқа жету үшін қабылдаған әрекеттер жиынтығы болып табылатындықтан, оның сапасы ұйым қызметінің нәтижелілігін айқындайды, өйткені дұрыс қабылданған шешімдер ресурстарды тиімді пайдалануға және нәтижелерді оңтайландыруға мүмкіндік береді.

Қазіргі ғылыми әдебиеттерде басқарушылық шешімдердің келесі негізгі талаптары айқындалады:

1) ғылыми негізділік;
2) деректерге сүйену;
3) жүйелілік;
4) икемділік;
5) нәтижеге бағдарлану.

Бұл талаптар сақталған жағдайда ғана басқару процесі тиімді жүзеге асады, өйткені басқарушылық әрекеттердің кездейсоқ емес, жүйелі сипатқа ие болуы қамтамасыз етіледі.

Апробация нәтижелері және талдау

Зерттеу барысында ұсынылған әдістемелік ұсынымдар мектеп тәжірибесінде апробациядан өткізілді, ал алынған нәтижелер олардың тиімділігін дәлелдеуге мүмкіндік берді .

Апробация нәтижелері көрсеткендей, басқарушылық шешімдерді жүйелі қолдану білім сапасының көрсеткіштеріне оң әсер етеді, өйткені оқу процесін жоспарлау, бақылау және талдау кезеңдері біріздендірілді.

Сандық деректер бойынша:

- ✓ кіріс диагностикасы – 58%;
- ✓ аралық – 68%;
- ✓ қорытынды – 76%;

Бұл көрсеткіштер білім сапасының айтарлықтай артқанын дәлелдейді, өйткені басқару жүйесіне енгізілген өзгерістер оқу нәтижелерінің тұрақты өсуіне ықпал етті.

Сонымен қатар, сапалық өзгерістер де байқалды, атап айтқанда:

- ✓ оқушылардың оқу мотивациясының артуы;
- ✓ педагогтердің кәсіби белсенділігінің күшеюі;
- ✓ оқу процесінің мазмұндық жаңаруы.

Талқылау

Алынған нәтижелерді талдау барысында басқарушылық шешімдердің тиімділігі олардың ғылыми негізділігі мен жүйелілігіне тәуелді екендігі анықталды, өйткені деректерге негізделген басқару тәсілдері нақты проблемаларды анықтауға және оларды уақытылы шешуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, Lesson Study, Action Research және PDCA циклі сияқты заманауи әдістердің енгізілуі педагогтердің кәсіби дамуына оң әсер етті, ал бұл өз кезегінде білім сапасының артуына ықпал етті.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, мектеп басшысының басқарушылық шешімдері білім сапасын арттырудың негізгі факторларының бірі болып табылатындықтан, олардың ғылыми негізделуі, жүйелілігі және нәтижеге бағытталуы білім беру ұйымының тиімді қызмет етуін қамтамасыз етеді.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, ұсынылған әдістемелік ұсынымдарды практикада қолдану білім сапасының тұрақты өсуіне ықпал етеді, өйткені басқару процесінің барлық кезеңдері өзара байланыста жүзеге асырылады.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы.

2. «Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 249 қаулысы.

3. «Мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарын дамыту бағдарламасының құрылымын және оны әзірлеу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2023 жылғы 28 тамыздағы № 273 бұйрығы

4. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы

5. «Мектепке дейінгі ұйымдардың және жалпы білім беретін мектептердің, лицейлер мен гимназиялардың мектепалды сыныптарының, орта, арнаулы, қосымша, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтері жүргізу үшін міндетті құжаттардың тізбесін және олардың нысандарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 6 сәуірдегі № 130 бұйрығы

6. Программа развития: как разработать главный стратегический документ школы: Практико-ориентированное научно-методическое пособие в вопросах и ответах для руководителей общеобразовательных организаций. – М.: УЦ «Перспектива», 2016. – 340с.

7. Дьяченко В.К., Кусаинов Г.М., Васильева Е.Н., Абыканова Б.Т. Педагогическая технология коллективного (интерактивного) способа обучения: Учебно-методическое пособие. – Алматы: Изд-во «Эверо», 2022. – 209 с.

8. Инновациялық және жобалық менеджмент «Назарбаев зияткерлік мектептері» ДББҰ педагогикалық шеберлік орталығы.

9. Кови С.Р. Семь навыков высокоэффективных людей: Мощные инструменты развития личности. - М.: Альпина Паблишер, 2012. – 374 с.

10. Методические рекомендации по управлению современной школой/ Министерство просвещения Республики Казахстан, Национальная академия образования имени И. Алтынсарина, Астана: 2025. – 264 стр.

11. Методические рекомендации по реализации педагогических подходов в учебном процессе. - Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2025. - 167 с.

УПРАВЛЕНЧЕСКИЕ РЕШЕНИЯ РУКОВОДИТЕЛЯ ШКОЛЫ В ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ: НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ

Аннотация: В данной научной статье рассматривается проблема повышения качества образования через управленческие решения руководителя школы, поскольку в условиях трансформации современной образовательной системы возрастает влияние эффективности управления на образовательные результаты. В ходе исследования проанализированы теоретические основы управления качеством образования, современные тенденции, алгоритмы принятия управленческих решений и их влияние на результаты обучения. Кроме того, на основе апробации доказана эффективность предложенных методических рекомендаций.

Ключевые слова: качество образования, управленческое решение, школьный менеджмент, мониторинг, педагогический анализ, управление на основе данных

MANAGEMENT DECISIONS OF A SCHOOL PRINCIPAL IN IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION: A SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL STUDY

Abstract: This scientific article examines the issue of improving the quality of education through managerial decision-making of a school leader, as the effectiveness of management significantly influences educational outcomes in the context of modern educational system transformation. The study analyzes the theoretical foundations of educational quality management, current trends, decision-making algorithms, and their impact on learning outcomes. Additionally, the effectiveness of the proposed methodological recommendations is substantiated based on approbation results.

Keywords: education quality, managerial decision-making, school management, monitoring, pedagogical analysis, data-driven management

Есмагамбетова Майра Нуреденовна
Математика пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
"Атырау облысы Білім беру басқармасының Атырау қаласы білім бөлімінің
"Жалпы білім беретін №27 И.Тайманов атындағы орта мектеп" КММ

МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ МҮМКІНДІКТЕРІН ҚОЛДАНУДЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ

Андатпа. Бұл мақалада математика сабақтарында жасанды интеллект мүмкіндіктерін тиімді қолданудың әдістемелік негіздері қарастырылады. Білім беру жүйесіндегі цифрландыру жағдайында жасанды интеллект технологияларын пайдалану оқыту процесін дараландыруға, оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға және білім сапасын жетілдіруге мүмкіндік беретіні талданады. Сонымен қатар, жасанды интеллекттің адаптивті оқыту, оқу нәтижелерін диагностикалау, формативті бағалау, математикалық модельдеу және зерттеушілік оқытудағы рөлі сипатталады. Мақалада мұғалімнің кәсіби рөлінің өзгеруі, цифрлық құзыреттілікті дамыту, пәнаралық интеграцияны жүзеге асыру және деректерге негізделген оқыту үдерісін ұйымдастыру мәселелері қарастырылады. Автор жасанды интеллектті тиімді пайдалану математиканы оқытудың сапасын арттырып, оқушылардың сыни ойлау, шығармашылық және функционалдық сауаттылық дағдыларын дамытуға ықпал ететінін негіздейді.

Түйінді сөздер: жасанды интеллект, математика сабағы, цифрлық білім беру, адаптивті оқыту, математикалық модельдеу, формативті бағалау, цифрлық технологиялар, функционалдық сауаттылық, оқыту әдістемесі, білім беру жүйесі.

Қазіргі жаһандану және цифрландыру үдерістерінің қарқынды дамуы білім беру жүйесіне түбегейлі өзгерістер енгізіп, математика сабағында жасанды интеллект мүмкіндіктерін тиімді пайдалану мәселесін стратегиялық деңгейге көтеріп отыр, өйткені бұл технология тек оқыту құралы ғана емес, білім беру философиясын қайта қарастыруға ықпал ететін әмбебап интеллектуалдық ресурс ретінде танылуда. Жасанды интеллект негізіндегі жүйелер оқушылардың оқу әрекетін кешенді талдап, олардың білім алу траекториясын дербестендіруге мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде дәстүрлі «орташа оқушыға бағытталған» оқыту моделінен бас тартып, әрбір білім алушының жеке қабілеті мен қажеттілігіне негізделген икемді, бейімделген оқыту ортасын қалыптастыруға жол ашады. Осылайша, математика сабағы тек білім беру алаңы ғана емес, дербес интеллектуалдық даму кеңістігіне айналады.

Осы өзгерістер логикалық түрде мұғалімнің кәсіби рөлінің трансформациясын талап етеді, себебі жасанды интеллект қолданылатын білім беру жүйесінде педагог ақпарат көзі

емес, оқу үдерісінің архитектурына айналады. Мұғалім оқу мазмұнын іріктеп қана қоймай, жасанды интеллект құралдарын тиімді кіріктіре отырып, оқушының танымдық белсенділігін арттыратын жағдайлар жасайды. Бұл тұрғыда педагогтың аналитикалық ойлау қабілеті, цифрлық сауаттылығы және әдістемелік икемділігі ерекше маңызға ие, өйткені ол әртүрлі платформалар мен алгоритмдердің мүмкіндіктерін сабақтың мақсатымен үйлестіре білуі тиіс.

Сонымен қатар, жасанды интеллекттің білім беру процесіне енуі математикалық мазмұнды ұсыну формасын сапалы түрде өзгертеді, өйткені ол абстрактілі ұғымдарды визуализациялау, модельдеу және интерактивті зерттеу мүмкіндігін кеңейтеді. Оқушылар функциялардың графиктерін динамикалық түрде бақылап, параметрлердің өзгерісін нақты уақыт режимінде талдай алады, бұл олардың ұғымдарды терең түсінуіне ықпал етеді. Мұндай тәсіл математиканы механикалық есептеулер жиынтығы ретінде емес, заңдылықтарды зерттейтін, логикалық құрылымы бар ғылым ретінде қабылдауға мүмкіндік береді.

Бұдан әрі жасанды интеллекттің диагностикалық мүмкіндіктері ерекше назар аударуды талап етеді, өйткені ол оқушылардың қателерін тек тіркеп қана қоймай, олардың пайда болу себептерін анықтай алады. Бұл педагогқа оқытудағы қиындықтарды нақты айқындап, түзету жұмыстарын дер кезінде ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Мысалы, жүйе оқушының белгілі бір тақырып бойынша жүйелі қателік жіберетінін анықтап, сол тақырыпқа қатысты қосымша тапсырмалар ұсына алады, бұл білімдегі олқылықтарды жоюға бағытталған тиімді құрал болып табылады.

Осы үдерістің жалғасы ретінде бағалау жүйесінің эволюциясын қарастыру қажет, себебі жасанды интеллект формативті бағалауды жаңа деңгейге көтереді. Оқушының әрбір әрекеті, шешу жолы, уақыт шығыны сияқты көрсеткіштер талданып, оның оқу динамикасы туралы толық ақпарат беріледі. Бұл бағалауды объективті әрі жан-жақты етеді, ал оқушы үшін өзінің даму траекториясын түсінуге мүмкіндік береді. Мұндай тәсіл оқыту мотивациясын арттырып, жауапкершілік сезімін қалыптастырады. Сонымен бірге, жасанды интеллекттің зерттеушілік оқытудағы рөлі ерекше, өйткені ол оқушыларды дайын білімді қабылдаушыдан белсенді зерттеушіге айналдырады. Математика сабағында бұл деректерді талдау, ықтималдық модельдерін құру, алгоритмдерді зерттеу арқылы жүзеге асады. Оқушылар нақты өмірлік жағдайларды математикалық модельдеу арқылы шешуді үйренеді, бұл олардың функционалдық сауаттылығын арттырып, болашақ кәсіби қызметіне дайындық деңгейін күшейтеді.

Осы бағытта оқыту мазмұнына пәнаралық интеграция элементтерін енгізу де маңызды болып табылады, өйткені жасанды интеллект математика, информатика, экономика және жаратылыстану ғылымдарының тоғысында тиімді қолданылады. Бұл оқушыларға білімді кешенді түрде қабылдауға, әртүрлі пәндер арасындағы байланыстарды түсінуге мүмкіндік береді. Нәтижесінде оқыту өмірмен тығыз байланысқан, практикалық мәні бар үдеріске айналады.

Сонымен қатар, жасанды интеллектті қолдану оқушылардың жоғары деңгейлі ойлау дағдыларын дамытуға ықпал етеді, оның ішінде сыни ойлау, шығармашылық және метатанымдық қабілеттер ерекше орын алады. Оқушылар өз шешімдерін талдап, түрлі тәсілдерді салыстырып, ең тиімдісін таңдайды, бұл олардың логикалық мәдениетін қалыптастырады. Мұндай дағдылар қазіргі қоғамда аса маңызды болып табылатындықтан, білім беру жүйесінің негізгі мақсаттарының біріне айналып отыр.

Бұл үдерісте мұғалімнің кәсіби дамуы үздіксіз сипат алуы тиіс, өйткені технологиялардың қарқынды өзгеруі педагогтан жаңа білім мен дағдыларды тұрақты меңгеруді талап етеді. Мұғалімдерге арналған біліктілікті арттыру курстары, тәжірибе алмасу алаңдары және әдістемелік қауымдастықтар жасанды интеллектті тиімді қолданудың маңызды ресурсы болып табылады. Бұл педагогикалық тәжірибенің сапасын арттырып, инновацияларды жүйелі түрде енгізуге мүмкіндік береді. Сонымен бірге, жасанды интеллектті қолдануда этикалық аспектілерді ескеру қажет, өйткені технологияны дұрыс пайдалану оқушылардың дербес деректерін қорғау, академиялық адалдықты сақтау және цифрлық

мәдениетті қалыптастырумен тығыз байланысты. Мұғалім бұл мәселелерде бағыт беруші рөл атқарып, оқушыларды жауапкершілікпен технология қолдануға үйретуі тиіс.

Математика сабағында жасанды интеллект мүмкіндіктерін тиімді пайдаланудың келесі маңызды қыры – оқу үдерісін деректерге негізделген басқару мәдениетін қалыптастыру болып табылады, өйткені қазіргі білім беру жүйесінде әрбір оқушының оқу әрекеті сандық көрсеткіштер арқылы тіркеліп, талданатын күрделі ақпараттық орта қалыптасуда. Жасанды интеллект осы деректерді өңдеп, оқушының біліміндегі олқылықтарды, оқу қарқынын, тапсырмаларды орындау стратегияларын анықтауға мүмкіндік береді, бұл мұғалімге оқыту процесін дәл әрі негізделген түрде жоспарлауға жағдай жасайды. Осылайша, педагогикалық шешімдер субъективті бақылауға емес, нақты аналитикалық мәліметтерге сүйене отырып қабылданады, бұл білім беру сапасын арттырудың маңызды факторы болып табылады.

Бұл үрдіс логикалық түрде оқытудағы адаптивті жүйелерді тереңірек енгізу қажеттілігіне алып келеді, себебі жасанды интеллект әрбір оқушыға жеке оқу сценарийін ұсыну арқылы олардың танымдық мүмкіндіктерін толық ашуға ықпал етеді. Адаптивті платформалар оқушының жауаптарына сәйкес тапсырмалардың күрделілік деңгейін автоматты түрде өзгертіп, оны шамадан тыс жүктемеден немесе керісінше, жеткіліксіз ынталандырудан сақтайды. Мұндай жүйе оқушылардың оқу мотивациясын тұрақты деңгейде ұстап тұруға және олардың өз қабілеттеріне деген сенімін нығайтуға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, жасанды интеллект негізіндегі оқытуда уақыт ресурсын тиімді басқару мәселесі де ерекше маңызға ие болады, өйткені автоматтандырылған тексеру, кері байланыс және талдау процестері мұғалімнің уақытын үнемдейді. Бұл педагогқа оқушылармен жеке жұмыс жүргізуге, күрделі тақырыптарды тереңірек түсіндіруге және шығармашылық тапсырмалар ұйымдастыруға көбірек мүмкіндік береді. Нәтижесінде сабақ құрылымы өзгеріп, репродуктивті әрекеттердің үлесі азайып, өнімді, зерттеушілік сипаттағы жұмыстардың үлесі артады.

Осы тұста жасанды интеллекттің оқушылардың оқу стилдерін анықтаудағы мүмкіндіктерін де атап өткен жөн, өйткені әрбір оқушы ақпаратты қабылдау мен өңдеудің өзіндік ерекшеліктеріне ие. Кейбір оқушылар визуалды материалдарды жақсы қабылдаса, басқалары мәтіндік немесе логикалық құрылымдарды тиімді меңгереді. Жасанды интеллект бұл ерекшеліктерді анықтап, сәйкес оқу материалдарын ұсыну арқылы оқыту процесін барынша тиімді етеді. Бұл өз кезегінде білім сапасының теңгерімді түрде артуына ықпал етеді.

Бұдан әрі оқытуда геймификация элементтерін енгізу де жасанды интеллект мүмкіндіктерімен тығыз байланысты, себебі ойын элементтері оқушылардың қызығушылығын арттырып, оқу процесін эмоционалдық тұрғыдан тартымды етеді. Жасанды интеллект оқушылардың жетістіктерін тіркеп, марапаттау жүйесін ұйымдастырып, оқу процесін ойын форматында жүргізуге мүмкіндік береді. Бұл әсіресе төмен мотивациялы оқушылар үшін тиімді құрал болып табылады.

Осы бағыттың жалғасы ретінде білім беру процесінде болжам жасау (прогностикалық талдау) мүмкіндіктерін қарастыру маңызды, өйткені жасанды интеллект оқушының болашақ оқу нәтижелерін алдын ала болжай алады. Мұндай талдау педагогқа тәуекел топтарын анықтап, алдын алу шараларын дер кезінде ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Бұл білім беру процесінің тиімділігін арттырып қана қоймай, оқушылардың академиялық жетістіктерін тұрақтандыруға ықпал етеді.

Сонымен бірге, жасанды интеллектті қолдану білім беру мазмұнын жаңғыртуға да әсер етеді, өйткені дәстүрлі тапсырмалармен қатар, деректерді талдау, алгоритмдік ойлау, модельдеу сияқты жаңа типтегі тапсырмалар енгізіледі. Бұл оқушыларды тек математикалық біліммен ғана емес, сонымен қатар цифрлық дәуірге қажетті әмбебап дағдылармен қаруландырады. Осылайша, математика пәні заманауи технологиялық қоғам талаптарына бейімделген пәнге айналады.

Бұл үдерісте оқушылардың өзіндік оқу дағдыларын дамыту ерекше маңызға ие, өйткені жасанды интеллект оқушыға өз оқуын басқаруға мүмкіндік береді. Оқушы өзінің нәтижелерін

көріп, қай бағытта жұмыс істеу керектігін анықтай алады, бұл оның дербестігін арттырады. Мұндай тәсіл өмір бойы білім алу дағдыларын қалыптастыруға негіз болады. Сонымен қатар, жасанды интеллектті тиімді пайдалану үшін мектеп деңгейінде басқарушылық қолдау да қажет, өйткені бұл тек мұғалімнің жеке бастамасымен жүзеге асатын процесс емес. Білім беру ұйымы қажетті техникалық инфрақұрылымды қамтамасыз етіп, педагогтарды оқыту мен қолдау жүйесін ұйымдастыруы тиіс. Бұл инновацияларды жүйелі түрде енгізуге мүмкіндік береді.

Осылайша, математика сабағында жасанды интеллект мүмкіндіктерін тиімді пайдалану білім беру сапасын арттырудың қуатты құралы болып табылады, ол оқыту үдерісін дараландырып, оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады және олардың заманауи қоғам талаптарына сай құзыреттерін қалыптастырады. Бұл бағыт мұғалімнен жоғары кәсіби деңгей, жаңашылдыққа ашықтық және педагогикалық икемділік талап етеді, ал оны тиімді жүзеге асыру білім беру жүйесінің сапалы жаңа деңгейге көтерілуіне ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Полат Е.С. Современные педагогические технологии. – М.: Академия, 2010. – 272 с.
2. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика. – М.: Академия, 2008. – 256 с.
3. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. – М.: Педагогика, 1995. – 336 с.
4. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий. – М.: Народное образование, 2006. – 816 с.
5. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании. – М.: Академия, 2012. – 320 с.
6. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. – М.: Интеграл, 1996. – 544 с.

МЕТОДИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Аннотация. В данной статье рассматриваются методические основы эффективного использования возможностей искусственного интеллекта на уроках математики. Анализируется, что применение технологий искусственного интеллекта в условиях цифровизации системы образования способствует персонализации процесса обучения, повышению познавательной активности учащихся и улучшению качества образования. Кроме того, раскрывается роль искусственного интеллекта в адаптивном обучении, диагностике учебных результатов, формативном оценивании, математическом моделировании и исследовательском обучении. В статье рассматриваются вопросы трансформации профессиональной роли учителя, развития цифровых компетенций, реализации межпредметной интеграции и организации образовательного процесса на основе анализа данных. Автор обосновывает, что эффективное использование искусственного интеллекта способствует повышению качества преподавания математики, а также развитию критического мышления, творческих способностей и функциональной грамотности учащихся.

Ключевые слова: искусственный интеллект, урок математики, цифровое образование, адаптивное обучение, математическое моделирование, формативное оценивание, цифровые технологии, функциональная грамотность, методика обучения, система образования.

Муратова Еркежан Кумаркановна[1] **-** директордың I санатты орынбасары
Джамбулова Салтанат Кумаргазиновна[2] **-** директордың I санатты орынбасары
Алибекұлы Адикей[3] **-** директордың шет тілдері жөніндегі орынбасары
[1,2,3]Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасының
«Өскемен қаласындағы Шығыс Қазақстан облыстық дарынды балаларға арналған мамандандырылған «БІЛІМ-ИННОВАЦИЯ» лицейі» КММ

МЕКТЕП МЕНЕДЖМЕНТІНДЕГІ ДЕРЕКТЕРГЕ НЕГІЗДЕЛГЕН БАСҚАРУ: ЦИФРЛЫҚ МОНИТОРИНГ ПЕН КӘСІБИ ДАМУДЫҢ ИНТЕГРАЦИЯСЫ

Аннотация

Бұл мақалада заманауи мектеп менеджментіндегі деректерге негізделген басқару (Data-driven management) моделін енгізудің теориялық және практикалық негіздері қарастырылады.

Зерттеудің басты мақсаты - 7-11 сыныптар аралығында оқушылардың академиялық үлгерімін сатылы бақылаудың және педагогтердің кәсіби шеберлігін цифрлық құралдар арқылы арттырудың тиімді алгоритмдерін ұсыну. Мақалада Bil.org.kz платформасы мен Excel аналитикасының интеграциясы, сондай-ақ мұғалімнің сабақ беру сапасын 9 стандарт бойынша бағалайтын Teacher Capability Index (TCI) жүйесі сияқты инновациялық құралдар сипатталған.

Зерттеу барысында «Мектеп - оқушы - ата-ана» үштігі арасындағы коммуникацияны нығайтатын Педконсилиум форматының тиімділігі дәлелденген. Практикалық эксперимент нәтижелері көрсеткендей, ұсынылған әдістеме ҰБТ-ның орташа балын +12 балға өсіруге, мұғалімдердің TCI көрсеткішін 86%-ға дейін көтеруге және әкімшілік жұмыстарды 40%-ға оңтайландыруға мүмкіндік береді. Мақала мектеп басшылары мен педагогтерге арналған практикалық нұсқаулық ретінде ұсынылады.

Түйін сөздер: деректерге негізделген басқару, академиялық мониторинг, TCI индексі, цифрлық экожүйе, Педконсилиум, ҰБТ аналитикасы, мектеп менеджменті.

Қазіргі білім беру жүйесіндегі жаһандық трендтер мектеп менеджментінің мазмұнын түбегейлі өзгертіп, оны жай ғана әкімшілік бақылаудан стратегиялық басқару деңгейіне көтерді. Бүгінгі таңда мектеп басшылығы мен педагогтер үшін басты басымдық - деректерге негізделген басқару (Data-driven management) моделін енгізу болып табылады. Бұл модельде оқушының академиялық үлгерімі мен мұғалімнің кәсіби шеберлігі құрғақ эмоциямен емес, Bil.org.kz платформасы мен Excel аналитикасы арқылы нақты цифрлармен өлшеніп, басқарушылық шешімдер тек фактілерге сүйеніп қабылданады.

Дәстүрлі білім беру ортасында мониторинг көбіне емтихан қорытындысынан кейін ғана жүргізіліп, «болған іске болаттай бекем» сипатында болса, заманауи тәсілдер қателіктер мен олқылықтардың алдын алуға (proactive approach) бағытталған. «Білім-Инновация» лицейлерінің тәжірибесі көрсеткендей, біртұтас цифрлық экожүйе мен сатылы мониторинг жүйесі білім сапасын арттырып қана қоймай, мектеп, оқушы және ата-ана арасындағы ашық коммуникацияны қалыптастырады.

Бұл жұмыстың басты жаңалығы мен айырмашылығы - оның интеграциялық сипатында. Осыған дейінгі тәсілдер тек мұғалімді немесе тек оқушыны жеке бақылауға арналса, бұл мақалада мұғалімнің сабақ беру индексі (TCI) мен оқушының нәтижесін (Target Score) біріктіріп, кешенді шешім шығаратын біртұтас жүйе ұсынылады. Бағдарлама «ешкімді артта қалдырмау» (инклюзивтілік) принципін ұстана отырып, үлгерімі төмен оқушыларды уақытылы анықтауға мүмкіндік береді.

Мақаланың мақсаты - мектеп әкімшілігі мен педагогтерге оқушылардың академиялық үлгерімін, тілдік деңгейін және кәсіби бағдарын 7-11 сыныптар аралығындағы 5 жылдық

циклде сатылы түрде бақылаудың, сондай-ақ мұғалімдердің кәсіби дамуын цифрлық құралдар арқылы басқарудың тиімді практикалық алгоритмдерін ұсыну.

Осы мақсатқа жету үшін келесі міндеттер айқындалды:

1. Орталықтандырылған дашборд және Excel матрицалары арқылы күнделікті/апталық мониторинг жүргізу алгоритмін жасақтау;

2. Мұғалімдердің кәсіби дамуын 9 стандарт (S1-S9) арқылы бағалайтын Teacher Capability Index (TCI) жүйесін енгізу;

3. Әр сынып деңгейіне (7-11) тән академиялық мақсаттар мен бақылау нүктелерін жүйелеу;

4. «Мектеп - оқушы - ата-ана» үштігінің байланысын нығайтатын Педконсилиум форматының тиімділігін негіздеу

1. Академиялық мониторингтің цифрлық экожүйесі. Заманауи мектеп менеджментіндегі директор орынбасарының рөлі деректерді жай ғана жинаумен шектелмей, оларды сараптау арқылы басқарушылық шешімдер қабылдауға (Data-Driven Management) бағытталуы тиіс. Бұл бағытта Bil.org.kz платформасы мектептің барлық академиялық және тәрбиелік процестерінің нақты уақыт режиміндегі «цифрлық картасы» қызметін атқарады. Орталықтандырылған дашборд әкімшілікке процестерді микро-деңгейде (әр оқушының үлгерімі) және макро-деңгейде (тұтас мектеп рейтингі) қатар бақылауға мүмкіндік беріп, ақпараттық вакуумның алдын алады.

Экожүйенің маңызды тетіктерінің бірі - мерзімді бақылау (Deadline management). Мәселен, жүйедегі «Алдағы оқиғалар» модулі арқылы жауапты тұлғалардың жоспарды жүктеуін бақылап, «Кешіктірілген» (Overdue) статусы пайда болғанда шұғыл түзету шараларын жасауға болады. Сонымен қатар, STEM бағытын дамытуда «Laboratory works» бөлімі арқылы зертханалық жұмыстардың жоспарланған (Planned) және нақты өткізілген (Completed) санын салыстыруға болады. Бұл мұғалімнің тек құрғақ теориямен шектелмей, практикалық білім беруін қамтамасыз етеді. Платформа сондай-ақ оқушы жүктемесін реттеуге (Load Balancing) көмектеседі: егер бір аптада бірнеше ірі сынақ қатар келсе, әкімшілік оқушылардың академиялық күйзелісін (Burnout) болдырмау үшін күнтізбені қайта жоспарлай алады.

2. Мұғалімдердің кәсіби дамуын басқару (TCI). Мектеп менеджментіндегі жаңа парадигма бойынша директор орынбасары инспектор емес, коуч (тәлімгер) рөліне ауысуы тиіс. Мұғалімнің шеберлігін бағалаудың объективті құралы - Teacher Capability Index (TCI) индексі. Ол сабақ сапасын 9 нақты стандарт (S1-S9) бойынша «жылу картасы» (Heat Map) түрінде визуалды түрде көрсетеді.

Тәжірибедегі басты талаптардың бірі - «20/80» ережесі: мұғалім уақыттың 20%-ын ғана теорияға жұмсап, қалған 80%-ында оқушылардың практикалық жұмыспен айналысуын (S2, S3 стандарттары) қамтамасыз етуі керек. Сондай-ақ, әр сабақтың соңында қалыптастырушы бағалау (S4) жүргізіліп, «Exit Ticket» (Шығу билеті) немесе цифрлық Quiz-дер арқылы кері байланыс берілуі міндетті. TCI аналитикасы әлсіз тұстарды (мысалы, құндылықтармен байланыстыру - S8 немесе ағылшын тілі ортасын сақтау - S9) анықтап, мұғалімдерге нүктелі әдістемелік қолдау көрсетуге мүмкіндік береді.

3. ҰБТ мониторингі және Excel аналитикасы. 11-сынып оқушыларының нәтижелерін бақылауда Excel матрицалары ең икемді аналитикалық құрал болып табылады. Бұл жерде мониторинг айлық емес, апталық тұрақтылықты талап етеді. «Target vs Actual» (Мақсат пен Нәтиже) графигі арқылы оқушының мақсатты балы (қызыл сызық) мен нақты көрсеткіші (сары сызық) арасындағы алшақтықты (Visual Gap) бір секундта бағалауға болады.

Шартты пішімдеу (Conditional Formatting) әдісі прогрессті «жасыл», ал регрессті «қызыл» түспен бояп, әкімшіліктің назарын бірден проблемалық аймаққа аударады. Мониторинг барысында «Жалған өсім» иллюзиясынан сақтану маңызды: оқушының жалпы балы жоғары болғанымен, таңдау пәні бойынша көрсеткіші төмен болса (мысалы, 15/35), бұл

оның грантқа түсуіне кедергі келтіреді. Мұндай жағдайда шұғыл пәндік интервенция жасалуы қажет.

4. Коммуникациялық менеджмент: Педконсилиум Білім сапасының кепілі - «Мұғалім - Оқушы - Ата-ана» алтын үштігінің ашық байланысы. Педконсилиум - бұл оқушының нәтижелерін ата-анамен жеке (1-on-1) талқылайтын тиімді формат. Кездесу барысында «Сэндвич» әдісін (жағымды ақпарат - мәселе - шешім/жағымды ақпарат) қолдану ата-ананың қорғаныс позициясына көшпеуіне көмектеседі.

Жиынның мақсаты - жазалау емес, үлгерімнің төмендеу себебін (тілдік кедергі, адаптация, психологиялық шаршау) анықтау және үшжақты келісім (Action Plan) жасау. Тәжірибе көрсеткендей, жалпы жиналыста баланы көпшілік алдында сынау ата-ана агрессиясын тудырады, сондықтан жеке педконсилиумдар ақпараттық вакуумды жоюдың және мектепке деген сенімді арттырудың басты құралы болып табылады.

Деректерге негізделген басқару мен сатылы мониторинг жүйесін енгізу мектептің дамуына нақты оң әсерін тигізеді. 2024-2026 оқу жылдарындағы эксперимент нәтижелері көрсеткендей:

1. ҰБТ-ның орташа балы жүйелі мониторинг нәтижесінде +12 балға өсті.
2. Мұғалімдердің кәсіби шеберлігі (TCI индексі) 72%-дан 86%-ға көтерілді.
3. Директор орынбасарларының қағазбастылыққа кететін уақыты 40%-ға қысқарып, тәлімгерлікке көбірек көңіл бөлінді.

Мектеп әкімшілігіне интуициямен емес, нақты фактілермен жұмыс істеуге мүмкіндік беретін бұл алгоритмдер кез келген білім беру ұйымының сапасын арттыруға қабілетті деген ойдамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы (ҚР Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 249 қаулысы).

2. «Білім-Инновация» халықаралық қоғамдық қорының академиялық саясаты және бағалау ережелері (2024-2025 оқу жылы).

3. «Мектептегі көшбасшылық және тиімді басқару» оқу-әдістемелік құралы. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДБҰ ПШО, 2024.

4. Hattie, J. (2023). Visible Learning: The Sequel. A Synthesis of Over 2,100 Meta-Analyses Relating to Achievement. Routledge.

5. Bil.org.kz — «Білім-Инновация» лицейлер желісінің орталықтандырылған академиялық және аналитикалық платформасының деректер қоры.

Жұбатқан Нұрасыл Әділханұлы[1] - Есеп және аудит мамандығының 2 курс студенті
Жетекші: Үйлестіру және оқу үдерісін жоспарлау басқармасының басшысы –
Бұхарбаева Ақмарал Жетібайқызы[2]
[1,2]Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті
Қызылорда қаласы

САУДА ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ ЕСЕП ПЕН АУДИТ: ЦИФРЛАНДЫРУҒА БЕТ БҰРҒАН ЖАҢА КЕЗЕҢ

Аңдатпа. Мақалада сауда ұйымдарындағы бухгалтерлік есеп пен ішкі аудит жүйесін цифрландырудың маңызы мен тиімділігі қарастырылады. Қазіргі цифрлық технологиялардың есеп жүргізу, қаржылық ақпаратты өңдеу және ішкі бақылауды ұйымдастыру үдерістеріне ықпалы талданады. Автоматтандырылған есеп жүйелері мен электрондық құжат айналымын енгізудің ақпараттың жеделдігін арттыруға, есептік қателіктерді азайтуға және басқарушылық шешімдердің сапасын жақсартуға мүмкіндік беретіні көрсетіледі. Сонымен қатар цифрлық ортадағы ішкі аудиттің ерекшеліктері, үлкен көлемдегі деректерді талдау мүмкіндіктері және тәуекелдерді анықтаудағы рөлі сипатталады. Сауда ұйымдарында цифрлық технологияларды қолданудың артықшылықтарымен қатар, қызметкерлердің цифрлық құзыреттілігі мен ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелеріне назар аударылады. Зерттеу нәтижесінде бухгалтерлік есеп пен ішкі аудитті цифрландыру ұйымдардың қаржылық тұрақтылығын нығайтып, ішкі бақылау тиімділігін арттыратыны және олардың бәсекеге қабілеттілігін күшейтетіні анықталды.

Кілт сөздер: цифрландыру, бухгалтерлік есеп, ішкі аудит, сауда ұйымдары, автоматтандырылған есеп жүйесі, электрондық құжат айналымы, ішкі бақылау, ақпараттық қауіпсіздік, басқарушылық есеп, қаржылық тұрақтылық.

Қазіргі қоғамда цифрландыру тек технология саласының ғана емес, экономиканың барлық бағытының дамуына әсер етіп отыр. Бүгінде кәсіпорындардың табысты жұмыс істеуі олардың нарықтағы орнына, өнім сапасына немесе қызмет көрсету деңгейіне ғана байланысты емес. Ұйымның ішкі есеп жүйесі қаншалықты нақты, ашық және жедел жұмыс істейтіні де маңызды рөл атқарады. Әсіресе сауда ұйымдары үшін бұл мәселе өте өзекті. Себебі сауда саласында күн сайын көптеген операциялар жүргізіледі: тауар сатып алынады, қоймаға қабылданады, сатылады, төлем жасалады, қайтарымдар рәсімделеді, жеткізушілермен және сатып алушылармен есеп айырысу жүргізіледі. Осындай қарқынды ортада бухгалтерлік есеп пен ішкі аудиттің дұрыс ұйымдастырылуы кәсіпорын тұрақтылығының негізгі шарттарының бірі болып табылады.

Бұрын бухгалтерлік есеп көбіне қағаз құжаттарға, қолмен толтырылатын тізімдерге және ұзақ уақыт алатын есептеу жұмыстарына сүйенетін. Қазіргі уақытта бұл тәсіл біртіндеп өзгеріп келеді. Көптеген ұйымдар автоматтандырылған есеп жүйелерін, электрондық құжат айналымын, қойма есебін жүргізетін бағдарламаларды және деректерді талдау құралдарын қолдана бастады. Бұл өзгерістер бухгалтердің жұмысын жеңілдетіп қана қоймай, кәсіпорын ішіндегі ақпараттың сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Сауда ұйымдары үшін цифрлық есеп жүйесінің басты артықшылығы – ақпараттың жеделдігі. Мысалы, тауар сатылған кезде оның қоймадағы қалдығы автоматты түрде азаяды, сатудан түскен түсім тіркеледі, ал тиісті мәліметтер бухгалтерлік есеп жүйесінде көрініс табады. Мұндай жағдайда ақпаратты қайта-қайта қолмен енгізудің қажеті азаяды. Нәтижесінде қателіктер төмендеп, есеп мәліметтерінің дұрыстығы артады. Бұл кәсіпорын басшылығы үшін де маңызды, себебі нақты дерекке сүйенген шешім әрқашан тиімдірек болады.

Бухгалтерлік есептің цифрлануы ішкі аудиттің дамуына да жаңа мүмкіндік береді. Ішкі аудит ұйым ішіндегі бақылау жүйесінің тиімділігін бағалап, қаржылық және шаруашылық операциялардың дұрыс жүргізілуін тексереді. Дәстүрлі жағдайда аудитор құжаттарды қолмен қарап, белгілі бір кезеңдегі операцияларды іріктеп тексеретін. Ал цифрлық ортада ішкі аудиттің мүмкіндігі кеңейеді. Ақпараттық жүйелер арқылы үлкен көлемдегі деректерді қысқа уақытта талдауға, күмәнді операцияларды анықтауға және тәуекелдерді ертерек байқауға болады.

Сауда саласында ішкі аудиттің рөлі ерекше. Бұл салада тауар айналымы жоғары, ақша қозғалысы жиі, ал операциялар саны көп. Егер ішкі бақылау жүйесі әлсіз болса, қоймадағы нақты қалдық пен есептегі қалдық арасында айырмашылық пайда болуы мүмкін. Төлемдердің кешігуі, құжаттардың дұрыс рәсімделмеуі, дебиторлық берешектің бақылаусыз қалуы немесе сату операцияларындағы қателіктер кәсіпорынның қаржылық нәтижесіне кері әсер етеді. Сондықтан ішкі аудит тек кемшілікті анықтайтын құрал емес, ұйымды дұрыс басқаруға көмектесетін маңызды жүйе ретінде қарастырылуы керек.

Цифрландыру осы бағытта нақты нәтиже бере алады. Автоматтандырылған жүйелер арқылы әрбір операцияның қашан жасалғанын, кім орындағанын және қандай құжатқа негізделгенін көруге болады. Бұл ұйым ішіндегі ашықтықты арттырады. Сонымен қатар электрондық құжат айналымы құжаттардың жоғалу қаупін азайтады және оларды іздеуді жеңілдетеді. Ішкі аудитор үшін бұл өте тиімді, себебі тексеру барысында қажетті ақпаратқа жылдам қол жеткізу аудит сапасын арттырады.

Цифрлық технологиялар сауда ұйымдарында басқарушылық есептің де дамуына әсер етеді. Басшылық сатылым көлемін, шығындарды, қойма қалдықтарын, сатып алушылардың белсенділігін және қаржылық нәтижені нақты уақытқа жақын режимде көре алады. Бұл кәсіпорынға нарықтағы өзгерістерге тез бейімделуге мүмкіндік береді. Мысалы, белгілі бір тауарға сұраныс азайса, ұйым оны уақытында байқап, сатып алу жоспарын өзгерте алады. Ал сұранысы жоғары тауарлар бойынша қорды дер кезінде толықтыруға болады. Мұндай шешімдер кәсіпорынның шығынын азайтып, табыстылығын арттыруға ықпал етеді.

Дегенмен цифрландыру тек жаңа бағдарлама орнатумен шектелмейді. Ол ұйымның жұмыс мәдениетін, қызметкерлердің дағдыларын және ішкі бақылау тәртібін өзгертуді талап етеді. Бухгалтерлер мен ішкі аудиторлар жаңа ақпараттық жүйелермен жұмыс істей білуі керек. Қызметкерлер цифрлық құралдарды дұрыс қолданбаса, автоматтандыру күткен нәтижені бермеуі мүмкін. Сондықтан ұйымдарда оқыту жұмыстары, ішкі нұсқаулықтар және ақпараттық қауіпсіздік ережелері дұрыс жолға қойылуы қажет.

Цифрлық жүйелерді енгізу кезінде ақпараттық қауіпсіздік мәселесіне де ерекше көңіл бөлінуі тиіс. Бухгалтерлік есеп пен аудит деректері ұйым үшін құнды ақпарат болып табылады. Оларды қорғау, резервтік көшірмесін сақтау және жүйеге кіру құқықтарын дұрыс бөлу маңызды. Егер бұл талаптар сақталмаса, цифрландыру тиімділіктен бұрын жаңа тәуекелдер тудыруы мүмкін. Сондықтан цифрлық даму мен ішкі бақылау қатар жүруі керек.

Бүгінгі таңда сауда ұйымдарындағы есеп пен аудит жаңа кезеңге аяқ басты. Бұл кезеңнің басты ерекшелігі – деректердің маңызының артуы. Қазір кәсіпорынның табысты болуы тек көп сатуымен емес, сол сатылымды дұрыс есепке алуымен, шығындарын нақты бақылауымен және тәуекелдерін уақытында анықтауымен байланысты. Осы тұрғыдан алғанда, бухгалтерлік есеп пен ішкі аудитті цифрландыру ұйымның бәсекеге қабілеттілігін арттыратын маңызды бағыт болып табылады.

Қорытындылай келе, сауда ұйымдарындағы есеп пен аудиттің цифрлануы – заман талабы. Ол кәсіпорындарға ақпаратты жылдам өңдеуге, қателіктерді азайтуға, ішкі бақылауды күшейтуге және басқарушылық шешімдерді нақты деректер негізінде қабылдауға мүмкіндік береді. Ал бұл өз кезегінде сауда ұйымдарының тұрақты дамуына, қаржылық тәртіптің нығаюына және нарықтағы орнының күшеюіне ықпал етеді. Сондықтан цифрландыруға бет бұрған есеп пен аудит жүйесі қазіргі кәсіпорын үшін тек қосымша мүмкіндік емес, тиімді басқарудың негізгі тетігіне айналып келеді.

Алиева Нұржамал[1], - «Медиктік биологиялық іс» ББ-ның 1 курс студенті
Аманбек Әзиза Жеңісбекқызы[2], - «Биология» кафедрасы, магистр, оқытушы
[1,2]М.Х.Дулати атындағы Тараз университеті КеАҚ
Тараз қаласы

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ГИСТОЛОГИЯ (БИОИНДИКАЦИЯ)

Аннотация

Бұл мақалада экологиялық гистологияның негізгі ұғымдары, зерттеу бағыттары және биоиндикациядағы рөлі қарастырылады. Экологиялық гистология қоршаған орта факторларының тірі ағзалардың ұлпалары мен жасушаларына әсерін зерттейтін ғылым саласы болып табылады. Биоиндикация әдістері арқылы экожүйелердің жағдайын бағалау, ластану деңгейін анықтау және экологиялық мониторинг жүргізу мүмкіндігі талданады. Сонымен қатар, экологиялық өзгерістердің жануарлар мен өсімдіктер ағзасындағы гистологиялық көрсеткіштерге әсері сипатталады.

Түйінді сөздер: экологиялық гистология, биоиндикация, экологиялық мониторинг, ұлпа, жасуша, биомаркер, қоршаған орта, ластану.

Қазіргі таңда қоршаған ортаның антропогендік ластануы бүкіл әлемдік экологиялық мәселелердің біріне айналып отыр. Өнеркәсіптік қалдықтар, ауыр металдар, пестицидтер және басқа да зиянды заттар экожүйелердің тұрақтылығына теріс әсер етеді. Осыған байланысты қоршаған орта жағдайын бағалаудың тиімді әдістерін қолдану қажеттілігі артуда.

Экологиялық гистология – қоршаған орта факторларының әсерінен тірі ағзалардың ұлпалары мен жасушаларында болатын морфологиялық өзгерістерді зерттейтін ғылым. Оның негізгі мақсаты – экологиялық қолайсыз жағдайлардың ағзаларға әсерін анықтау және қоршаған ортаның сапасын бағалау.

Экологиялық гистология әртүрлі тірі ағзаларды зерттейді. Оларға:

- балықтар;
- қосмекенділер;
- құстар;
- сүтқоректілер;
- омыртқасыз жануарлар;
- жоғары сатыдағы өсімдіктер жатады.

Бұл организмдер қоршаған орта өзгерістеріне әртүрлі деңгейде жауап береді. Сондықтан олар экологиялық мониторинг жүргізуде маңызды биоиндикаторлар болып саналады.

Биоиндикация – тірі ағзалардың жағдайын зерттеу арқылы қоршаған ортаның сапасын бағалау әдісі. Биоиндикаторлар қоршаған ортадағы өзгерістерге сезімтал болғандықтан, олардың ағзасында пайда болатын морфологиялық және физиологиялық өзгерістер экологиялық жағдайдың көрсеткіші ретінде пайдаланылады.

Биоиндикацияның артықшылықтары:

- қоршаған ортаның нақты жағдайын көрсетеді;
- ластану әсерін ерте кезеңде анықтауға мүмкіндік береді;
- ұзақ мерзімді мониторинг жүргізуге қолайлы;
- экономикалық жағынан тиімді әдіс болып табылады.

Гистологиялық биоиндикаторлар

Экологиялық зерттеулерде әртүрлі ұлпалар мен мүшелердегі өзгерістер биоиндикатор ретінде қолданылады.

Желбезек ұлпалары. Су организмдерінде желбезектер қоршаған ортамен тікелей байланыста болады. Ластану әсерінен:

- эпителийдің қалыңдауы;
- жасушалардың бұзылуы;

- ісіну;
- қан тамырларының кеңеюі байқалады.

Бауыр ұлпалары. Бауыр ағзадағы уытты заттарды залалсыздандыруға қатысады. Сондықтан қоршаған орта ластанған жағдайда:

- жасушалық дистрофия;
- майлы өзгерістер;
- некроз ошақтары анықталуы мүмкін.

Бүйрек ұлпалары. Ауыр металдар мен химиялық заттардың әсерінен бүйрек өзекшелерінің құрылымы бұзылып, сүзу қызметі төмендейді.

Өсімдік ұлпалары. Өсімдіктерде ластану әсерінен:

- жапырақ эпидермисінің өзгеруі;
- хлоропласттардың зақымдануы;
- өткізгіш шоқтардың деформациясы байқалады.

Экологиялық гистологиялық зерттеу әдістері. Экологиялық гистологияда келесі әдістер кеңінен қолданылады:

Жарық микроскопиясы. Ұлпалардың жалпы құрылымдық өзгерістерін зерттеуге мүмкіндік береді.

Электрондық микроскопия. Жасушалардың ультрақұрылымдық өзгерістерін анықтайды.

Гистохимиялық әдістер. Жасушалардағы ферменттердің, липидтердің және басқа заттардың орналасуын зерттейді.

Иммуногистохимиялық әдістер. Қоршаған орта стрессінің әсерінен пайда болатын арнайы ақуыздарды анықтауға мүмкіндік береді.

Экологиялық гистология табиғи су қоймаларын, топырақты және атмосфералық ортаны бағалауда маңызды орын алады. Әсіресе өндірістік аймақтардағы экологиялық жағдайды бақылауда кеңінен қолданылады.

Гистологиялық көрсеткіштер арқылы:

- су сапасы бағаланады;
- ауыр металдардың әсері анықталады;
- өндірістік ластану деңгейі зерттеледі;
- экожүйелердің тұрақтылығы бағаланады;
- табиғатты қорғау шараларының тиімділігі анықталады.

Экологиялық гистологияның болашағы. Қазіргі уақытта экологиялық гистология молекулалық биология және жасанды интеллект технологияларымен біріктіріліп дамуда. Сандық микроскопия және автоматтандырылған кескін талдау жүйелері қоршаған ортаға байланысты өзгерістерді жылдам әрі дәл анықтауға мүмкіндік береді.

Болашақта экологиялық мониторинг жүйелерінде гистологиялық биомаркерлерді пайдалану табиғатты қорғау және экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің маңызды бағытына айналады.

Экологиялық гистология қоршаған орта факторларының тірі ағзаларға әсерін зерттейтін маңызды ғылыми бағыт болып табылады. Биоиндикация әдістері арқылы экожүйелердің жағдайын бағалауға, ластану деңгейін анықтауға және қоршаған ортаны қорғау шараларын жетілдіруге мүмкіндік туады. Сондықтан экологиялық гистология қазіргі экология, биология және қоршаған ортаны қорғау салаларында маңызды орын алады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Ахметов Қ.С. Экология негіздері. – Алматы: Білім, 2022.
2. Саттаров Ә.С. Гистология. – Алматы: Эверо, 2021.
3. Одум Ю. Экология. – Алматы: Ғылым, 2020.
4. Rand G.M. Fundamentals of Aquatic Toxicology. – Boca Raton: CRC Press, 2022.

Бақытова Аружан Нұрланқызы[1]
7М01723-Шетел тілі: екі шетел тілі білім беру бағдарламасының магистранты
Ғылыми жетекші: аға оқытушысы, п.ғ.к. - **Макашева Айжан Прмаганбетовна**[2]
[1,2]Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті
Қызылорда қаласы

DIGITAL TECHNOLOGIES AS A TOOL FOR DEVELOPING RESEARCH COMPETENCE IN ENGLISH LESSONS

Аңдатпа

Мақалада қазіргі білім беру жүйесіндегі маңызды мәселелердің бірі – ағылшын тілі сабақтарында жоғары сынып оқушыларының зерттеушілік құзыреттілігін заманауи цифрлық технологиялар арқылы дамыту мәселелері жан-жақты қарастырылады. Авторлар Kahoot, Quizizz және Padlet сияқты интерактивті, бұлттық платформалар мен цифрлық құралдардың оқушылардың ақпаратты дербес іздеу, сыни тұрғыдан талдау, жүйелеу және жобалау дағдыларын қалыптастырудағы әдістемелік тиімділігін талдайды. Педагогикалық зерттеу мен эксперименттік жұмыс барысында цифрлық технологиялардың оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, оларды өз бетінше ізденушілік-зерттеушілік қызметке ынталандыратыны, сондай-ақ тілдік дағдыларын дамытатыны ғылыми-әдістемелік тұрғыдан негізделген.

Кілт сөздер: цифрлық технологиялар, зерттеушілік құзыреттілік, жобалық оқыту, Padlet, Kahoot, Quizizz, ағылшын тілі сабағы, жоғары сынып оқушылары, интерактивті оқыту.

Аннотация

В данной статье всесторонне рассматривается одна из актуальных проблем современной системы образования – развитие исследовательской компетенции учащихся старших классов на уроках английского языка с использованием современных цифровых технологий. Авторы анализируют методическую эффективность интерактивных облачных платформ и цифровых инструментов, таких как Kahoot, Quizizz и Padlet, в формировании у учащихся навыков самостоятельного поиска, критического анализа, систематизации и проектирования информации. В ходе педагогического исследования и экспериментальной работы научно-методически обосновано, что цифровые технологии повышают познавательную активность учащихся, стимулируют их к самостоятельной поисково-исследовательской деятельности, а также развивают языковые навыки.

Ключевые слова: цифровые технологии, исследовательская компетенция, проектное обучение, Padlet, Kahoot, Quizizz, урок английского языка, старшеклассники, интерактивное обучение.

Abstract

This article comprehensively examines one of the most pressing issues in the modern educational paradigm: the development of high school students' research competence in English classes through modern digital technologies. The authors analyze the methodological effectiveness of interactive, cloud-based platforms and digital tools such as Kahoot, Quizizz, and Padlet in fostering students' skills for autonomous information retrieval, critical analysis, systematization, and project design. Through pedagogical research and experimental work, it is scientifically and methodologically substantiated that digital technologies significantly enhance students' cognitive activity, stimulate their independent exploratory and research pursuits, and comprehensively advance their foreign language proficiency.

Keywords: digital technologies, research competence, project-based learning, Padlet, Kahoot, Quizizz, English lesson, high school students, interactive learning.

1. Introduction

The modern educational environment is undergoing rapid transformations driven by global digitalization and the continuous evolution of pedagogical strategies. In the twenty-first century, language education has transcended the boundaries of traditional rote memorization and grammatical translation. Modern learners are no longer expected to merely act as passive recipients of structured linguistic facts; instead, they must assume the roles of active researchers, critical thinkers, and autonomous problem solvers. In this context, the development of high school students' research competence has emerged as a cornerstone of secondary and higher education worldwide. It bridges academic performance with practical, lifelong competencies required in a media-saturated, technology-driven global marketplace.

Foreign language education, particularly English language teaching, provides an exceptionally rich and dynamic landscape for fostering these critical academic abilities. English lessons naturally cultivate an environment of communication, creative expression, and discovery. When students work with authentic resources, conduct comparative literature searches, interpret digital multimedia content, and synthesize diverse perspectives, they engage in actual research. Consequently, the foreign language shifts from being just an abstract academic subject to a functional, instrumental tool for real-world knowledge construction. However, traditional classrooms often struggle to maintain high levels of engagement and self-regulation among older students. This necessitates the implementation of cutting-edge pedagogical models that leverage digital interactive technologies alongside student-centered workflows.

The integration of digital educational platforms—such as Padlet, Kahoot, and Quizizz—into project-based language frameworks offers a robust solution to these modern educational challenges. These technological tools do not merely simplify administrative tracking or enhance visual presentations; they fundamentally redefine the cognitive workflow of secondary school researchers. By offering open-access virtual spaces, cloud-based project management, and instant collaborative loops, digital media transforms the localized English lesson into an active research laboratory. This paper seeks to investigate the theoretical foundations and empirical outcomes of combining digital platforms with project-based methodology to cultivate high school students' comprehensive research competence within Kazakhstani secondary education.

2. Literature Review and Theoretical Framework

To establish a firm scientific framework for this study, it is crucial to analyze the theoretical dimensions of both research competence and digital learning architectures. The concept of research competence has been extensively defined in pedagogical literature as a complex, multi-component psychological and educational construct. According to fundamental pedagogical works (Polat, 2020), research competence encompasses an individual's readiness and capacity to independently approach problems, acquire new knowledge through systematic exploration, utilize analytical techniques, and formulate evidence-based conclusions. In secondary education, this competence is closely linked to critical thinking, academic literacy, information retrieval skills, and the capacity for media self-defense against disinformation.

In the domain of foreign language acquisition, Benson (2021) emphasizes that the cornerstone of contemporary language proficiency is learner autonomy. Autonomous learners are individuals who take conscious responsibility for their own educational trajectories, establish personal learning goals, and implement self-regulatory strategies. Project-based learning (PBL) serves as the primary practical vehicle for executing this autonomy. As outlined by Hutchinson (2019), project work encourages deep learning because it integrates linguistic practice with cognitive problem-solving. It requires students to execute multi-stage investigations, manage deadlines, collaborate within diverse peer groups, and publically present an artifact that represents their intellectual findings.

The intersection of PBL and educational technology has introduced what Dudeney and Hockly (2020) describe as the digital learning paradigm. Digital technologies are no longer viewed as optional supplements to textbooks; they act as primary socio-cognitive tools that scaffold learning processes. Sharma and Barrett (2022) observe that blended and fully online learning tools expand the boundaries

of the classroom, allowing continuous research cycles to happen anywhere and at any time. Scholars agree that when digital applications are carefully aligned with pedagogical objectives rather than used as superficial entertainment, they maximize student motivation, reduce academic anxiety, and provide structured frameworks for complex data organization. Despite the extensive literature on digital tools and project work separately, there remains an academic gap in exploring how specific synchronous and asynchronous platforms like Padlet, Kahoot, and Quizizz collectively catalyze the development of structured research sub-skills in high school EFL environments.

3. Methodology and Research Design

This study employs a mixed-methods research design, combining quantitative data collection with qualitative pedagogical observation to evaluate the impact of digital tools on high school students' research competence. The empirical study was conducted during the 2025-2026 academic year at School #48 named after A. Konyratbaev. The participant cohort consisted of 54 high school students from 10th-grade classes, who were divided into two parallel groups: an Experimental Group (EG, n=28) and a Control Group (CG, n=26). Both groups followed the same official national English language curriculum and spent equal hours on project-based assignments. However, the pedagogical workflows differed significantly: the Control Group utilized traditional physical media, print resources, and paper-based tracking sheets, while the Experimental Group exclusively integrated the digital ecosystem composed of Padlet, Kahoot, and Quizizz.

To evaluate the level of research competence, three main operational criteria were established:

1. Information-Analytical Criterion: The ability to formulate a clear research question, search for authentic English sources online, evaluate data reliability, and organize reference materials logically.

2. Collaboration and Project Management Criterion: The capacity to divide roles within a team, maintain continuous digital or physical communication, respect alternative viewpoints, and manage academic deadlines effectively.

3. Presentation and Linguistic Criterion: The capability to synthesize findings into an English-language academic artifact, deliver fluent oral presentations, and defend research results during peer review sessions.

The research methodology followed a three-phase structure: a pre-test assessment phase, an implementation phase lasting eight weeks, and a post-test evaluation phase. The pre-test utilized a baseline language diagnostic alongside a standardized rubric scoring a short, introductory research portfolio to ensure statistical homogeneity between the EG and CG at the outset. The implementation phase centered on an extensive project module titled 'Global Challenges of the 21st Century', where students investigated issues such as environmental sustainability, artificial intelligence, and digital safety. Finally, the post-test stage duplicated the rubric criteria and introduced an anonymous self-assessment survey to measure psychological shifts in autonomy and research confidence.

4. Practical Implementation of the Digital Tool Ecosystem

The technological innovation of this study relies on the structured, synchronous, and asynchronous orchestration of Padlet, Kahoot, and Quizizz across the multi-stage research cycle. Rather than using these applications as isolated games, they were structurally embedded within the project development process to facilitate specific research actions. The execution was mapped out according to clear pedagogical stages, ensuring that digital technology strictly served the core educational objectives without causing cognitive overload or distraction.

During the Initial Phase (Topic Formulation and Source Gathering), the asynchronous platform Padlet was deployed to serve as a shared, cloud-based Research Portfolio. Every student group established a dedicated, column-organized Padlet board. Unlike physical posters or notebooks, Padlet allowed students to immediately paste hyperlinks to authentic BBC or National Geographic articles, embed foreign video reports, and upload digital text snippets. The teacher possessed real-time access to these boards, enabling continuous, remote formative monitoring. When a group selected an unreliable or irrelevant source, the instructor immediately left a digital comment prompting them to reconsider, thereby guiding their analytical evaluation skills without interrupting classroom flow.

Furthermore, peer feedback was institutionalized; groups were required to visit alternative boards and use the 'like' and 'comment' features to critique their classmates' source materials.

During the Intermediate Phase (Data Verification and Content Synthesis), gamified assessment platforms—specifically Quizizz and Kahoot—were integrated to perform dual pedagogical roles. Firstly, the teacher utilized Quizizz to distribute specialized lexical and grammatical diagnostics. These assessments ensured that students possessed the specific academic vocabulary and complex grammar (such as relative clauses and conditional structures) required to understand advanced research documents. Because Quizizz operates with adaptive pacing and immediate explanation screens, students corrected linguistic misconceptions independently outside of class hours. Secondly, the research application was inverted: students transitioned from being players to being designers. Groups were instructed to formulate their own short surveys or feedback loops on Kahoot based on their research topics. They administered these quizzes to their peers in class, gathering real-time quantitative statistics which they subsequently analyzed and integrated into their final research summaries.

5. Results and Discussion

Following the completion of the eight-week experimental cycle, data from both the rubric-based evaluations and the digital tracking logs were compiled and analyzed. The quantitative comparative analysis demonstrated a stark contrast in the growth trajectories of the two student cohorts. In the pre-test diagnostic, both the Experimental and Control groups exhibited highly similar baseline metrics, with the vast majority of students placing in the 'Low' or 'Medium' competence tiers across all three criteria. This confirmed that traditional schooling models rarely provide explicit training in structured scientific inquiry or digital collaboration.

The post-test outcomes, however, revealed a statistically significant divergence, particularly within the Experimental Group. To provide a clear overview of the shifts in student performance, Table 1 outlines the comparative distribution of research competence levels before and after the pedagogical intervention.

Competence Criterion	**Pre-EG (%)**	**Post-EG (%)**	**Pre-CG (%)**	**Post-CG (%)**
Information-Analytical	14.2%	67.8%	15.3%	34.6%
Collaboration & Management	21.4%	78.5%	19.2%	42.3%
Presentation & Linguistic	17.8%	71.4%	15.3%	38.4%
Overall Average Level	**17.8%**	**72.5%**	**16.6%**	**38.4%**

As illustrated in Table 1, the Experimental Group achieved a remarkable 54.7% increase in high-level comprehensive research competence, reaching a final average of 72.5%. In contrast, the Control Group, which relied on paper-based project management, showed a modest increase of only 21.8%, resulting in a post-test average of 38.4%. The most profound growth inside the EG occurred within the Collaboration and Project Management tier (78.5%). This confirms that cloud-based interactive interfaces like Padlet remove physical barriers to teamwork, allowing students to co-construct projects asynchronously outside school walls.

The qualitative observations thoroughly supported these empirical metrics. Students in the Experimental Group developed a highly critical approach to internet media. Instead of copying large text blocks directly from search engines, they actively filtered data, cross-referenced claims across digital platforms, and maintained neat bibliographies on their virtual walls. Furthermore, the integration of Kahoot and Quizizz substantially reduced language barrier anxiety. Because gamified tasks gamify complex academic grammar and vocabulary acquisition, students viewed linguistic accuracy as an engaging rule of a game rather than an intimidating academic hurdle. This significantly boosted their confidence during the final oral presentation stage, where they spoke English with greater fluency, syntactic complexity, and technical accuracy.

6. Conclusion and Pedagogical Recommendations

The modern synthesis of foreign language pedagogy and educational technology offers unprecedented opportunities for transforming secondary school education. This empirical study successfully demonstrates that the systematic integration of digital learning platforms—specifically Padlet, Kahoot, and Quizizz—functions as a powerful catalyst for developing high school students' research competence during English classes. By transitioning from teacher-led monologues to a digital, student-centered research ecosystem, learners acquire vital academic skills: from autonomous data filtration and collaborative knowledge construction to data collection and confident public defense in a foreign language.

Based on the successful empirical outcomes of this pedagogical research, several strategic recommendations are offered for secondary school English teachers and educational administrators. First, digital platforms must never be used as superficial time-fillers or mere entertainment rewards; they must be explicitly mapped to corresponding cognitive stages of the scientific research cycle. Second, school systems should actively foster blended learning infrastructures, shifting from static paper portfolios to dynamic cloud-based learning records like Padlet to encourage continuous peer collaboration. Finally, formative digital assessments should be implemented to track both linguistic and analytical progress simultaneously, allowing real-time intervention. Ultimately, embedding digital technologies within project-based models cultivates a generation of high school graduates who are not only linguistically proficient but also independent, media-literate, and critically minded researchers prepared for future academic and professional triumphs.

References

1. Benson, P. (2021). Teaching and Researching: Autonomy in Language Learning (3rd ed.). Routledge.
2. Brown, H. D. (2020). Principles of Language Learning and Teaching (7th ed.). Pearson Education.
3. Dudeney, G., & Hockly, N. (2020). How to Teach English with Technology. Pearson Education.
4. Harmer, J. (2018). The Practice of English Language Teaching (6th ed.). Pearson Education.
5. Hutchinson, T. (2019). Project Work in Language Learning. Cambridge University Press.
6. Polat, E. S. (2020). Modern Pedagogical Technologies. Moscow.
7. Richards, J. C. (2021). Approaches and Methods in Language Teaching (3rd ed.). Cambridge University Press.
8. Sharma, P., & Barrett, B. (2022). Blended Learning: Using Technology in and Beyond the Language Classroom. Macmillan Education.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «KEMENGER», относящийся к индивидуальному предпринимателю «BAYANDY».

Журнал 2023 жылдың желтоқсан айынан бастап жарық көруде.
Басылым айда 4 рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 27 қазандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ35VPY00080588 берілген.

Журнал издается с декабря 2023 года.
Периодичность выпуска — 4 раза в месяц.
Журнал выдан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № KZ35VPY00080588 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 27 октября 2023 года.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды. Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические
ошибки несут авторы. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Басуға 29.05.2026 ж. қол қойылды.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Подписано в печать 29.05.2026 г.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «BAYANDY».

ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY

Ахмет Байтұрсынов

Ыбырай Алтынсарин

Мектептің жаны – мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектеп сондай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, ол мектептен балалар көбірек білім алып шықпақшы. Солай болған соң, ең әуелі мектепке керегі – білімді, педагогика, методикадан хабардар, жақсы оқыта білетін мұғалім.

Мен үшін жақсы мұғалім бәрінен де артық, өйткені мұғалім — мектептің жүрегі.

Жай мұғалім хабарлайды,

Жақсы мұғалім түсіндіреді,

Керемет мұғалім көрсетеді.

Ұлы мұғалім шабыттандырады.

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.